

DE OVERLEVERING VAN DE HALLFREDAR SAGA

.....denne nydelige saga.....
FINNUR JÓNSSON, Historie II, blz. 477.

E. L.
tilegnet

De overlevering van de Hallfredar saga

DOOR

DR. W. VAN EEDEN

Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam

AFDEELING LETTERKUNDE.

NIEUWE REEKS

DEEL XIX. N°. 5.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1919.

INHOUD

	Bladz.
1 ^e Deel. Onderzoek.....	1
Hoofdstuk I. Beschrijving der handschriften.....	3
Hoofdstuk II. Groepeeriug der handschriften.....	16
§ 1. de handschriften der Óláfs Saga Tryggvasonar	
<i>a.</i> de hss. 61. 54. 53 en 557.....	17
aanhangel: de fragmenten MF ¹⁻² en PF.....	46
<i>b.</i> de hss. 62 en 1005.....	55
§ 2. het handschrift der Hallfreðar Saga 132.....	70
Hoofdstuk III. Hoofdpunten uit de geschiedenis der schriftelijke en mondelinge overlevering.....	84
2 ^e Deel. Tekst.....	107

U, Hooggeachte Leermeester Boer, betuig ik bij het verschijnen van dit werk mijn innigen dank.

De commissie uit de Koninklijke Academie van Wetenschappen, die dit werk beoordeelde; en het bestuur van de Arnamagnæaansche verzameling te Kopenhagen, dat mij de benoodigde handschriften ten gebuike gaf, ben ik zeer erkentelijk voor hun welwillendheid.

1° DEEL

ONDERZOEK

HOOFDSTUK I

BESCHRIJVING DER HANDSCHRIFTEN

De saga van Hallfredr vandraedaskáld is in talrijke handschriften overgeleverd.

1. A.M. verzameling	2. Oude kon. verzameling
membranen	membraan
61 folio	325 IX ^{1b} quarto [PF]
54 „	552 ^m „
53 „	55 folio
557 quarto	160 „
325 VIII ² „ [MF ¹⁻²]	165 ^b quarto
62 folio	455 „
132 „	497 „
	551 ^c „
	553 ^f „

}

[P¹⁻⁸]

Behalve de hier vermelde staan nog verscheidene andere papieren hss. van de Hallfredar saga in de katalogi van de A.M. en koninklijke verzameling opgesomd. Deze hss. kunnen buiten het onderzoek gehouden worden, omdat zij bekend staan als afschriften van één der door mij genoemde membranen.

1. Een klein deel der zich in deze verzameling bevindende hss. is door den druk vermenigvuldigd: het zijn de hss. 61 en 132.

61 is door Sveinbjörn Egilsson e.a. afgedrukt en opgenomen in de serie Fornmanna Sögur, I—III; de afdruk is niet letterlijk.

132 is door Guðbrandur Vigfússon en Th. Möbius afgedrukt en opgenomen in de serie Forn sögur; de afdruk is niet nauwkeurig.

Het bleek noodzakelijk deze beide afdrukken met de hss. te vergelijken.

2. Van het hs. 1005 is een afdruk verschenen door de zorgen van Guðbrandur Vigfússon en C. R. Unger. Ook hun werk moest ik met het hs. zelf vergelijken.

Naar hun inhoud zijn de hss. in twee groepen te deelen: de eene levert de afzonderlijke H. S. over; de andere de saga als een deel van 'de Óláfs saga Tryggvasonar.

Ik ga over tot een beschrijving van elk hs. afzonderlijk.

61¹⁾

Dit handschrift bevat, onder andere saga's, de vertelling van Óláfr Tryggvason's leven met die van Hallfredr's. Het boek is geschreven van blad 1^v—109^v met één, van 110^r—*133 met twee handen; deze 24 bladen maken de laatste drie katernen uit. Voor ons onderzoek zijn alleen de bladen 1^v—75^r belangrijk; de overige bevatten Óláfr Haraldsson's saga.

Van de wijze, waarop Sveinbjörn den codex heeft behandeld, geeft hij zelf rekenschap in den *formáli* van Fornmanna Sögur (FMS) I²), welke verzameling door enkele bekwame IJslanders en Denen namens het toen juist opgerichte Oldskrift Selskab werd uitgegeven. Op zijn behandeling behoef ik niet nader in te gaan. Wat mij hier te doen staat, is slechts dit: mee te deelen de plaats en, waar ik in 61 iets anders vond dan Sveinbjörn, en waar de nauwkeurigheid van de toen levende philologen te kort schoot. Mijn vergelijking heeft zich natuurlijk beperkt tot de Hallfredar saga; haar deelen benoem ik in de volgorde, waarin ze in de Óláfs saga Tryggvasonar zijn opgenomen, met de letters A—G.

A. FMS II 1—17.

2.24 Ingjaldr| ottar 61. 3.21 þér| þit 61. 4.16 ykk| is boven den regel toegevoegd. 4.22 annarstaðar| þar add. 61. 5.1 vér| vit 61. 11.20 því| at add. 61; de a is uit þ verbeterd. 12.2 Óttarr| er heeft waarschijnlijk gestaan hallfredr, waarin llf in nn veranderd zijn. 12.11 svarar| is boven den regel toegevoegd. 13.15 kvámur| is boven den regel toegevoegd. 13.23 svaraði| er staat svavi, uit kva verbeterd. 16.27 einn akkeriss| is boven den regel toegevoegd.

B. FMS II 39—40.

39.15 spur in 61.

C. FMS II 50—62.

51.20 ek| uit þv verbeterd. 52.11 ámæla| in 61 uit lasta verbeterd; þeim⁽²⁾ uit þav. 56.9 Hallfredr| hallfredr uit konungr verbeterd. 57.18 sannreyndan| nauwelijks leesbaar. 58. 3—4 nöckur| verbeterd uit engi. 59.16 hann⁽²⁾| is boven den regel toegevoegd. 60.22 augu| auga 61.

D. FMS II 79—88.

80.11 verð| ek add. 61. 82.14 at| ok 61. 84. 5—6 fór en at| zijn in 61 uitgevlakt. 85.29 hev| de h is uit e verbeterd. 86.24 ek| is boven den regel toegevoegd.

¹⁾ Men vergelijke met deze beschrijving die in den katalogus van de A.M. verzameling (I blz. 40).

²⁾ Ik haal uit dezen *formáli* slechts de woorden aan: *nærri orðrétt prentuð en hin bezta og snotrasta.*

E. FMS II 211—213.

213.8 uppreistar drapv] *ar* is uit *ra* verbeterd.

F. FMS II 246—251.

249.1 lauss] laass 61. 249.25 af] is boven den regel toegevoegd. 250.14 Þóris] uit Prandar verbeterd. 251.8 ek] is boven den regel toegevoegd.

G. FMS III 20—29.

21.26 var þat] is boven den regel toegevoegd, evenals 22.20 *vid hann*. 24.23 þessa] de *s* is uit *t* verbeterd. 25.18 þat] þar 61; *var* is verbeterd uit *er*. 29.5 margir] staat niet in 61.

54 ¹⁾

Evenals 61 bevat ook deze foliant de saga van Óláfr Tryggvason met die van Hallfredr. Zij staat overgeleverd op blad 1—72 door één goede hand; blad 72—76 zijn door een tweede hand met dingen beschreven, die mijn onderzoek niet raken. De Hallfredar saga is in dit handschrift slechts voor een gering deel bewaard. De oorzaak is, dat tusschen de vierde katern, die loopt van blad 25—30 en de vijfde, die de bladen 31—38 omvat, heel wat uit het oorspronkelijk handschrift is verdwenen en juist deze verdwenen katernen hielden de deelen A, B en C van de Hallfredar saga geheel, er van deel D het begin in. ²⁾ Blad 31^r begint bovenaan met *fe minv*.

Dit handschrift, dat zeer veel overeenkomst vertoont met het vorige, is nog niet afgedrukt. Hier en daar heeft Sveinbjörn in een noot onderaan de bladzijden van zijn afdruk van 61 een afwijking van 54 meegedeeld, ja zelfs hier en daar, waar dat volgens hem pas gaf, een lezing van 54 in den text opgenomen. Overigens mag ik ook hier naar den *formáli* verwijzen. Het doel, dat ik mij stel, komt me voor getroffen te zijn, wanneer ik de afwijkingen van 54 volledig meedeel. Uit het in de vorige alinea vermelde blijkt, dat die afwijkingen eerst kunnen beginnen op het eind van deel D, na de woorden *fe minv*, d. i. in FMS II 83.27.

D. FMS II 83—88.

84.6 hann-leidir] *honum* voru *vkunnar leidir* 54. 84. 12—13 *hverr-væri*] *hann at nafni* 54. 84.17 at] *om.* 54. 84.27 Björn] *bonda* 54. 84.28 hann-farir] *ok for eeki* 54. 84.29 stóð-þilit] *ok stod vpp vid fotabrikina* 54. 85.5 saklausan] en *husfreyia bar klædi a uapn hans add.* 54. 85. 7—8 Hallfredr-hans] *om.* 54. 85. 8—9 var-þá] *varð hann þar* 54. 85.11 hún] *om.* 54. 85.15 um-hans] *vm hann* 54. 85.17 i-heraði] *þar i sueitum* ³⁾ 54. 85.25 ráð] *þat rad* 54. 85. 25—26 *mál-sögn*] *tíðendi* 54. 86. 10 sögu alla] *alla*

¹⁾ Men vergelijke met deze beschrijving die in den katalogus van de A.M. verzameling (I blz. 38).

²⁾ Onder een ander katalogusnummer staan nog vier bladen geboekt als toebehoorende aan 54. Zij hebben niet op de Hallfredar saga betrekking.

³⁾ *of sueituni.*

soguna 54. 86.13 Bjarnar⁽²⁾ om. 54. 86.14 Björn] hann 54. 86.15 fyrr enn] fyrir sakleysi þviat 54. 86.18 annat] her add. 54. 86.18 míns] om. 54. 86.20 adra] hans add. 54. 86.22 hans] hierna staat in 54 de zin: sýndi-gripina (FMS II 86. 25—26). 87.16 saga] þin add. 54. 87.23 þess-átt] biarnar 54. 87.27 fjallit] fiall til bygða aunundar 54. 87.27 sannindi] sannyrði 54. 88. 2—3 þá-þeirra] ok samþykkt ok dæmt af ollv bygðarfólki 54. 88.4 alt] all- 54. 88. 17—18 Nú-fund] en fardv til 54. 88.19 Hallfredr-svá] om. 54.

E. FMS II 211—213.

212.7 þinni] om. 54. 212.10 segir] sagði; henne add. 54. 212.11 hafi] hefði 54. 212.17—18 ek-er⁽¹⁾ sa er sidriun 54. 212.25 við] þeim add. 54. 212.28 konungr] til add. 54. 213.2 hans svein-] hallfredar 54. 213.4 Hallfredr] vngi add. 54. 213.9 illis] onytz 54. 213.16 skaði] sem líkligt var add. 54.

F. FMS II 246—251.

246.18 Eiríksson] om. 54. 246.28 stendr] vegr 54. 247.1 fara] liggja 54. 247.9 skiljast] skilja 54. 247.12 farm] fiarlut sinn 54. 247.14—16 ok-ok] en hann 54. 247.17 allir] om. 54. 247.17 fóru] komv 54. 247.24 tólf] om. 54. 247.24 allir] tolf 54. 248. 7—8 er⁽²⁾- á] þarf 54. 248.9 úsæmdar — Gris] usæmiligvm ordvm til griss 54. 248.10 vaskr] iafu- add. 54. 248.16 við hann] om. 54. 248.18 at] om. 54. 250.3 með-menn] við menn sina 54. 250.21 réð-þeir] reid 54. 251.3 bætti] mundi bæta 54. 251.3—4 þenna-saman] allan samt þenna vsoma 54.

G. FMS III 20—29.

20.13 til-] saugv add. 54. 20.15 vard] var 54. 20.17 ádr] fyrr 54. 20.18 þá] i þeiri ferd 54. 21.8 ráds] með þer add. 54. 21.15 sotti Hallfredr] sottv 54. 21.26 var þat] om. 54. 21.27 at-dreymdi] dreymdi hann 54. 22.4 mun] þer add. 54. 22.10 hann] gris 54. 22.30 til-manna] fyrir þessa menn 54. 23 9 fall] frafall 54. 23.25 of] ok 54. 24.2 segir hann] om. 54. 24.13 hann] þegar add. 54. 24.18 þeir lágu] hann la 54. 24.19 gerðu] giordi 54. 24.19 litt-vid] litit vm 54. 24.25 við hann] om. 54. 25.1—2 at-jarl] om. 54. 25.5 þegar] om. 54. 25.12—13 ór-leggja] or hendi þeim er hann villdi fiotra 54. 25.21 lífs ok grida] lífsgrida 54. 25.22 ok] sua at hann 54. 28.25 við] því add. 54. 28.25 er-þá⁽¹⁾ sem at þeim 54. 28.27 af] or 54. 29.2 Hallfredr] vngi add. 54. 29.3 ok bjó] om. 54. 29.4 vandræðaskáld] hallfredr add. 54.

53 1)

Zoals de beide vorige handschriften bevat ook dit de levensbeschrijving van Óláfr Tryggvason, gecombineerd met die van Hallfredr. Er zijn 72 bladen, waaraan verscheidene klerken hebben saamgewerkt. De toestand van de overlevering van de Hallfredarsaga is in dit hs. iets minder ongunstig dan in 54. Maar toch is er hier en daar nog al wat verdwenen: tusschen de vierde katern (blad 19—26) en de vijfde (27—31) is een groote gaping. In het oorspronkelijk hs. bevatten deze bladen o.a. het begin van deel A: blad 27^r begint bovenaan met *da stund var Griss*; maar ook tusschen de vijfde en de zesde katern is wat verloren gegaan. Deze zesde telde in den oorspronkelijken toestand 10 bladen, nu slechts 8 (32—39); tusschen 37 en 38 is een blad weggevallen, maar —

¹⁾ Men vergelijke met deze beschrijving die in den katalogus van de A.M. verzameling (I blz. 37).

en dit is voor ons onderzoek van beteekenis — ook vóór 32, en juist dit blad bevatte het einde van deel C: blad 31^v eindigt met *annarr lutr.*

Ook dit handschrift heeft zeer veel overeenkomst met 61 en is evenmin als 54 afgedrukt. Wat ik bij de bespreking van 54 opmerkte, geldt ook hier. Slechts dit nog: de afwijkingen kunnen eerst beginnen midden in A bij de woorden *da stupd var Griss* d.i. in FMS II 12.28 en moeten bij de woorden *annarr lutr* d.i. in FMS II 55.27 midden in C even ophouden.

A. FMS II 13—17.

13.4 mikill-góðgjarn] godgiarn vitr ok vinsæll 53. 14.4 þvi] om. 53. 14.14 staddræðu] þar vid staddr 53. 14.17 á-sveit] at her i sveitvm vid oss frendr 53. 14.20—21 ok⁽²⁾-ráð] om. 53. 15.2 son hans] om. 53. 15.4 Noregi] þar fyrir 53. 15.6 á-vel] a hans fund. geck fyrir jarl. hann tok honum vel 53. 15.10 flytja] kvædit add. 53. 15.13 skörluga] om. 53. 15.15 mikla] om. 53. 16.2 byr] om. 53. 16.7 þeim gaf] gaf þeim 53. 16.7—8 urðu-sigla] forð vm sidir ok sigldv 53. 16.8 lögðu-hafnar] ok logdv til hafnar þeirar er heitir fladki 53. 16.11 veðrs] vtan add. 53. 16.18 skip] om. 53. 16.27 brast] geck i sundr 53. 16.27—17.1 ok-sundr] om. 53. 17.1 fleygði] steypiti 53.

B. FMS II 39—40.

39.12 dag] vti add. 53. 39.20 er] om. 53.

C. FMS II 50—55.

50.23 um-konung] vm hann 53. 50.25—27 ef-kvæðinu] om. 53. 50.28 kvædit] mitt kvædi 53. 51.3 lokit] endat 53. 51.7 öðrum] om. 53. 51.8 þvi] adr add. 53. 51.10 mik] om. 53. 51.15 fæ] kann 53. 51.18 um] om. 53. 53.4 guðin] om. 53. 53.5 en 10 enn] om. 53. 53.11—12 gert-yfirbóta] kvædit ok kved nu til vmbota 53. 53.21 betra enn eigi] vel 53. 54.13 mikla] om. 53. 54.14—15 i-ræðuna] med ottari 53. 54.15—16 eigi-þræta] endaz 53. 54.20 ilt] om. 53. 54.28 hvat manna] hver madr 53. 55.1 er] om. 53. 55.2 vist] vm add. 53. 55.2 hlifir] þyrmir 53. 55.3 rægði-félagar] rægðv þeir 53. 55.4 á-mest] sem þeir matv 53. 55.6 i járnum] om. 53. 55.15 launi þeir] ombuni 53. 55.20—21 þaðan-staddr] þar skamt i fra er konungr stod 53. 55.25 ok-mik] om. 53.

D. FMS II 79—88.

79.21 þiggja] hafa 53. 79.25 mun] om. 53. 80.11 verð] ek add. 53. 80.21 ek⁽¹⁾-madr] ok kuadz audgils heita gauzkr at kynni 53. 81.2 ekki] miog add. 53. 81.9 ek em] om. 53. 81.14 menn-vegrinn] at ei se uegrinn vel fær þeim monnum 53. 81.15 engan háska] ecki 53. 81.16 mark] is in margine toegevoegd. 81.18 ek] snua apr ok add. 53. 81.21 eigi] om. 53. 82.1 kom] komu 53. 82.4—5 i hendi] om. 53. 82.6 bezt] om. 53. 82.7—8 kunnu-koma] koma 53. 82.9 vel mælt] vera 53. 82.9 ek] hallfredr 53. 82.13 eigi] om. 53. 82.15—16 á háls sér] apr a bak ser ok hals 53. 82.18—19 at-eldinn] at elldinvm at kveykia 53. 82.23—24 megin] hryggjar add. 53. 82.27 þá á guð] om. 53. 83.10 hvárt] ef 53. 83.17 drepinn] davþan 53. 84.6 leidir] leidina 53. 84.12—13 hverr-væri] hann at nafni 53. 84.17 at] om. 53. 84.19 Hallfredi-bygdir] honum var miogh vkunnigt vm bygþar laghit 53. 84.24 einni] om. 53. 85.5—6 stódu-ljós] stod hann þegar vpp ok kveykti lios 53. 85.8 húsfreyja] ok menn med henni add. 53. 85.15 mál hans] hann 53 en voegt toe: at lögvm. 85. 23—24 hinn útlandi] om. 53. 85.25—26 ok tíðenda sögn] om. 53. 86.11 sigldi] sydr add. 53. 86.13—14 segir Hallfredr] om. 53. 86.14 Björn] hann 53. 86.17 Auðgisl] hefir att ok hann add. 53. 86.20 adra] hans add. 53. 86.21—22 i-vardveizlu] i sitt valld 53. 86.22 hans] syndi hallfredr henni þa gripina add. 53 hier. 86.23 lítit] sagdi hann add. 53. 88.3 þeirra] svia 53. 88.4 alt] all- 53. 88.19 svá] for a fund hans ok add. 53.

E. FMS II 211—213.

212.10 segir] sagdi 53 en voegt toe: henni. 212.17—18 ek-er⁽¹⁾] sa er sidrin 53. 212.19 áttu] tweemaal in hs. 212.28 konungr] til add. 53. 213.4 Hallfredr] vngi add. 53. 213.6 enn] nv 53. 213.6—8 bæta-yrkir] yrkia 53. 213.9 bætir] bæta 53. 213.9 þina] er þu hefir miog sua gengit af trv þinni add. 53. 213.9 en hefir] ok haf 53. 213.9 ills] onytz 53. 213.11—12 hann-konungs] konungrinn uildi a hann leggja 53.

F. FMS II 246—251.

246.19—20 einn dag] om. 53. 246.20 það] beiddi 53. 246.23—24 eigi litil] meiri 53. 246.28 stendr] uegr 53. 247.1. fara] leggja 53. 247.9 skiljast] skilia 53. 247.11 ok-skagafjörð] byriadi vel kom skipi sinv 53. 247.14-16 varnað-ok] fenv 53. 247.17 riðu] voro margir saman ok 53. 248.1 en 2 vér viljum en þeim] ek ætlar at en honum 53. 248.7—8 er þörf á] þarf 53. 248.9 úsæmdar-Gris] vsæmiligum ordvm til Griss 53. 248.10 vaskr] røskr 53. 248.11 úsæmd] de u is boven den regel toegevoegd. 248.16 við hann] om. 53. 248.18 at] om. 53. 249. 3—4 smalamaðr-nóttina] savdamadr hafdi a bravttv vm nattina 53. 249.4 um] leika add. 53. 249.5 til sin] saman 53. 250.3 með-menn] uid menn sina 53. 250.16—18 en-vildi] þegar Griss vissi þat at þeir hallfredr voro brottv fra selivnm þa bad hann menn sina 53. 250.21 réð-þeir] reid 53. 250. 29—30 ek-ríða] eigi skudu nu renna lengra 53. 251.3 bætti] mundi bæta 53. 251.3 Grisi] gris 53.

G. FMS III 20—29.

20.13 til-] sogu add. 53. 20.14-skáld] kom ok add. 53. 20.18 þá] i þeiri ferd 53. 21.8 ráðs] med þer add. 53. 21.15 sótti Hallfredr] sottv 53. 21.26—27 var þat en at hann dreymdi] dreymdi hann 53. 22.4 mun] þer add. 53. 22.10 er-ert] er þu hefir rangt gert ok 53. 22.20 fyrr] om. 53. 22.24—25 enn-gefast] bazst gegna enn 53. 22.28 morgininn] gerir hallfredr sem fyrr var sagt add. 53. 22.30 til-manna] fyrir þessa menn 53. 23.6 yrði] hierna is in 53 þetta doorgestreept. 23.9 fall] frafall 53. 23.18 fyrir] óók in 53. 24.2 segir hann] om. 53. 24.25 við hann] om. 53. 25.10 út] hierna in 53: sem skiotaz. 25.12 mönnum] om. 53. 25.13 leggja] om. 53. 25.22 ok] sva at hann 53. 26.20 andaðr] daur 53. 28.25 við] þvi add. 53. 29.1 vóru] var 53. 29.3 ok bjó] om. 53. 29.5—6 ok⁽²⁾-kómnir] ok er mart manna fra honum komit 53.

557 ¹⁾)

Dit quarto boekske bevat, anders dan de vorige hss. de Hallfredar saga zelfstandig. Er zijn 48 bladen, die door verschillende handen beschreven zijn. Eerst komt de Gunnlaugs saga orms tungu. Deze eindigt op blad 10^v onderaan en op blad 11^r bovenaan begint de saga van Hallfredr met de woorden *gný ok*. Aan de eene saga ontbreekt dus het slot, aan de andere de aanvang. Blijkbaar zijn tusschen blad 10 en 11 twee samenhangende bladen weggevallen: ze vormden het vierde paar van de tweede katern, die van blad 8—13 loopt. Met de derde katern is iets dergelijks gebeurd, ze omvat blad 14—19. Ook hier is tusschen blad 16^v en 19^r, tusschen de woorden *mikla íþrótt* en *augat Kálfs* met twee bladen een stuk van de vertelling verdwenen. En ten slotte, tusschen 18 en 19 is ook een

¹⁾ Men vergelijkte met deze beschrijving die in den katalogus van de A.M. verzameling (I blz. 708).

grootte lacune; wat daar is verloren gegaan, van *penninga* tot *fara*, zal ook wel twee bladen beslagen hebben.

Dit handschrift heeft, evenals de beide voorgaande, een sterke overeenkomst met 61. Het is nog nooit afgedrukt en is evenmin, zooals ook niet te verwachten was, door Sveinbjörn aangehaald in zijn *formáli* en geraadpleegd bij zijn afdruk van 61: het was hem en den zijnen immers om de Óláfs saga, niet om die van Hallfredr te doen. Zoo brengen dus de volgende plaatsen, waar 557 van 61 afwijkt, iets nieuws. Al levert 557 de Hallfredar saga als een zelfstandig geheel over, wil ik toch het materiaal aan afwijkingen in 557 in dezelfde groepen indeelen als in die hss., die de saga broksgewijze bewaard hebben. Voor die handelwijze hoop ik in 't volgend hoofdstuk redelijke gronden te kunnen aanvoeren. Het begin van A tot aan *gný ok* (FMS II 3.7) ontbreekt, het midden van C van *íþrótt* tot *augat* (FMS II 57.4—62.2), het einde van D met E en het begin van F van *penninga* tot *fara* (FMS II 86.20—247.1).

A. FMS II 3—17.

3.8 ok-feigir] enda var þeim leingra lífs avdít 557. 3.9—10 litlu síðarr] om. 557. 3.11 inn-meginlands] aa meginland 557. 3.13 inn á land] aa meginland 557. 3.13 sveinar] pilltar 557. 3.16 at fara] om. 557. 3.17 sér] om. 557. 3.29—4.1 þá-úsannlig] eigi er yekr kvoma þa osannleg her 557. 4.2 eðr 8] om. 557. 4.2—3 menn þroskuligir] myklir menn 557. 4.14 þit⁽¹⁾] þeir 557. 4.16—17 ykk-kaupferð] hellzt at þid skvilit sigla kappferð vestr 557. 4.18 vilja hlíta] hlyða mundv 557. 4.19—21 ok-ok] om. 557. 4.27 þat-spurt] mer er svo flvtt 557. 5.9 einskipa] aa n. skipvm 557. 5.15 vindr byrvænigr] byrr af landi 557. 5.17 leyni] einvm leynivog 557. 5.21—22 er-sýndist] er þeim líkadi 557. 5.24 sofa] vpp i loptid add. 557. 5.26 afklæðast] þeir voro vii. saman add. 557 hier. 5.29 þeir gengu] om. 557. 6.7 gæta] geyma 557. 6.9 á blásandi] blasandi vndan landi 557. 6.15 eigi] om. 557. 7.21 gerði] synndi 557. 8.2 tókusaman] hittvzt 557. 8.3 þér] gris. s. hann add. 557. 8.3 at⁽²⁾] om. 557. 8.23 fyrir-sjá] raada 557. 8.24 ek] eigi add. 557. 9.1—2 er-at] ero þav þessv opt vavn íafnan hefir þat til borit 557. 9.4 at-sé] sem hann hafi þetta 557. 9.6—7 skalt-fullkominn] hefir minn fullan fandskap i moti 557. 9.8—9 virði-þetta] munv ord þin metin i þessv 557 9.10 sinni] fyrir þer add. 557. 10.2—4 Óttarr-fekk] ottarr bio sik skiott ok hefir með sér alla þa menn er hann fekk til 557. 10.15—16 ekki-vid] eingi 557. 11.3—4 þessu játa] þat a sua se 557. 11.28 Ólafíok Hallfredi] om. 557. 11.28 ord] a mot add. 557. 11.29 vill-ekki] mundi þeim ecki miok 557. 12.3—4 þviat-berast] om. 557. 12.9 Ottarr] uit hallfredr verbeterd. 12.14 vóru-Hallfredi] var hallfredr þa leyst 557. 12.28 vandkvæði] vandræða stvndin 557. 12.29 til skips] vtan 557. 13.23 noot 2] ord sin add. 557. 13.4 vitr-vinsæll] godglavn vitr ok vinsæll 557. 13.28 svarar-vist] qvezt þat vist mundv giora 557. 14.6 segir hann] om. 557. 14.14 staddr-ræðu] þar vid staddr 557. 14.17 á hendr] at vid 557. 14.17 frændum] frændr 557. 14.20—21 ok⁽²⁾ ráð] om. 557. 15.4 Noregi] þar fyrir 557. 15.6 á-ok] a hans fvnd ok geek fyrir jarl ok 557. 15.13 skörluga] om. 557. 15.15 mikla] om. 557. 16.2 byr] eigi 557. 16.6—7 noot 2] dit staat ook in 557, behalve lengi; ook ok gaf þeim in 557. 16.7—8 urðu-sigla] foro vm síðir ok sigldv 557. 16.8 lögdu-hafnar] ok lavgdv til hafnar þeirar er fladki h. 557. 16.12—13 þá⁽²⁾-myrk] om. 557. 16.24—25 mælti-nú] spurdi þenna mann at nafni enn hann (n)efndizt fyrir honum 557. 16.27 brast] geek i svn(dr) 557. 16.27—17.1 ok-sundr] om. 557. 17.1 fleygði] steypiti 557. 17.2—3 noot 1] als 53. 17.9—10] om. 557. 17.16 noot 2] als 53. 17.16 reru] erv' 557. 17.21—22 sem ádr er getit] aldus óók 557.

Tusschen A en B voegt 557 in :

morg islandz favr kvomv til noregs þetta svmar ok voro þar a margir islenndzkir menn. Kiartan Ólafs s. ok bolli frændi hans ok brandr hinn avrvi vermundar s. þeir voro allir vm¹⁾ i nidar osi þviat þeim gaf ecki a brvtt vm haustid til annarra lannda.

B. FMS II 39—40.

39.12 dag] vti *add.* 557. 39.18—19 forneskju-átrúnadi] ollvm forvm atrvnadi 557. 39.25 þiggja] nema af ydr *add.* 557. 40.7 honum] heilavg fráði *add.* 557. Hierna volgt: var hallfredr þa med hirdinni vel halldinn.

C. FMS II 50—57 en 62.

50.20—23 Hallfredr-konung] þat bar enn til einn tima at hallfredr geek fyrir Olaf konung ok qvaddi hann ok konungr tok þvi vel ok spurdi ef hann kynni fráði þav sem hann h. latid kenna honum. hallfredr qvezt þvi þa hlita mundv ok það konung hlyda qvædi at hann hafdi ort vm hann 557. 51.3 lokit] endat 557. 51.8 nema] þvi at eins at *add.* 557. 51.8 þvi] adr 557. 51.9—10edr-þér] *om.* 557. 51.11—12 noot 1] als 53. 51.15 fæ] kann 557. 51.18 um] *om.* 557. 51.18 vídr-] var 557. 51.23 þér-þykkja] fylgia 557. 52.11 ámæla] hallmæla 557. 53.11 gert] qvedit 557. 53.12 yfírbóta] vmbota 557. 53.21 betra-eigi] vel 557. 54.13 mikla] *om.* 557. 54.14—15 í ræðuna] med ottari 557. 54.16 at þræta] *om.* 557. 54.27 Óttars] ok barv eigi vrægd savgvna 557. 54.28 hvat manna] hver madr 557. 55.1 bleðja] bleekia 557. 55.2 hlífir] þyrmir 557. 55.3—4 rægdi-mest] rægdv þeir hallfred sem þeir mattv 557. 55.6 i járnum] *om.* 557. 55.15 launi] avmbvni 557. 55.20—21 þaðan-staddr] þar skamt i fra er konungrinn stod 557. 55.25 ok-mik] *om.* 557. 55.26 skemri] skavm 557. 56.1—2 svarar-ok] *om.* 557. 56.12—13 skulu-sátrr] skalltv vera vid mic sattr 557. 56.19 nefna] þv nefnir 557. 56.20 -orði] uit hall- verbeterd. 56.21 ef-herra] *om.* 557. 62.17 meirr enn] *om.* 557. 62.20 ekki] *om.* 557. 62.21 mannlæru] mann leidy 557. 62.21—22 kvað-skyldu] s. at þeir mundv þa sva standa lata fyst at sinni 557. 62.23 i góðri sæmd] i godv yfirleti 557.

D. FMS II 79—86.

79.21 þiggja] hafa 557. 80.11 verð] ek *add.* 557. 80.19—21 kvaddi-maðr] spurdi hvor annann at nafni eptir þat er þeir hofdv heilsazt spurdi hallfredr hver sa madr væri hann qvezt avdgils heita ok vera gavtzkr at ætt ok 557. 81.6 austr] vestur 557. 81.12 vandfært] van farit 557. 81.14—15 ekki-fara] eigi se vegrin vel fær þeim monnum er nockt hera 557. 81.15 engan háska] ekki 557. 81.18 bælin] in margine toegevoegd. 81.18 ek] sna(!) aptur ok *add.* 557. 82.1 kom] kvomv 557. 82.4—5 i hendi] *om.* 557. 82.6—7 þat-hússins] her þarf at vida heim vtæpiliga 557. 82.7—8 kunnu at koma] koma 557. 82.9 vel mælt] vist vera mundv 557. 82.9 ek] hallfredr *add.* 557. 82.13 eigi] *om.* 557. 82.15 á háls sér] apr a bak ser] 557. 82.17—18 lá-Hallfredi] *om.* 557. 82.18—19 kveykja eldinn] elldinvm at qveikia 557. 82.23—24 megin hryggjarins *add.* 557. 83.5 gat hann] twéemaal in 557. 83.9 undir klæðunum] *om.* 557. 83.17 dreppinn] davþan 557. 84.6 illa leidir] eigi leidina 557. 84.12—13 hverrværi] hann at nafni 557. 84.14—15 segir hann] *om.* 557. 84.17 at] *om.* 557. 84.19 Hallfredr-bygðir] honum var miog vkunnigt vm bygdar lagit 557. 84.24 einni] *om.* 557. 84.24 þar-rekkjur] þær voro ii. ok 557. 84.26 lokhvílu hurðinni] lokhvílu 557; er heeft zeker lokhvrdinne gestaan. 85.5—6 stóðu-lokit] stod hvn þegar vpp ok kveikti lios ok lavk 557. 85.8 húsfreyja] ok menn med henne *add.* 557. 85.14—15 dæmt-hans] dæmdr at logum 557. 85.23—24 hinn útlendi] *om.* 557. 85.25—26 ok tíðenda sögu] *om.* 557. 86.11 sigldi] svdur *add.* 557. 86.13—14 segir H.] *om.* 557. 86.14 vita má] vitad er 557. 86.14 Björn] hann 557. 86.17 Auðgisl] hefir att ok hann *add.* 557. 86.18—19 annat-enn] at sanna sogv mælti til vitnis nema þann 557. 86.20 aðra] hans *add.* 557.

¹⁾ Open ruimte voor eenige letters.

F. FMS II 247—251.

247.1 fara| leggja 557. 247.11 kom-Skagafjörð| byriadi vel kom skipi sinn 557. 247.14—15 varnað sinn-sveita| feit 557. 247.17 ridu| voro margir saman ok 557. 247.17 fóru| snerv 557. 247.18 sneru| vikv 557. 248.1 en 2 vér viljum en þeim| ek ætla at en honum 557. 248.7—9 nökkurar-við| margar v. þær er eigi var gagn at rita med mansavng til K. ok vsannligvm ordvm til 557. 248.10 er-vaskr| sva ravskr 557. 248.13 verka| ordvm 557. 248.16 vid hann| om. 557. 248.18 at| om. 557. 248.20| op deze merkwaardige plaats leest 557 als 53, 249.4 um| leika 557. 249.5 til sin| saman 557. 249.6—7 Hallfredr| foro nv ok add. 557. 249.8 bak| mælti hann ok add. 557. 250.3 með| vid 557. 250.16—18 En-vildi| þegar gris vissi þat at þeir hallfredr voro bvtvt fra selivnum þa b d hann menn sina 557. 250.21 réð-þeir| reid 557. 250.29—30 ek-rida| eigi skal renna leingra 557. 251.1 vid| noekur ord add. 557. 251.3 þetti Grisi| mundi bæta gris 557. 251.8 ek| om. 557.

G. FMS III 20—29.

20.13—20 Nú-Þórissonar| om. 557. 20.27 ok orti| tweemaal in hs. 20.27 þá Griss-visor| gris þa visur 557. 21.4—5 hverju-sami| om. 557. 21.8 ráds| med þer add. 557. 21.15 sótti Hallfredr| sottv ser 557. 21.26—27 var þat en at hann dreymdi| dreymdi hann 557. 22.4 mun| þer add. 557. 22.7 sá| yekar add. 557. 22.10 þú| hefir rangt giort ok þv add. 557. 22.20 fyrr| om. 557. 22.25 gefast| gagna 557. 22.28 morgininn| gerir hallfredr sem fyrr var sagt add. 557. 22.30 til-manna| fyrir þessa menn 557. 23.9 fall| frafall 557. 23.16 Hallfredr-því| h. mælti ok sagdizt því jata 557. 23.18 fyrir| óók in 557. 24.2 segir hann| om. 557. 24.25 vid hann| om. 557. 25.10 sem-út| om. 557. 25.13 leggja| lata 557. 25.20 hóti| ok 557. 25.22 ok| sva at hann 557. 26.8—9 en-jarl| enn villdi hann hallfred med ser hafa 557. 26.10 andádr| davdr 557. 27.2 meint| kvangt 557. 28.14 fundu| om. 557. 28.23 honum| at syn add. 557. 28.25 við| því add. 557. 29.3 ok bjó| om. 557. 29.5—6 eru-komnr| ert margt fra honum komit 557.

Er zijn nog 5 fragmenten van de Óláfssaga Tryggvasonar overgeleverd. Zij zijn geboekt onder no. 325 VIII². Het zijn alle membranen brokstukken van die Óláfs saga, die de saga van Hallfredr in zich opgenomen heeft. Waar de omvang van de laatste klein is in vergelijking met die van de eerste, is de kans groot, dat eenige fragmenten geen enkel van de zeven deelen (A—G) der Hallfredar saga bevatten. Het resultaat van mijn onderzoek was, dat slechts 2 van de 5 fragmenten niet ter zijde behoefden gelegd te worden: het eerste, dat ik den naam MF¹ geef, is met een deel van D, het tweede, MF² met een deel van C beschreven. Hun inhoud vertoont een sterke gelijkenis met dien van 61.

D. FMS II 79—83.25.

79.20—21 leyfi-herra| moeilijk leesbaar. 79.22 kaupferð| om. MF¹. 80.11 verð| ek add. MF¹. 80.14—18| moeilijk leesbaar. 80.21—22 gauzkr-Gautlandi| suenskr madr ok gavgzkr madr a ek þar MF¹. 80.25 audgisl mælti| om. MF¹. 81.11 fara-segja| moeilijk leesbaar. 81.12 sækir| kemr MF¹. 81.14 farist-mönnum| se þeim þv uel hentr MF¹. 81.18 ek| snua apr ok add. MF¹. 82.1 kom| komv MF¹. 82.2—7| moeilijk leesbaar. 82.15 kastat| afsir MF¹. 82.24 á hrygg lundunum| hryggjar MF¹. 83.8 brá-saxi| tok sax eitt MF¹. 83.8 hann| hafði vid sik ok hann add. MF¹. 83.17 drepinn| daudan MF¹.

E. FMS II 213.6—213.16.

213.9 ill| vnytz MF². 213.16 skadi| sem likligt var add. MF².

Dan is er nog een papieren fragment van de Óláfssaga, dat in de A.M. verzameling wordt bewaard en in den katalogus het nummer 325 IX^{1b} draagt. Het telt 26 bladen. Het is in den nieuwen tijd vervaardigd met het doel de lacunes in het handschrift 54 aan te vullen. Hoewel het zeer veel overeenkomst heeft met de verschillende bovenvermelde membranen, is het toch, naar mijn overtuiging, van geen enkel van deze een afschrift. Het fragment is in tweeën te deelen: het eerste stuk, blad 1—2, vult een lacune aan, die slechts de eigenlijke Óláfssaga bevatte; het tweede: blad 3—26 vulde die groote lacune aan, die de deelen A—D van de Hallfredar saga had weggerukt. Het eerste stuk komt dus nièt, het tweede wèl voor ons onderzoek in aanmerking; het eindigt daar, waar 54 begint: FMS II 83.27 en begint natuurlijk dáár, waar 54 eindigt. Wat de waarde van het fragment vermindert, is, dat het een lacuné heeft. Tusschen blad 18 en 19 ontbreekt wat; daardoor is het begin van deel C verloren gegaan. Ik noem het brokstuk PF.

A. FMS II 1—17.

1.3 hét| *om.* PF. 1.8 Þorkell| þorlacr PF. 1.13 þeir brátt| *om.* PF. 2:2 Þorvalds| ollum monnum PF. 2.2—3 svá-fyrir| ok allt folk var PF. 2.14—15 þviat-gert| *om.* PF. 2.22—23 beiddi| *ser ok add.* PF. 3.3—4 ykkar-audit| fori gefzt a PF. 3.6 i brott| ut ok svo til skogar PF. 4.16 ykkar-at| heilt at þit skulud PF. 4.18 hlita| hlyda PF. 5.9 einskipa| tveimskipa PF. 5.15 á vindr| vinþr af landi PF. 5.22 sýndist| líkadi PF. 5.24 sofa| upp i loptit *add.* PF. 6.15 eigi| *om.* PF. 8.17 menn nökkurir| margir menn PF. 8.23 fyrir sjá| raða PF. 8.24 ek| ei *add.* PF. 9.1—2 er-vant| ero þav þessu von PF. 9.8—9 engis-þetta| mikils munv þijn ord metin vm þetta PF. 10.15 ekki| eingiinn PF. 11.22 sitt| ok er hvortveggi reiþr PF. 12.11 svarar| krappur karl erttu *add.* PF. 12.28 vandkvæði| vandręða stund PF. 13.4 vitr-vinsæll| godgiarn vitr ok vinsæll PF. 13.23 leggja| ord *add.* PF. 14.6 ek| bidia þic *add.* PF. 14.14 staddr-ræðu| þar vid staddr PF. 14.17 á-frandum| at vid oss fręþi PF. 14.20—21 ok ráð| *om.* PF. 15.4 Noregi| þar fyrir PF. 15.6 á-þvi| á hans fund. geck hann fyrir jarl en hann tok honum PF. 15.13 sköruliga| *om.* PF. 15.13 ok-drápa| *om.* PF. ook mikla (15.17). 16.2 byr| *om.* PF. 16.3 nökkur til| til einhverra PF. 16.6 noot 2| als 53. 16.7 urðu| foru PF. 16.7—8 at sigla| ok sigldu PF. 16.8 noot 3| als 53. 16.27 brast| geck i sonþr PF. 16.27—17.2 ok-strenginn| *om.* PF. 17.2 noot 1| als 53. 17.3 skip| olpumadrinn steipti *ser þegar* utbirdis ok gat gripit strenginn *add.* PF. 17.16 grunnfæri| ackeri PF.

B. FMS II 39—40.

39.12 dag| vti *add.* PF. 39.27 skipverjar| companar PF.

C. FMS II 51—62.

51.15 fæ| kann PF. 51.18 um| *om.* PF. 53.21 betra-kveðit| vel qveðit ok betra enn ei PF. 54.14 hag| met *add.* PF. 54.19 einhlitr| hlytr PF. 55.1 bleðja| gledia PF. 56.4—5 var(2)- hans| líkapi konungi hann minnr PF. 56.19 nefna| þu nefnir PF. 57.10 mjúkliga| mikiliga PF. 58.5 vært| hent PF. 58.10 dótturson Þorleifs| son þorleifs spaka PF. 59.4 lima| snua PF. 59.13 seint| stapallt PF. 60.4 ok-fróðr| *om.* PF. 60.10 opt| i noot PF. 60.18 verðr| lyzt PF. 60.22 augu| auga PF. 61.18 høgudu| hægum PF. 61.25 hreysti ok drengskap| *om.* PF. 62.1 sýst| lyzt PF. 62.18 með spjótsoddi| *om.* PF.

D. FMS II 79—84.

79.21 þiggja] hafa PF. 80.4 er] sagt *add.* PF. 80.11 verð] ek *add.* PF. 80.15 austan] utan PF. 80.21 gauzkr maðr] svenskur m. ok gautskur PF. 80.21—22 á Gautlandi] þar PF. 81.12 sækir] kemr PF. 8.14 ekki-mönnum] ecki sie þeim mǫnnum vel hentur þar PF. 81.18.ek] snua aptur ok *add.* PF. 81.28 fór] leiþina *add.* PF. 82.1 kom] koma PF. 82.4—5 í hendi] *om.* PF. 82.15 kastat] kastaþi aptur PF. 82.24 á hrygglundunum] hryggjar PF. 83.8 brá-saxi] tok sax eitt PF. 83.8 hann] hafþi *vid* sik ok hann *add.* PF. 83.17 drepinn] dauþan PF.

Na onderzoek bleek mij, dat P¹ een afschrift is van 557; de schrijver heeft zoo slaafs gewerkt, dat hij daar, waar 557 gapingen .vertoont, open ruimten op zijn papier heeft achtergelaten.

.

62 ¹⁾

Deze foliant is beschreven met de Óláfs saga Tryggvasonar, waarin de Hallfredar saga is opgenomen. Het handschrift is niet bijzonder omvangrijk: het telt slechts 53 bladen; het ziet er ook niet fraai uit, maar is toch, althans wat de Hallfredar saga betreft, tamelijk goed leesbaar. Tusschen de vierde en de vijfde (de laatste) katern, die van blad 48—53 loopt, is een lacune, die voor ons onderzoek van gewicht is: blad 48^r begint bovenaan met de woorden: *sem þú vakir* (FMS III 22.4) d. i. midden in G. Het verlies van zeker wel een heele katern onthoudt ons niet alleen het begin van G, maar ook F.

Ik achtte het van belang de zes in dit hs. van de Hallfredar saga bewaarde deelen letterlijk te laten afdrukken. Ze zijn te vinden in het tweede gedeelte van dit geschrift onder de gebruikelijke benamingen: A—E en G.

1005 ²⁾

Dit prachtige, zware, kostelijk bewaarde en keurig versierde manuscript bevat, mèt vele andere saga's, de vertellingen van Óláfr Tryggvason en van Hallfredr vandræðaskáld. Ik kan me bepalen tot het maken van een enkele aanmerking op de methode, volgens welke Guðbrandur en Unger hebben gemeend te moeten werken.

¹⁾ Men vergelijke met deze beschrijving die in den katalogus van de A.M. verzameling (I blz. 41).

²⁾ Men vergelijke met deze opmerkingen de beschrijvingen in den katalogus van de koninklijke verzameling (blz. 10—16) en in het derde deel van den afdruk.

Het komt me voor, dat een nummering van de regels en het plaatsen van cijfers, waar een kolom eindigt, niet in den text, maar in margine, de overzichtelijkheid van hun arbeid bevorderd hadden. Maar een ernstiger bezwaar heb ik tegen het feit, dat zij herhaaldelijk uitroptekens plaatsen en op eigen gezag woorden invoegen.

Op een paar plaatsen is hun afdruk niet correct: I 305.13 lees ik: *ok hans madr*; I 327.23: *olaf*; I 329.36: *med mer*; de eerste plaats staat in A, de beide andere in C.

Wat nu P² betreft, de hand van Ásgeirr Jónsson en de beschrijving in den A.M. katalogus ¹⁾ wekken verwachtingen op. Ik hoopte, dat het hs. beteekenis zou hebben als afschrift van een verloren membraan en wel van een, die de zelfstandige Hallfredar saga bevat had. Maar het bleek mij na onderzoek, dat P² een afschrift is van 1005. De samensteller van den katalogus is op de aangehaalde plaats niet zoo gelukkig geweest als elders. Er staat als inhoud van P² opgegeven: 1° de Óláfs saga Tryggvasonar 2°—5° enkele *þættir*, waaronder die van Hallfredr als 4°. Deze opgave is misleidend. De vergissing van den samensteller vindt haar oorsprong hierin, dat hij het laatste deel van de Hallfredar saga, deel G, dat terecht door 1005 ²⁾ en P² *þáttir* genoemd wordt, heeft aangezien voor een zelfstandig geheel, een meening, die niet onredelijk is, daar op de Hallfredar saga in haar geheel tegenover de Óláfs saga de benaming *þáttir* toepasselijk zou kunnen zijn. Tegenover de vele fouten, die uit 1005 in P² zijn overgegaan, staat een enkele verbetering, die de copist tijdens zijn arbeid heeft aangebracht. Dat zijn bron in deze gevallen niet een andere membraan of papieren hs. geweest is, maar zijn eigen rede, blijkt uit zijn houding tegenover een plaats als I 299.23—24, waar P² schrijft: *hann var oc þar med Ingealdde*. Had hij een anderen text te hulp geroepen, dan was er wel iets beters komen te staan.

De druk, die van de Óláfs saga Tryggvasonar in 1689 te Skálholt verscheen, is een voorlooper van dien van de jaren 1860—1868 te Christiania, dus dien van Guðbrandur en Unger, met dit verschil, dat de Skálholtsche afdruckers heel wat vrijer tegenover het hs. gestaan hebben dan de Christiania'sche: zij brengen heel wat verbeteringen aan, die van groote kennis en inzicht getuigen ³⁾.

¹⁾ I blz. 39.

²⁾ I 533.25.

³⁾ Op I 299. 23—24, waar zooals ik opmerkte, P² faalde, giste de Skálholtsche afdruk: *oc var med Ingealdi oc ottarr*.

132 1)

Drie zware folianten. In den laatsten is van blad 149^v—156^r de Hallfredar saga als zelfstandige vertelling overgeleverd.

Een vergelijking van het hs. met den afdruk 2) — de Hallfredar saga in de Fornsögur van Guðbrandur Vigfússon en Th. Möbius — had tot resultaat, dat ik op verschillende plaatsen iets anders meende te moeten lezen dan deze heeren lieten afdrukken. Ik vermeld mijn bevindingen hieronder en volg daarbij hun pagineering in de Fornsögur: blz. 83—115.

84.8 gny-eldsgangi] gny gny ok elldzgangangi 132. 84.12 kómu] koma 132. 84.18 óttars] uit sins verbeterd. 84.20 ykkar] yckur 132. 87.3 kvað] let 132. 87.26 handa til] til handa 132. 88.1 fá] ma *add.* 132. 88.15 förunautar] forunautr 132. 90.27 fadirinn] fadir *enn* 132. 90.20—21 honum leitzt] er staat: honum leiz; de laatste i is boven den regel toegevoegd; er stond *hann* lez. 92.3 gerði] á *add.* 132. 93.5 kom] *twéemaal* in 132. 94.11 varðveitt] er staat: varneit; een d is tusschen r en u boven den regel toegevoegd. 96.3 mest] *twéemaal* in 132. 98.27 gripr] *grimr*; de noot in den afdruk is fout. 99.26 sumar] sua met r boven de a. 100.6 Hallfredr] *hann* 132. 101.14 brau (zt)] er staat eerder een n in 132. 101.18 illvirki] illuirkinn 132. 101.19 hér] *hus* 132. 101.29 illa] in 132 is godar doorgestreept; in margine staat illar. 104.28 vit] *ver* 132. 105.3 þó] in 132 onderstreept; in margine staat þeir. 108.26 við] *fyrir* 132. 108.32 mik] *twéemaal* in 132. 109.9 mælti] s. 132. 109.27 með Brandi] *modir* Brandz 132. 110.22 þeir] *twéemaal* in 132. 112.26 er] *ok add.* 132. 113.16 ferð] onderaan de bladzijde in 132 toegevoegd. 113.17 en] staat niet in 132; evenmin als vel (113.18). 113.18 ok Hrafni] *við Hrafni* 132. 115.5—14 yðr-Hallfredi] in 132 nagenoeg onleesbaar; deze regels staan op blad 156^r 2e kolom regel 1—10.

P³⁻⁸ bleken afschriften te zijn van 132.

Het eenige, dat ik moet opmerken, is, dat P⁶ met *twéé* handen is geschreven, in dien zin, dat de tweede hand veranderingen in den door de eerste hand geschreven text heeft aangebracht; deze tweede hand heeft hare bron in P⁸ gehad. Nu is P⁸ ongelukkigerwijze een buitengewoon slecht afschrift, wat de tweede hand in P⁶ niet gemerkt blijkt te hebben: de goede text in P⁶ is door haar wijsneuzige doorhalingen totaal bedorven.

P⁷ is niet volledig; wat na bladzijde 106 in Guðbrandur's afdruk staat, is door slechts één blad vertegenwoordigd, dat bij het inbinden in het handschrift een verkeerde plaats gekregen heeft.

1) Men vergelijke met deze beschrijving die in den AM. katalogus (I blz. 94).

2) Eerst toen de kopy van dit geschrift reeds was vastgesteld, bleek 't mij, dat een tweede afdruk van het hs. 132 in Konráð Gíslason's Oud-IJslandsche bloemlezing (Kopenhagen 1860) heel wat correcter is dan de hier geciteerde.

HOOFDSTUK II

GROEPEERING DER HANDSCHRIFTEN

De in het vorige hoofdstuk bijeengezochte bouwstof voor het volgende wil ik in twee paragrafen bespreken: § 1^a 61, 54, 53 en 557 met MF¹⁻² en PF; § 1^b 62 en 1005; § 2 132. In paragraaf 1^a en 1^b behandel ik materiaal, verzameld uit de geïnterpoleerde Hallfreðar saga, in paragraaf 2 stof uit de afzonderlijke saga.

Dat ik § 1 in twee onderafdeelingen gesplitst heb, hoop ik later te kunnen verdedigen; de beweegredenen, die mij er toe leidden 557 in § 1^a en niet in § 2 onder te brengen — 557 bevat immers óók de afzonderlijke Hallfreðar saga — moet ik hier, voordat ik tot de afzonderlijke §§ overga, mededeelen.

Inderdaad levert 557 niet de gecombineerde saga's van Óláfr en Hallfreðr over, maar alleen die van Hallfreðr. Maar tusschen de beide overleveringen — die van 132 en 557 — is dit groote verschil, dat 132 blijkbaar alleen van Hallfreðr wil vertellen, en dat ongetwijfeld de bedoeling van zijn bron geen andere geweest is, terwijl de toestand van 557 bewijst, dat de copist wel is waar de saga van Hallfreðr afzonderlijk wil afschrijven, maar dat de inhoud van zijn bron de gecombineerde saga is geweest, een handschrift van denzelfden aard als 61, 54 en 53. De copist heeft dus de brokken A tot en met G, die hij in zijn bron vond, tot een geheel trachten te vereenigen. Zijn compilatie is hem tamelijk wel gelukt; hij heeft de naden opgevuld met enkele door hem zelf gefabriceerde zinnestjes, en het zou ons moeilijk gevallen zijn, hem te betrappen, als hij niet éénmaal verstrooid geweest was. Op het eind van brok A (FMS II 17.21—22) sleept hij n.l. het bijzinnestje *sem átr er getit* mee, dat hij had moeten weglaten. Over de aanvullingszinnen, die ik in het vorige hoofdstuk onder 557 heb laten afdrukken, kom ik nog te spreken.

Na deze noodzakelijke inleidende beschouwingen kan ik overgaan tot een nader onderzoek.

§ 1a. De verhouding tusschen 61, 54, 53 en 557.

Over het geheel genomen, dekken de vier hoofdhandschriften 61, 54, 53 en 557 elkaar tamelijk wel. Een nauwkeurig onderzoek naar hun onderlinge verschillen en naar den graad van hun verwantschap is nog niet ingesteld. Ik heb mij daartoe gezet en mag verwachten, dat de resultaten niet alleen voor de Hallfredar saga — mijn eigenlijk doel — maar ook voor de geheele Óláfs saga Tryggvasonar zullen gelden.

Een onderzoek naar de verhoudingen van 61, 54, 53 en 557 alléén — althans wat de eerste drie hss. betreft — op grond van de deelen A tot en met G van de geinterpoleerde Hallfredar saga wordt ons door de gebrekkigheid van de overlevering van de vertelling in deze handschriften niet gemakkelijk gemaakt. Immers, wel is in 61 de saga van A—G geheel bewaard gebleven, maar in 54 vinden we van A—C niets, van D een deel en slechts E—G volledig; in 53 zijn wel B en D—G behouden in hun geheel, maar A en C slechts voor een deel, terwijl in 557 E verdwenen is, en van A, C D en F een deel en alleen B en G ongeschonden over zijn. Een onderzoek, dat een afdoend resultaat wil zien, kan dus slechts D, F en G tot object kiezen en wel in D, F en G slechts die brokken, die aan de vier hoofdhandschriften gemeenschappelijk zijn. Deze brokken loopen in FMS II van blz. 84—86, en van blz. 247—251; in III van blz. 20—29. Ik deel de onderlinge afwijkingen hier mede en noem deze groep afwijkingen I.

GROEP I

D

61	54	53	557
1 hann kunnill illa leiðir	honum vóru ókunnar leiðir	hann kunnill illa leiðina	hann kunnill eigi leiðina
2 hverr hann væri	hann at nafni	<i>als</i> 54	<i>als</i> 54
3 segir hann	<i>als</i> 61	<i>als</i> 61	<i>ontbreekt</i>
4 at varningi þinum	varningi þinum	<i>als</i> 54	<i>als</i> 54
5 H. var þar ókunnigt um bygðir	<i>als</i> 61	honum var mjök ókunnigt um bygðarlagit	<i>als</i> 53
6 í lokhvilu einni	<i>als</i> 61	í lokhvilu	<i>als</i> 53
7 þar vóru 2 rekkjur	<i>als</i> 61	<i>als</i> 61	þær vóru II.
8 lokhvilu hurðinni	<i>als</i> 61	<i>als</i> 61	lokhvilunni
9 Björn	bónða	<i>als</i> 61	<i>als</i> 61
10 hann-farit	fór ekki	<i>als</i> 61	<i>als</i> 61
11 þilit	brikina	<i>als</i> 61	<i>als</i> 61
12 de nachtelijke scène			
13 vildi hún	vildi	<i>als</i> 61	<i>als</i> 61
14 dæmt um mál hans	dæmt um hann	dæmt um hann at lögum	dæmdr at lögum
15 í því heraði	þar í sveitum	<i>als</i> 61	<i>als</i> 61
16 hinn útlendi	<i>als</i> 61	<i>ontbreekt</i>	<i>ontbreekt</i>
17 mál ok tíðenda sogn	tíðendi	mál	<i>als</i> 53
18 sögu alla	alla söguna	<i>als</i> 61	<i>als</i> 61
19 sigldi	<i>als</i> 61	sigldi suðr	<i>als</i> 53
20 okkar Bjarnar	okkar	<i>als</i> 61	<i>als</i> 61
21 segir Hallfreðr	<i>als</i> 61	<i>ontbreekt</i>	<i>ontbreekt</i>
22 Björn	hann	<i>als</i> 54	<i>als</i> 54
23 vita má	<i>als</i> 61	<i>als</i> 61	vitat er
24 fyrr enn	fyrir sakleysi þviat	<i>als</i> 61	<i>als</i> 61

61		54		53	557
25 er A. sagði mér at		als 61		er A. hefir átt ok hann sagði mér at	als 53
26 annat til míns vitnisburðar at — sonn enn		annat hér til vitnisburðar at — sonn enn		als 61	at sanna sögu mælti til vitnis nema þann
27 aðra		aðra hans		als 54	als 54
F					
28 fara		liggja		leggja	als 53
29 skiljaz		skilja		als 54	als 54
30 ok kom skipi sinu i Sk. i K.		als 61		ok byrjaði vel kom skipi sinu i K.	als 53
31 farm		fjárhlut		als 61	als 61
32 varnað sinn		als 61		fénu	féit
33 de aankomst					
34 12 menn riðu-allir		menn riðu -12		als 61	als 61
35 vér viljum-þeim		als 61		ek ætlar-honum	als 53
36 nokkurar visur þær er eigi er þarf á at rita		nokkurar visur þær er eigi þarf á at rita		als 54	margar visur þær er eigi var gagn at rita
37 ósæmdar orðum við Gris		ósæmiligum orðum til G.		als 54	ósannligum orðum til G.
38 er þú vaskr maðr		er þú jafnvaskr maðr		er þú roskr m.	svá roskr m.
39 verka		als 61		als 61	orðum
40 við hann		ontbreekt		ontbreekt	ontbreekt
41 at		ontbreekt		ontbreekt	ontbreekt
42 ef honum er sœmd		ok sé honum sœmd		ok sé honum ósœmd	als 53
43 smalamaðr		als 61		sauðamaðr	als 53
44 hleypt		als 61		ontbreekt	als 61
45 hvat um var		als 61		hvat um leika var	hvat leika var
46 til sín		als 61		saman	als 53
47 þeir H. bjøgguz		als 61		als 61	þeir H. fóru nu ok bjøgguz
48 brosti hann		als 61		als 61	mælti hann ok brosti
49 með sína menn		við menn sína		als 54	als 54

61				
50 En er Gríss kóm til seljanna en H. var í brott þá segir G. mönnum sínum at hann vildi ríða	als 61		þegar G. vissi þat at þeir H. vóru brott frá seljunum þá bað hann menn sína ríða	als 53
51 Gríss réð ok ríðu þeir	Gríss reid			als 54
52 ok skal eigi lengra undan ríða	als 61		eigi skulu nu renna lengra	eigi skal renna lengra
53 bætti	mundi bæta			als 54
54 Grísi þenna ósóma allan saman	Grísi a. s. þ. ós.		Gris þ. ós. a. s.	als 53
55 ef ek	als 61		als 61	ef
<hr/>				
G				
56 ok orti þá Gríssvísur þat er hálfnið	ok orti H. vísur þær er hálfnið eru kallaðar	als 61		ok orti G. þá vísur þat er hálfnið
57 hverju-sami	hverju-Hallfréð við hæðni þá er hann gerir mér at-sami	als 61		ontbreekt
58 til ráðs	til ráðs með þér	als 54		als 54
59 um Kolfinnu	um mál K.	als 61		als 61
60 sótti Hallfréðr	sóttu	als 54		sóttu sér
61 var þat at hann dreymdi	dreymdi hann	als 54		als 54
62 mun	mun þér	als 54		als 54
63 er þú ert sakaðr við hann	er þu ert sakaðr við Grís		er þu hefir rangt gert ok sakaðr við hann	er þu hefir rangt gert ok þú ert sakaðr við hann
64 fyrr	als 61		ontbreekt	ontbreekt
65 þau munu mér enn bezt gefaz sem fyrr	als 61		þau munu mér bezt gegna enn sem fyrr	þau munu mér enn bezt gegna sem fyrr
66 Um morgininn	als 61		Um morgininn gerir H. sem fyrr var sagt	als 53
67 til þeira manna	fyrir þessa menn	als 54		als 54
68 fall	fráfall	als 54		als 54
69 H. játti því	als 61		als 61	H. mælti ok sagðiz því játa
70 ok	fyrir	als 54		als 54

61	71 segir hann	<i>ontbreekt</i>	53	<i>ontbreekt</i>	557	<i>ontbreekt</i>
	72 þeir lágu-gerðu	hann lá-gerði		<i>als 61</i>		<i>als 61</i>
	73 lítt vart við sik	lítt um sik		<i>als 61</i>		<i>als 61</i>
	74 við hann	<i>ontbreekt</i>		<i>ontbreekt</i>		<i>ontbreekt</i>
	75 at drepa Eirík jarl	<i>ontbreekt</i>		<i>als 61</i>		<i>als 61</i>
	76 sem skjótast ok leíða út	<i>als 61</i>		ok leíða út sem skjótast		<i>ontbreekt</i>
	77 ór hondum þeim mǫnnum er á hann vildu leggja	ór hendi þeim er hann vildi fjotra		ór hondum þeim er á hann vildu		ór hondum þeim mǫnnum er á hann vildu láta
	78 hótí	<i>als 61</i>		<i>als 61</i>		ok
	79 ok stakk	svá at hann stakk		<i>als 54</i>		<i>als 54</i>
	80 en ekki vil ek þik með mér hafa segir jarl	<i>als 61</i>		<i>als 61</i>		en vildi hann H. með sér hafa
	81 andaðr	<i>als 61</i>		daudr		<i>als 53</i>
	82 Þórarr	þar		<i>als 61</i>		<i>als 61</i>
	83 meint	<i>als 61</i>		<i>als 61</i>		krangt
	84 fundu	<i>als 61</i>		<i>als 61</i>		<i>ontbreekt</i>
	85 frá honum	<i>als 61</i>		<i>als 61</i>		frá honum at sýn
	86 við	við því		<i>als 54</i>		<i>als 54</i>
	87 á þá	at þeim		<i>als 61</i>		<i>als 61</i>
	88 vóru	<i>als 61</i>		var		<i>als 61</i>
	89 Hallfréðr	H. ungi		<i>als 61</i>		<i>als 61</i>
	90 ok bjó	<i>ontbreekt</i>		<i>ontbreekt</i>		<i>ontbreekt</i>
	91 vandræðaskáld	H. vandræðaskáld		<i>als 61</i>		<i>als 61</i>
	92 ok eru menn frá honum komnir	ok eru margir menn frá honum komnir		ok er mart manna frá honum komit		ok ert mart manna frá honum komit

Ik deel deze 92 plaatsen in vier groepen:

a. de plaatsen, waar twee hss. *wel* en twee hss. *niet* de oorspronkelijke lezing vertegenwoordigen.

b. de plaatsen, waar drie hss. *niet* en één hs. *wel* de oorspronkelijke lezing vertegenwoordigen.

c. de plaatsen, waar drie hss. *wel* en één hs. *niet* de oorspronkelijke lezing vertegenwoordigen.

d. de plaatsen, waar twee hss. paarsgewijze een lezing overleveren, over welke al- of niet-oorspronkelijkheid voorloopig nog geen oordeel kan worden uitgesproken.

Onder de oorspronkelijke lezing versta ik de lezing van de gemeenschappelijke bron van de vier handschriften.

a. 61—54 *wel*, 53—557 *niet* oorspronkelijk.

42. FMS II 248.20. Deze hoogst gewichtige plaats biedt heel wat moeilijkheden, die door de keuze van Sveinbjörn eer vergroot dan verminderd worden. Er wordt hier verteld, dat Hallfrédr de nacht bij Kolfinna in Gríss' zomerhoeve doorbrengt, hij bespot haar man en Kolfinna zegt dan: je houding nu en vroeger tegenover mijn man, die welwillend en vredelievend is, vind ik in de hoogste mate ongepast: het stond je beter voor je beledigingen te boeten dan hem telkens weer te hoonen, want hij zal een flinke kerel blijken te zijn, *ef hann á eptir sínum hlut at sjá ok sé honum sœmd boðin*. Dit is mijn keuze, in tegenstelling met die van Sveinbjörn. Ik wil eerst de zijne bestrijden, dan de mijne verdedigen. Sveinbjörn kiest partij voor de lezing van 53, door hem C genoemd en laat dan, in afwijking van de lezing van 61 (A), drukken: *ok sé honum ósœmd boðin*; 557 is door hem buiten beschouwing gelaten. De reden, die Sveinbjörn tot die keuze geleid heeft, is zeker deze geweest: hij meende, dat C (53)'s lezing in verband met het onmiddellijk voorafgaande een beteren zin zou geven dan de lezingen van de andere handschriften, vooral van A. Volgens hem is op *ef hann á eptir sínum hlut at sjá ok sé honum ósœmd boðin* niets aan te merken. Dit zou dan moeten beteekenen: wanneer hij (Gríss) voor zijn zaak op moet komen en (wanneer) hem een belediging wordt aangedaan. Het klinkt verleidelijk en geeft een goeden zin. Maar er zijn ook bezwaren tegen in te brengen: Sveinbjörn meent, dat *sé honum ósœmd boðin* óók een bijzin is, eveneens door *ef* ingeleid en met den eersten bijzin door *ok* verbonden. Hij wil dus *ef* vóór dien tweeden bijzin ingevoegd zien: *ef hann á at sjá ok ef sé honum ósœmd boðin*. Dit nu is onmogelijk en wat woordschikking aangaat en wat den modus betreft. Vormden werkelijk de woorden in quaestie een tweeden bijzin, dan zou er

gestaan hebben *ok honum er ósæmd boðin*, dus met een indicatief evenals in den eersten bijzin. Ik mag dus Sveinbjörn's keuze hier voor niets meer dan een minder goed geslaagde gissing houden. Ik kies zelf partij voor 54 (B): *ok sé honum sæmd boðin*. Dit is, naar 't mij voorkomt, de gedachtegang van de bron van de vier hss. geweest: hij zal blijken flink te zijn, wanneer hij voor zijn zaak moet opkomen en er worde hem genoegdoening verschaft. Dit valt in den toon van Kolfinna's bedsermoen, dat overigens in alle hss. gelijkkluidend is overgeleverd. Hallfredr volgt Kolfinna's raad niet op; het conflict tusschen hem en Gríss wordt verscherpt door den dood van Einarr Þórisson en door de Gríssvísur. Hallfredr vraagt dan den machtigen Þorkell Þorgrímsson hulp, die hem beloofd wordt op voorwaarde, dat Gríss *væri nokkur sæmd boðin*; hier (FMS III 21.17 in G) geeft Þorkell Hallfredr dus denzelfden raad als Kolfinna. De lezing van 54 (Sveinbjörn's B) geeft, dunkt me, een in alle opzichten bevredigenden zin. Dat hier de schrijver van de gemeenschappelijke bron stilistisch niet gelukkig geweest is, is ook door 61 gevoeld; 61 waagt een conjectuur en lijft het korte hoofdzinnetje bij den onmiddellijk voorafgaanden bijzin in, handelt dus als Sveinbjörn, maar gaat wat woordschikking en modus betreft, correcter dan deze te werk en herhaalt voor de duidelijkheid het voegwoord *ef*. S.'s keuze geeft daarentegen een goeden zin, 61's gissing niet. 53—557's gissing behoeft nu niet meer besproken te worden, het is Sveinbjörn's keuze, die ik, naar ik hoop, met redelijke argumenten bestreden heb. Mijn conclusie is: in de bron van 61—54 stond, evenals in de gemeenschappelijke bron van alle vier: *ok sé honum sæmd boðin*; in 53—557's bron: *ok sé honum ósæmd boðin*. De waarschijnlijkheid is zeer groot, dat 53—557 een afzonderlijke groep vormen tegenover 61—54.

Over andere plaatsen mag ik korter spreken.

35. FMS II 247—248. Kolfinna ontvangt de gasten en stelt de gebruikelijke vraag: iets nieuws? Niet veel, zegt Hallfredr, je zult wel een en ander hooren; *wij willen* hier overnachten. Kolfinna antwoordt dan: ik zal *jullie* een maal voorzetten. *Zij stijgen af en worden* goed onthaald. Wanneer 53 en 557 in de eerste twee gevallen, in tegenstelling met 61 en 54, singularis hebben (*ik wil en jou*), dan kunnen deze vormen dáár, in verband met den óók in 53 en 557 volgenden pluralis (*zij stijgen en worden*), bezwaarlijk oorspronkelijk zijn.

25. FMS II 86. 16—17. Hallfredr vertelt Ingibjörg, Audgísl's weduwe, zijn wedervaren en eindigt aldus: als jij die Ingibjörg bent, die A. mij zeide, dat zijn vrouw was, dan —. Dit is de

lezing van 61 en 54 en zeker de oorspronkelijke. 53 en 557's overlevering luidt: — die A. heeft bezeten en hij mij zeide, dat zijne vrouw was —. Ongetwijfeld heeft de schrijver van de gemeenschappelijke bron van 53 en 557 zich op deze plaats verschreven en is daarna weer plichtmatig tot zijn voorbeeld teruggekeerd.

63. FMS III 22.10. Koning Óláfr vermaant Hallfreðr *bæt fé þat er þú ert sakaðr við hann*. Evenals op de vorige plaats, is ook hier het spoor van den tussenpersoon te zien, die tussen de overleveringen van 61 en 54 en die van 53 en 557 staat. Deze hss. lezen nl.: — *er þú hefir rangt gert ok þú ert sakaðr við hann*. 53 laat dan afzonderlijk *þú ert* weg.

66. FMS III 22. 28—29. De koning had Hallfreðr bevolen den volgenden morgen zich naar een zeker punt te begeven. Den volgenden morgen, zoo vertellen 61 en 54, gaat H. daar heen. Ook hier is een secundaire hand te bespeuren, die zich verschrijft en haar vergissing herstelt. 53 en 557 vertellen nl.: den volgenden morgen doet Hallfreðr, zooals te voren verteld is, en gaat.

77. FMS III 25. 11—12. Als de boeien Hallfreðr zullen worden aangelegd, grijpt hij toe en rukt ze — en nu volgt wat ik op 77 citeerde. In de eerste plaats, 54 heeft een singularis: één man, die de boeien aanlegt; 61, 53, en 557 een pluralis: er zijn er méér. Deze laatste pluralis is ongetwijfeld oorspronkelijk. Immers, onmiddellijk daarop deelen alle hss. — óók 54 — mee, dat Hallfreðr de boeien zwaaide en een van de *mannen* van Eiríkr er mee neersloeg. Zien we af van deze afwijking van 54, dan bevatten 61 en 54 een gelijkwaardige overlevering: 61 *ór hondum þeim monnum er á hann vildu leggja*, 54* *ór hondum þeim monnum er hann vildu fíqtra*. Nog is 't niet uit te maken, welk handschrift hier de oorspronkelijke lezing bevat, al is, wat stijl aangaat, aan die van 61 de voorkeur te geven. In de tweede plaats, wat ons in de lezingen van 53 en 557 treft is dit, dat beide hss. een fout hebben; hun gemeenschappelijke bron heeft *leggja* weggelaten. 53 gaat hierin mee. 557 heeft afzonderlijk *láta* toegevoegd.

21. FMS II. 86. 13—14. Hallfreðr zet de vertelling van zijn wedervaren in de direkte rede voort; het begin van zijn avonturen wordt ons in de indirekte rede meegedeeld. We mogen verwachten, dat de overgang van de indirekte in de direkte rede wordt duidelijk gemaakt door de toevoeging van de woorden *segir Hallfreðr*. Aldus 61—54; niet 53—557.

b. 54—53—557 *niet*, 61 *wel* oorspronkelijk.

12. FMS II. 84—85. De nachtelijke scène bij Björn. In de eerste plaats deel ik de voorstelling mee, die 61 van deze gebeurte-

nissen geeft. — Hallfreðr wordt vriendelijk door Björn ontvangen, er was daar heel wat volk in huis, en toen het uur van ter ruste gaan gekomen was, legden zich huisheer en huisvrouw in één bedstede. Dáár waren twee slaappleatsen; één van die twee werd Hallfreðr aangewezen. Toen men¹⁾ zich te slapen had gelegd, werd de bedstede door een luik afgesloten en een grendel er voor geschoven. Hallfreðr was nu des te meer op zijn hoede voor Björn²⁾; hij was niet uit de kleeren gegaan; stond op aan het voeteneind en zwaaide zijn zwaard. Björn trachtte hem toen te treffen met zijn speer, maar Hallfreðr velde hem terstond. De huisvrouw sprong op, riep tot het volk in huis en spoorde het aan dien booswicht, die haar man onschuldig verslagen had, te grijpen; *het volk* stond onmiddellijk op, er werd licht gemaakt, het luik werd van de bedstede genomen; Hallfreðr wilde zich verdedigen, maar de huisvrouw had kleeden³⁾ over zijn wapens geworpen; hij werd overmeesterd en gebonden. — Deze voorstelling laat aan duidelijkheid niets te wenschen over. Om interne redenen aarzel ik niet haar voor de oorspronkelijke te houden. Externe redenen — het feit, dat de van 61 en zijn verwanten onafhankelijke groep dezelfde voorstelling heeft — hebben mij in die meening versterkt. De overlevering van 54, 53 en 557 is eenigszins anders. Ter wille van de duidelijkheid plaats ik hun drie lezingen hier naast elkaar. Tot op *het volk* gaan ze samen met die van 61.

54

maar de huisvrouw wierp kleeden over zijn wapens; het volk stond onmiddellijk op, er werd licht gemaakt, het luik werd van de bedstede genomen, hij werd overmeesterd en gebonden.

53

hij stond onmiddellijk op en maakte licht en het luik werd van de bedstede genomen. Hallfreðr wilde zich verdedigen, maar de huisvrouw en het volk met haar wierpen kleeden over zijn wapens, hij werd vermeesterd en gebonden.

557

zij stond onmiddellijk op en maakte licht en nam het luik van de bedstede. Hallfreðr wilde zich verdedigen, maar de huisvrouw en het volk met haar wierpen kleeden over zijn wapens hij werd vermeesterd en gebonden.

Ons treft hier ten eerste: de lezingen van 61, 53 en 557 dekken elkaar nagenoeg geheel. Er zijn twéé uitzonderingen, die ik beide door cursiveering heb aangeduid. De eerste uitzondering is, dat 61 — 54 trouwens óók — leest *het volk stond op*; 53 en 557 *hij* resp. *zij stond op*. Dit laatste is natuurlijk dwaasheid; 53—

¹⁾ In den IJslandschen text staat *þau*; dit beteekent zeker huisheer, huisvrouw en Hallfreðr.

²⁾ De sluiting was immers aan de buitenzijde geschied.

³⁾ Hiermee worden bedoeld kussens, dekens e. d. die in de bedstede voor de hand lagen.

557's dwaling kan gemakkelijk verklaard worden uit hun gemeenschappelijke bron; de schrijver heeft blijkbaar *menn* (het volk) tot *hann* gemaakt en heeft bovendien het volgende werkwoord, in zijn bron — en óók in 61 en 54 — onpersoonlijk ¹⁾ gebruikt, het subject *hann* gegeven. 53 is hem hierin gevolgd; 557 is een stap verder gegaan: dit hs. heeft *hann* in *hun* veranderd en ook het derde werkwoord, dat in zijn voorbeeld — evenals in 53 — nog onpersoonlijk ¹⁾ werd geconstrueerd, met *hun* in verbinding gebracht. De tweede uitzondering is de gemeenschappelijke toevoeging in 53 en 557 van de woorden *en het volk met haar*. Dat de woorden in quaestie niet oorspronkelijk kunnen zijn, zal blijken uit het verdere betoog naar aanleiding van deze plaats. Er is immers nog iets, dat treft. Terwijl het volk opstaat en men licht maakt en ontsluit, had de vrouw des huizes Hallfredr's wapenen en hem zelf met dekens e. d. overstelpt. Hij wilde zich na de ontsluiting verdedigen, maar kon niet. Dit is sagatoon. De toehoorders behoeven zich nu niet af te vragen: kon hij ze dan met hen allen niet aan? Neen; zegt de verteller bij voorbaat, hij was machteloos en tegen de huisvrouw mocht onze held niet gewapend optreden. Wat heeft nu 54 gedaan? De woorden *en húsfreyja bar klæði á vápn hans* naar voren gehaald — dáár pasten ze óók goed — en de nu wel overbodige woorden *Hallfredr bjóz til varnar* overgeslagen. Dat de volgorde van 61 en van 53—557 en hun bron de oorspronkelijke is, blijkt hieruit, dat *en húsfreyja bar* stilistisch op die plaats in 54 allerongelukkigst past. Er gaat aan vooraf: *húsfreyja hljóp, hét hun, bað*. Daarna verwachten we *ok bar hun*. De combinatie *Hallfredr bjóz, en húsfreyja bar* past daarentegen voortreffelijk, wat stijl aangaat.

33 FMS II 247, de aankomst op IJsland. De overlevering van 61, die ik voor de beste houd, deel ik hier in haar geheel mee. — Hallfredr landde aan den mond van de Kolbeinsá, hij en zijn metgezellen namen de lading uit het schip en trokken het vaartuig het land op; daarop verschaftte zich Hallfredr een man, die zijn waar zou moeten bewaken *en in den volgenden winter te koop bieden; maar hij zelf reed met elf anderen in westelijke richting van het schip en* was van plan zuidwaarts over de hoogvlakte te rijden, welk plan hij ten uitvoer bracht; zij reden *allen* in kleeding van geverfde wol; toen zij een eind in westelijke richting van den Skagafjördr gegaan waren, wendden ze zich naar de zomerhoeve van Griss. —

¹⁾ De oorspronkelijke text zegt niet nadrukkelijk, wie licht maken en wie het luik wegnemen. Dit zal wel door het volk geschied zijn.

Op de duidelijkheid van 61's voorstelling is niets aan te merken; misschien is die voorstelling voor sommigen zelfs wel wat te woordenrijk. Met de lezingen van de andere hss. staat 't zoo, dat 54, 53 en 557 het gecursiveerde in 61 van *en* tot *en* niet bevatten en dat eenerzijds 54, anderzijds 53—557 voor *allen* iets anders zetten. Uit de overlevering van 54 en 53—557 — hun gemeenschappelijke bron noem ik Y — blijkt, dat beide, 54 en Y, onafhankelijk van elkander het gecursiveerde hebben overgeslagen. Wat 54 betreft, de schrijver vond de woorden van *en* tot *en* overbodig. Waartoe zou hij dat tusschenliggende meenemen? Het hoofddoel van Hallfredr's tocht is de vaderlijke hoeve aan de Nordrá in het zuiden over de hoogvlakte; dat ze eerst westwaarts reden, werd later in zijn bron nog eens vermeld en waartoe dient de vermelding van dien man, die de koopwaar moet rondbieden, die in de verdere saga geen rol speelt? 54 verbindt, heel natuurlijk, de twee handelingen van Hallfredr: het zich een man verschaffen met het van plan zijn. Om den overgang, die wat plotseling is, te verzachten, verandert het hs. *en* in *maar hij* ¹⁾. Maar nu kwam 54's schrijver in moeilijkheid. Dat *allen*, dat hij in zijn bron vond — ik noem die bron X — sloeg op Hallfredr en de elf anderen, die immers door 54 waren overgeslagen. Maar hij weet raad: hij slaat *allen* over en zoo komt *zij* te slaan op die mannen, die de lading uit het schip droegen en het schip aan land trokken: Hallfredr en zijn tochtgenooten, kortom, dezelfden, die X bedoelde. — Wat Y betreft, 53—557 dus, dit hs. is van *en* op *en* overgesprongen: een gewone afschrijversfout. Maar toen kwam ook Y voor de moeilijkheid met *allen* te staan. Y waagt een conjectuur en schrijft: zij waren in grooten getale en allen in bonte kleederen. Juist deze overlevering van Y bewijst de onbewustheid van het overslaan. Had Y de woorden in quaestie bewust overgeslagen zooals 54, dan had het hs. — evenals 54 — *allen* weggelaten of geschreven: zij waren met hen twaalven. Het getal twaalf had het dan in het bewust-overgeslagene kunnen vinden. — 53 is nog verder gegaan en slaat het woord *en* over.

Deze beide plaatsen in groep *b* heb ik zeer uitvoerig moeten bespreken. Eenerzijds moest ik den indruk versterken, dat 53 en 557 een afzonderlijke groep vormen tegenover 61 en 54, anderzijds opkomende indrukken verzwakken, die tot de meening zouden kunnen voeren, dat òók 54 onder deze afzonderlijke groep te schikken ware. Ik mag nu alle plaatsen, waar 61—54—53, of 61—54—557 of

¹⁾ In den IJslandschen text staat *en hann*; juist dit IJslandsche *en* past hier uitstekend. Het Nederlandsche *maar* is misschien wat te sterk.

54—53—557 of 61—53—557 een gemeenschappelijke lezing bevatten tegenover het vierde hs. ten behoeve van hun gezamenlijke bron X inoogsten. Deze plaatsen bespreek ik onder *c*; ik mag dat zeer kort doen.

c.

1° 61—54—53 *wel*, 557 *niet* oorspronkelijk.

Er zijn hier twee mogelijkheden: of 557 maakt een klaarblijkelijke fout of 557 bevat één lezing, die wèl is waar gelijkwaardig is aan die van de drie andere hss., maar die toch op grond van de bestaande verhoudingen niet de oorspronkelijke kan zijn. De lezingen van de van X onafhankelijke groep hss. zullen dit bevestigen.

Fout:

3 (FMS II 84. 14—15) behoeft geen nadere toelichting. 7 en 8 (FMS 84. 24 en 26) zijn ook duidelijk in verband met het boven bij plaats 12 besprokene; naar aanleiding van 8 merk ik nog even op, dat we hier te doen hebben met een verschrijving: *lokhurðinni* uit *lokhvílu hurðinni*; *lokhurðinni* is toen door den copist verbeterd in *lokhvílunni*. 26 (FMS II 86. 19) is een verschrijving van 557; dat het hs. *mælti* invoegt, is uitstekend, want in Y was *segir Hallfreðr* (FMS II 86. 14) overgeslagen, zooals ik boven bij de bespreking van plaats 21 constateerde, maar natuurlijk missen we na *mælti hann* of *Hallfreðr*. 38 (FMS II 248. 10) behoeft geen toelichting. 47 en 48 (FMS II 249. 7 en 8) spreken voor zich zelf; 55 (FMS II 251. 7—8) eveneens. 56 (FMS III 20. 27) is een grappige verschrijving van 557: in X stond *ok orti þá Gríssvísur* met Hallfreðr als onderwerp en Gríss als eerste lid van het voorwerp: het samengestelde *Gríssvísur*; 557 vat blijkbaar *Gríss* als onderwerp op. 69 (FMS III 23. 16) is duidelijk, evenals 80 (FMS III 26. 8—9) en 84 (FMS III 28. 14). 92 *ert* voor *er* (FMS III 29. 5) is een verschrijving onder invloed van het volgende *mart*.

Gelijkwaardig, maar niet oorspronkelijk:

1 (FMS II 84. 6) *eigi* in 557 tegenover *illa* in 61—53, dus in X. 14 (FMS II 85. 14—15) *deindr* in 557 tegenover *demt um hann* in 54—53, dus in X. 23 (FMS II 86. 14) is duidelijk, evenals 36 en 37 (FMS II 248. 7 en 9) *ósannligum* in 557 tegenover *ósæmiligum* in 54—53, dus in X; en 39 (FMS II 248. 13) waar men Fritzner nasla i. v. *verki*. 45 (FMS II 249. 4) en 52 (FMS II 250. 29); voor de eerste plaats sla men Fritzner op i. v. *leikr*; de verhoudingen zijn hier aldus: X *hvat um var*, Y *hvat um leika var*, 557 *hvat leika var*; wat de tweede plaats aangaat X *ek skal eigi lengra undan ríða* Y *eigi skulu (vér) nu renna lengra*; 557's lezing *skal* houd ik voor een verschrijving uit *skulu*. 57

(FMS III 21. 4—5) deze bijzinnen kunnen gemist worden. 60 (FMS III 21. 15) *sóttu sér* in 557 tegenover *sóttu* in 54—53, dus in X. 76 (FMS III 25. 10), 78 (FMS III 25. 20), 83 (FMS III 27. 2) en 85 (FMS III 28. 23) behoeven geen toelichting. Ten slotte merk ik op, dat op plaats 33 — de aankomst — tegenover *fóru* resp. *sneru* in de hss. 61, 54 en 53 (FMS II 247. 17 en 18) *sneru* resp. *viku* in 557 staan. In beteekenis is er geen verschil; maar in de gegeven omstandigheden kunnen deze twee lezingen van 557, hoe goed op zich zelf, niet oorspronkelijk zijn.

2° 61—54—557 *wel*, 53 *niet* oorspronkelijk.

Aan deze groep zou ik als inleiding dezelfde woorden kunnen doen voorafgaan als aan groep 1°; ik laat dit na om ruimte te besparen.

Fout:

44 (FMS II 249.3) en 88 (FMS III 29.1) zijn duidelijk.

Gelijkwaardig, maar niet oorspronkelijk:

65 (FMS III 22. 24—25) *enn bezt* in 61—54—557, dus in X tegenover *bezt-enn* in 53.76 (FMS III 25.10) de omzetting kan hier het werk zijn van 53, maar ook van Y; doordat 557 de betreffende woorden overslaat, is de beslissing niet mogelijk.

3° 54—53—557 *wel*, 61 *niet* oorspronkelijk.

Een dergelijke inleiding als aan groep 1° voorafgaat, meen ik te mogen weglaten.

Fout:

28 (FMS II 247.1) zeker is *liggja* in 54 hier het oorspronkelijke, *fara* is in 61 gekomen onder invloed van het onmiddellijk voorafgaande *fara*; *leggja* in Y is natuurlijk een secundaire fout van minder beteekenis. Dat Sveinbjörn dat niet gemerkt heeft, is wonderlijk. 70 (FMS III 23. 18) deze fout is dan toch wel door Sveinbjörn verbeterd, maar waarom heeft hij niet vermeld, dat ook 53 — door hem C genoemd — *fyrir* leest?

Gelijkwaardig, maar niet oorspronkelijk:

2 en 4 (FMS II 84. 12—13 en 17) zijn duidelijk, evenals 14 (FMS II 85. 14—15) *um hann* X tegenover *um mál hans* 61; 22 (FMS II 86. 14). 27 (FMS II 86. 20). 29 (FMS II 247. 9). 37 (FMS II 248. 9) *ósæmiligum* X tegenover *ósæmdar* 61; 40 en 41 (FMS II 248. 16 en 18). 49 (FMS II 250. 3) en 51 (FMS II 250. 21) de overlevering van 61 maakt den indruk, alsof 61 zich eerst verschreef van *reið* tot *réð* en daarna poogde zijn verschrijving goed te maken. 53 (FMS II 251. 3). 58 (FMS III 21. 8). 61 (FMS III 21. 26—27), voor welke plaats ik verwijs naar mijn beschrijving van 61 in het vorige hoofdstuk. 62 (FMS III 22. 4).

67 (FMS III 22. 30). 68 (FMS III 23. 9). 71 (FMS III 24. 2). 74 (FMS III 24. 25). 79 (FMS III 25. 22). 86 (FMS III 28. 25) en 90 (FMS III 29. 2) behoeven geen toelichting; op plaats 92 (FMS III 29. 5—6) is *margin* 54 onmisbaar; X heeft *margin menn* gehad; Y *mart manna*. Op geen van deze plaatsen heeft Sveinbjörn in zijn afdruk van 61 door een opmerking in een noot aangeduid, dat er naast de lezing van 61 in andere hss. — zijn B en C, onze 54 en 53 — lezingen stonden, die zeker even goed, zoo niet beter waren dan die van 61.

4° 61—53—557 *wel*, 54 *niet* oorspronkelijk.

Ook hier zijn twee mogelijkheden; ook hier worden de plaatsen, waar 54 op zich zelf genomen oorspronkelijk had kunnen zijn, niet door de andere, van X onafhankelijke, groep, gesteund.

Fout:

59 (FMS III 21. 10) reeds door Sveinbjörn geconstateerd, die evenwel niet in de noot vermeldde, dat ook 53 (C) *mál* overslaat; 557 heeft — zooals ik reeds zeide — Sveinbjörn niet gebruikt. 82 (FMS III 26. 20) en 91 (FMS III 29. 4) behoeven geen toelichting.

Gelijkwaardig, maar niet oorspronkelijk:

1 (FMS II 84. 6) 9, 10 en 11 (FMS II 84. 27. 28 en 29), 13 en 15 (FMS III 85. 11 en 17), 17 (FMS II 85. 25) *mál ok tíðenda sogn* 61 en X, zooals uit Y's *mál* blijkt tegenover *tíðendi* 54. 18 (FMS II 86. 10), 20 (FMS II 86. 13), 24 (FMS II 86. 15), 26 (FMS II 86. 18), waar *hér* een toevoeging is van 54 en *míns* — blijkens 53's overlevering oorspronkelijk — door 54 is overgeslagen 31 (FMS II 247. 12) een verschrijving voor *farm* is natuurlijk mogelijk. 34 (FMS II 247. 24), 38 (FMS II 248. 10) *vaskr* X — *roskr* Y, *jafnvaskr* 54. 54 (FMS II 251. 3—4). 56 en 57 (FMS III 21. 1 en 5). 63 (FMS III 22. 10) *Grís* 54 — *hann* X. 72 en 73 (FMS III 24. 19), voor welke plaats ik verwijs naar Fritzner i. v. *gera* en *varr*. 75 (FMS III 25. 1—2). 87 (FMS III 28. 25). 89 (FMS III 27. 2). Al deze plaatsen zijn duidelijk.

d.

Hier breng ik ten slotte die plaatsen onder, waar Y tegenover 61 en 54 een plausibele overlevering heeft. Vóór het begin van dit gedeelte van mijn betoog was het onmogelijk uit te maken, aan welke zijde, aan die van 61—54, of aan die van 53—557 de oorspronkelijke lezing te vinden was. Maar nu, na de behandeling van de groepen *a* en *b* acht ik mij gerechtigd op 'al die twijfelachtige plaatsen de overlevering van 61—54 voor primair, die van 53—557 (Y) voor secundair te houden. Een beschouwing van

de lezingen van de van X onafhankelijke groep, die ik in paragraaf 1b zal behandelen, heeft mij in deze opvatting gesterkt.

1 *leiðir* X — *leiðina* Y (FMS II 84. 6). 5 *H. var þar ókunnigt um byggðir* X — *honum var mjök ókunnigt um byggðarlagit* Y (FMS II 84. 19). 6 *í lokhvílu einni* X — *í lokhvílu* Y (FMS II 84. 24). 14 *dæmt um hann* X — *dæmt um hann at logum* Y (FMS II 85. 14—15). 16 *hinn útlendi* X — *ontbreekt* Y (FMS II 85. 24—25). 17 *mál ok tíðenda sogn* X — *mál* Y (FMS II 85. 26—27). 19 *sigldi* X — *sigldi suðr* Y (FMS II 86. 11). 30 *ontbreekt en í Skagafjörð* X — *ok byrjaði vel en ontbreekt* Y (FMS II 247. 11). 32 *varnað sinn* X — *fénu of féit* Y (FMS II 247. 14)¹⁾. 38 *er þú vaskr maðr* X — *er þú roskr maðr* Y (FMS II 248. 10). 43 *smalamaðr* X — *sauðamaðr* Y (FMS II 249. 3). 45 *hvat um var* X — *hvat um leika var* Y (FMS II 249. 4). 46 *til sín* X — *saman* Y (FMS II 249. 5). 50 *En-ríða* X — *þegar-ríða* Y (FMS II 250. 16—18). 52 *ek-ríða* X — *eigi skulu renna lengra* Y (FMS II 250. 29). 54 *Grísi* X — *Grís* Y (FMS II 251. 3). 69 *fyrr* X — *ontbreekt* Y (FMS III 22. 20). 65 *gefaz* X — *gegna* Y (FMS III 22. 25). 76 *sem skjótast ok leiða út* X — *ok leiða út sem skjótast* Y (FMS III 25. 10). 81 *andaðr* X — *dauðr* Y (FMS III 26. 20). 92 *ok eru-komnir* X — *ok er-komit* Y (FMS III 29. 5).

Al deze plaatsen behoeven geen verdere toelichting.

Ik mag de bespreking van groep I niet beeindigen; zonder nog met een enkel woord de aandacht gevestigd te hebben op het feit, dat 557 in het begin van G (FMS III 20. 13—20) de woorden *Nú-Þórissonar* overslaat. Die woorden stonden ongetwijfeld in 557's bron Y, maar de compiler van 557 vond het — terecht — niet noodig ze mee te nemen. Ze passen in de Óláfs saga, niet in de Hallfredar saga. Was de compiler overal zoo handig geweest, dan ware het ons moeilijker gevallen hem te betrappen.

Hiermee is § 1a nog niet beeindigd. Ik moet de plaatsen bespreken, waar niet alle vier, maar slechts drie of twee hss. een lezing overleveren. Het zal dan moeten blijken, of het in groep I gewonnen resultaat juist is of niet. Dus ga ik nu over tot de deelen A, B, C en E van de Hallfredar saga en tot dat deel van D (FMS II 79—84 en 86—88), dat ik in groep I onbesproken moest laten. Voor A, B en C komen in aanmerking 61 geheel en 53—557 gedeeltelijk; voor E 61, 54 en 53 geheel en voor het niet in groep I behandelde

¹⁾ Men vergelijkte Fritzner i. v. *varðveita*.

deel van D 61 en 53 geheel, 54 en 557 gedeeltelijk. Ik noem deze groep afwijkingen II.

GROEP II

A

61

- 1 ok þat er þeir vóru feigtr
 2 litlu síðarr
 3 inn til meginlands
 4 inn á land
 5 sveinar
 6 at fara
 7 fengu sér
 8 þá mun ykkur kváma hér eigi ósannlig
 9 7 vetr eða 8
 10 menn þroskuligir
 11 þit
 12 ætla ek ykkur helzt at sigla kaupferð
- 13 vilja hlíta
 14 ok-ok
 15 þat hefi ek spurt
 16 einskipa
 17 vindr byrvænligir
 18 í leyni
 19 er honum sýndiz
 20 at sofa
 21 þeir gengu
 22 gæta
 23 á blásandi
 24 eigi
 25 gerði
 26 tóku tal saman
 27 fyrir þér at
 28 lát þú þá fyrir sjá
 29 þat ráð skal ek hafa
 30 er þessu vant; opt berr svá at
 31 at þetta sé
 32 þu skalt hafa minn f. f.
 33 engis-þetta
 34 dóttur sinni
 35 Óttarr-fekk
- 36 ekki má við margnum
 37 vil ek þessu játa
 38 þeim Ottari ok Hallfredi kómu þau orð
 39 hann vil þeim um ekki vera bágráðr
 40 þviat-beraz
 41 vóru-Hallfredi

557

- enda var þeim lengra lífs auðit
ontbreekt
 á meginland
 á meginland
 piltar
ontbreekt
 fengu
 eigi er ykkur kváma þá ósannlig
 7 vetr
 miklir menn
 þeir
 ætla ek helzt at þit skulut sigla kaupferð
 vestr
 hlyða mundu
ontbreekt
 mér er svá flutt
 á n. skipum
 byrr af landi
 í einum leynivág
 er þeim líkaði
 at sofa upp í loptit
ontbreekt
 geyma
 blásandi undan landi
ontbreekt
 sýndi
 hittuz
 fyrir þér Griss s. h.
 lát þú þá ráða
 þat ráð skal ek eigi hafa
 eru þau þessu vön; jafnan hefir þat til borit
 sem hann hafi þetta
 þu hefir minn f. f. í móti
 engis munu orð þín metin í þessu
 dóttur sinni fyrir þér
 Óttarr bjó sik skjótt ok hefir með sér alla
 þá menn er hann fekk til
 engi margnum
 vil ek þat „a” svá sé
 þeim kómu þau orð á mót
 hann mundi þeim ekki mjök vera bágráðr
ontbreekt
 var þá Hallfredr leystr

61	53	557
42 vandkvæði	[vandræ]ða stund	vandræða stundin
43 til skips	als 61	útan
44 höfðingi mikill vitr maðr góðgjarn ok vinsæll	höfðingi góðgjarn vitr ok vinsæll	höfðingi mikill góðgjarn vitr ok vinsæll
45 leggja til	leggja orð til	leggja orð sín til
46 Ing. svarar þat skal ek vist gera	als 61	Ing. kvez þat vist mundu gera
47 því	<i>ontbreekt</i>	als 61
48 leitast	vera leitast	als 61
49 nú vil ek segir hann	nú vil ek biðja þik segir hann	nú vil ek
50 var staddr við þessa ræðu	var þar við staddr	als 53
51 málum á hendr oss frændr- um hér í sveit	málum at hér í sveitum við oss frændr	málum at við oss frændr hér í sveit
52 ok ráð	<i>ontbreekt</i>	<i>ontbreekt</i>
53 son hans	<i>ontbreekt</i>	als 61
54 Noregi	þar fyrir	als 53
55 Hallfredr sótti brátt á fund jarls ok kvaddi hann jarl tók því vel	Hallfr. sótti brátt á hans fund gekk fyrir jarl hann tók honum vel	H. sótti brátt á hans fund gekk fyrir jarl ok kvaddi hann jarl tók því vel
56 at flytja	at flytja kvæðit	als 61
57 skörluga	<i>ontbreekt</i>	<i>ontbreekt</i>
58 mikla	<i>ontbreekt</i>	<i>ontbreekt</i>
59 at þeim gæfi byr at sigla	at þeim gæfi at sigla	at þeim gæfi eigi at sigla
60 þeim gaf	siðan lágu þeir þar lengi ok gaf þeim	siðan lágu þeir þar ok gaf þeim
61 urðu at sigla inn	fóru ok sigldu inn	als 53
62 <i>ontbreekt</i>	þeirar er heitir Flaðki	als 53
63 af hafi	útan af hafi	als 61
64 þá var-myrrk	als 61	<i>ontbreekt</i>
65 á eitt skip	á eitt	als 61
66 H. mælti-Akkerisfrakki	als 61	H. spurði þann mann at nafni en hann nefndiz fyrir honum Akkerisfrakki
67 brast ok gekk í sundr	gekk í sundr	als 53
68 fleygði	steypti	als 53
69 niðrdrættinum	niðrferðinni	als 53
70 Ólpumaðrinn-svá	als 51	<i>ontbreekt</i>
71 grunnfæri	akkeri	als 53
72 reru	als 61	eru
	73 557's invoeging en omvang van B	
	74 557's inleiding tot C	

B

75 einn dag	einn dag úti	als 53
76 er þér einsætt	þér einsætt	als 61
77 forneskju ok illum átrúnáði	als 61	öllum fornun átrúnáði
78 þiggja	als 61	þiggja nema af yðr
79 <i>ontbreekt</i>	<i>ontbreekt</i>	heilög fræði

C

61	53	557
80 um Oláf konung	um hann	als 53
81 ef-kvæðinu	<i>ontbreekt</i>	als 61
82 kvæðit	mitt kvæði	als 61
83 lokit	endat	als 53
84 qðrum	<i>ontbreekt</i>	als 61
85 nema þú heitir mér því	nema þú heitir mér því áðr	nema því at eins at þú heitir mér áðr
86 eða rekir mik frá þér	eða rekir frá þér	<i>ontbreekt</i>
87 þér-sóma	þér-hug	als 53
88 fæ	kann	als 53
89 ennersamt um viðrnefnit	enn er samt viðrnefnit	enn er samt yar nefnit
90 mun þér á þykkja	als 61	mun fylgja
91 ámæla	als 61	hallmæla
92 at lofa guðin	at lofa	als 61
93 þá kvað H. enn	þá kvað H.	als 61
94 Enn mælti konungr	konungr mælti	als 61
95 gert ok kveð þú nú vísu til yfirbóta	kveðit ok kveð nú til umbóta	als 53
96 betra en eigi	vel	als 53
97 í mikla deilu	í deilu	als 53
98 þar hann heldr í hag Óttari ræðuna	þar hann heldr með Ottari	als 53
99 at honum mundi eigi endaz at þræta við H.	at honum mundi endaz við H.	at honum mundi eigi endaz við H.
100 illt	<i>ontbreekt</i>	als 61
101 Óttars	als 61	ok báru eigi órægð soguna
102 hvat manna	hverr maðr	als 53
103 bleðja	als 61	blekkja
104 er eigi vist	eigi vist um	als 61
105 hlífir	þyrmir	als 53
106 rægðu K. ok þeir fél- agar H. á alla vega sem mest	rægðu þeir H. sem þeir máttu	als 53
107 í jarnum	<i>ontbreekt</i>	<i>ontbreekt</i>
108 launi þeir	qmbuni	qmbuni þeir
109 þaðan skamt frá því er O. K. var úti staddr	þar skamt í frá er konungr stóð	als 53
110 ok verðit eigi heitrofi við mik	<i>ontbreekt</i>	<i>ontbreekt</i>
61		557
111 skemri	skömm	
112 O. K. svarar svá skal vera h. b. sem þér beiddit ok	O. K.	
113 ok skulu vit vera sáttr	ok skaltu vera sáttr við mik	
114 nefna	þú nefnir	
115 ef þér vilid herra	<i>ontbreekt</i>	
116 meirr en hálfaunat	hálfaunat	
117 at ek gerða því ekki meira at h.	at ek gerða því meira at h.	
118 mannlæru	mannleiðu	
119 kvað þá svá standa skyldu	s. at þeir mundi þá svá standa láta fyrst at sinni	
120 í góðri scæmd	í góðu yfirlæti	

D

61	53	557
121 mart mun	mart	als 61
122 kvaddi hvárr annan ok spurði H. hverr þessi maðr væri hann svarar ek heiti A. gauzkr m. á ek á G. ok kvaz A. heita gauzkr at kynni á ek á G.	spurði hvárr annan at nafni eptir þat er þeir höfðu heilsaz spurði H. hverr sá maðr væri hann kvaz A. heita ok vera gauzkr at ætt ok á ek á G.
123 ekki hreinn	ekki mjök hreinn	als 61
124 austr	als 61	vestr
125 ek em	ontbreekt	als 61
126 vandføert	als 61	vanfarit
127 sumir menn at ekki fariz vel þeim m. vegrinn er með fé fara	sumir at ekki sé vegrinn vel fær þeim m. er með fé fara	sumir menn at ekki sé vegrinn vel fær þeim m. er nokkut bera
128 engan háska	ekki	als 53
129 ráðaz	snúa aptr ok ráðaz	als 53
130 veit ek eigi	veit ek	als 61
131 kom	kómu	als 53
132 í hendi	ontbreekt	ontbreekt
133 þat mun bezt at viðá heim ótæpíliga til hússins	þat mun at viðá heim ótæpíliga til hússins	hér þarf at viðá heim ótæpíliga til hússins
134 kunnu at koma	koma	als 53
135 H. kvað þat vel mælt	H. kvað þat vera	H. kvað þat vist vera
136 heldr vil ek sækja vatnit	heldr vil H. sækja vatnit	heldr vil ek H. sækja vatnit
137 tendraðiz eigi skjótt	tendraðiz skjótt	als 53
138 á háls sér	aptr á bak sér ok háls	aptr á bak sér
139 lá-Hállfreði	als 61	ontbreekt
140 at kveykja eldinn	at eldinum at kveykja	als 53
141 tveim megin á hrygg-lundunum	tveim megin hryggjarins á hrygglundunum	als 53
142 þá á guð	ontbreekt	als 61
143 undir klæðunum	als 61	ontbreekt
144 hvárt	ef	als 61
145 drepinn	daudan	als 53
61	54	53
146 í sína varðveizlu	als 61	í sitt vald
148 ontbreekt	147 de omzetting	sagði hann
149 saga	ontbreekt	als 61
150 þess er Bj. hefir átt	saga þin	als 61
151 á fjallit	Bjarnar	als 61
152 sannindi	á fjall til b. Q.	als 61
153 var þat þá samþykt af öllu bygðarfólki ok dæmt eptir lögum þeira	sannyrði	als 61
154 allt mikill	var þat ok samþykt ok dæmt af öllu bygðarfólki	var þat þá samþykt af öllu bygðarfólki ok dæmt eptir lögum Svía
155 nú far þú á fund	allmikill	als 54
156 H. gerði svá	en far þú til	als 61
	ontbreekt	H. gerði svá fór á fund hans ok

E

61	54	53
157 Kristni þinni	Kristni	als 61
158 segir	sagði henni	als 54
159 fyrir því at ek skil at sá er betri en hinn	fyrir því at sá er síðrinn betri en hinn	fyrir því at sá er síðrinn betri en hinn
160 Hallfredi	þeim Hallfredi	als 61
161 ontbreekt	til	als 54
162 Ingibjörg kona hans sveinbarn	Ingibjörg kona Hallfreðar barn	als 61
163 Hallfreðr	Hallfreðr ungi	als 54
164 enn	als 61	nú
165 bæta-yrkir	als 61	yrkja
166 bætir	als 61	bæta
	167 de omzetting	
168 en hafir	als 61	ok haf
169 ills	ónýts	als 54
170 hann mælti gera eptir vilja Ó. K.	als 61	konungr vildi á hann leggja
171 ontbreekt	sem líkligt var	als 61

Deze plaatsen wil ik in twee groepen deelen; de 1e groep omvat de plaatsen, door *drie*; de 2e groep de plaatsen, door *twee* handschriften overgeleverd.

1e groep (42—110, 121—145: de hss. 61, 53 en 557; 146—171: de hss. 61, 54 en 53).

Er zijn hier drie mogelijkheden: *a* één handschrift heeft *wel*, twee hss. hebben *niet* de oorspronkelijke lezing; *b* twee hss. hebben *wel*, één handschrift heeft *niet* de oorspronkelijke lezing; *c* er is onzekerheid.

a.

137 (FMS II 82. 13). Hallfreðr, Auðgísl en Qnundr komen bij de hut aan, waar ze willen overnachten; zij verdeelen de werkzaamheden en Hallfreðr zal vuur maken, maar de houtjes vatten *niet* spoedig vlam. Deze lezing — die van 61 — is natuurlijk de oorspronkelijke, *niet* is hier onmisbaar; 53 en 557, die dit woord weglaten, zijn op deze plaats zeker niet oorspronkelijk. Immers, wanneer alle drie de hss. — dus óók hun gemeenschappelijke bron — meedeelen, dat Hallfreðr bij het vuur neerhurkt om het te verlevendigen, *kveykja*, en die houding door de bron voorondersteld wordt, wanneer deze Qnundr met het plan tot zijn verraderlijken aanval laat binnenkomen en wanneer deze bij Hallfreðr de gedachte laat opkomen, dat Qnundr toch wel heel lang werk heeft, heeft die bron X dan ook niet moeten vertellen, dat het lang duurde, voordat het vuur flink brandde?

61 (FMS II 16. 7—8). Hallfreðr en de zijnen komen op een zomer in Noorwegen. Heidendom en aristokratenregering heeft

plaats gemaakt voor Christendom en monarchie. Zij bidden den goden gunstigen wind, die ze naar de open zee van Noorwegen weg zal voeren; maar *þeim gaf eigi í brott*, ze moesten wel, tegen hun zin, dieper den fjord inzeilen en het gevaar loopen, met koning Óláfr in aanraking te komen. Juist op die noodzakelijkheid verder landwaarts in te zeilen: *urðu at sigla inn* legt 61 terecht den nadruk; Y's slappe overlevering *fóru ok sigldu inn* kan ik niet voor de oorspronkelijke houden; ik vat haar op als een verschrijving van denzelfden aard, als enkele andere overleveringen van Y in groep I.

59 (FMS II 16. 2). Hallfredr c.s. willen *at þeim gæfi byr at sigla* van Noorwegen weg. Aldus 61. Ik houd het er voor, dat *byr* in Y onduidelijk geschreven is geweest: 53 laat het woord weg, 557 verandert het in *eigi*, wat hier geen zin geeft.

Ik vond hier verscheidene plaatsen onder de nummers 42—110, 121—145, waar ik 61's lezing voor de oorspronkelijke meende te mogen houden en 53—557's lezing voor de niet-oorspronkelijke. Onder de nummers 146—171 vond ik geen enkele plaats, waar ik 61's lezing voor de primaire, 54—53's lezing voor de secundaire mocht houden. Had ik een plaats van dien aard gevonden, dan waren er twee mogelijkheden geweest: òf de afwijkingen stamden uit een gemeenschappelijke bron òf de afwijkingen waren door elk der beide hss. voor zich begaan. Zulke plaatsen heb ik in groep I wèl, in groep II niet aangetroffen. Een grond voor één dezer twee mogelijkheden ontbrak hier ten eenenmale.

b.

Mijn resultaten, in groep I gewonnen, vind ik bevestigd; ik blijf van oordeel, dat 53 en 557 een afzonderlijke groep vormen tegenover 61 en 54. Onder de nummers 42—110, 121—145 (61, 53 en 557) en onder de nummers 146—171 (61, 54 en 53) bespreek ik eerst de manifeste fouten van één handschrift tegenover de klaarblijkelijk juiste — en dus oorspronkelijke — lezingen der beide andere. Onder de nummers 42—110, 121—145 zal ik daarna de overige lezingen van 61—53 en van 61—557 voor X inoogsten; onder de nummers 146—171 zal ik evenzoo handelen met de resteerende lezingen van 61—54, van 61—53 en van 54—53. Op zich zelf genomen, hadden die lezingen zeer wel de oorspronkelijke kunnen zijn; op grond van de bestaande verhoudingen zijn nu de overleveringen van de twee andere hss. in deze gevallen de primaire.

Fouten onder de nummers 42—110, 121—145: de hss. 61, 53 en 557.

43 (FMS II 12. 29), een verschrijving van 557, evenals 49 (FMS II 14. 6) waar *segir hann* door 557 is overgeslagen. 55 (FMS II 15. 5—7), waar 53 *ok kvaddi hann* heeft overgeslagen; door deze vergissing moest *því*, dat in X en Y op het *kveðja* sloeg, worden veranderd in *honum*. 65 (FMS II 16. 18) is duidelijk: een vergissing van 557. 70 (FMS II 17. 9—10) evenzoo, met 72 (FMS II 17. 16). 76 en 86 (FMS II 39. 20 en 51. 9—10) zijn weer twee verschrijvingen van 53; de laatste, het overslaan van het object *mik* bij *reka* is 53 niet zwaar aan te rekenen: het onmiddellijk voorafgaande *segir* heeft immers hetzelfde object. 92 (FMS II 53. 4) en 99 (FMS II 54. 15—16), waar óók 53 het falende hs. is; op de laatste plaats heeft de schrijver *eigi* overzien, wat begrijpelijk is, daar het volgende woord eveneens met een *e* begint. Daarentegen is 103 (FMS II 55. 1) zeker een fout van 557; *bleðja* moge ongewoon zijn, *blekkja* heeft hier in dit verband geen zin. Maar 104 is een verschrijving van 53 (FMS II 55. 1—2): *er* kan niet gemist worden. Evenzoo 108 (FMS II 55. 15), waar *þeir* is overgeslagen en 121 (FMS II 79. 25) waar dit met *mun* geschied is. 122 (FMS II 80. 19—21). 557 is hier een beetje aan het knoeien geweest: *eptir þat er þeir hófðu heilsaz* is een poging om den zin van de woorden *kvaddi hvárr annan* in zijn bron, toch nog weer te geven. 124 is een fout van 557 (FMS II 81. 6), 127 (FMS II 81. 13—14) eveneens: *er nokkut bera* is dwaasheid. Op 130 (FMS II 81. 21) hebben natuurlijk 61 en 557 de oorspronkelijke lezing, terwijl 131 (FMS II 82. 1) de eenige plaats is, waar ik 53 en 557 de primaire lezing moest toewijzen tegenover 61; dat het aantal plaatsen van dien aard gering zou zijn, was wel te verwachten. *Kómu* is natuurlijk het juiste hier; 61's verschrijving *kom* is, na *fór*, verklaarbaar. Maar Sveinbjörn moet toch hier weer eens op zijn onnauwkeurigheid gewezen worden, niet alleen in zijn afdruk van 61, maar ook in het aanhalen van varianten. 133 (FMS II 82. 6), waar *bezt* door 53 is overgeslagen, en 135 (FMS II 82. 8—9), waar dit handschrift hetzelfde deed met *víst*, zijn duidelijk. Op 136 (FMS II 82. 9—10) vergist zich 53 wéér; *ek* ontbreekt, waardoor de zin zijn beteekenis verliest; op 142 (FMS II 82. 27) evenzoo, deze plaats behoeft geen nadere toelichting.

Fouten onder de nummers 146—171: de hss. 61, 54 en 53.

156 (FMS II 88. 19), waar de woorden *Hallfreðr gerði svá* moeilijk gemist kunnen worden. Op 160 en 162 betwijfel ik evenzeer de oorspronkelijkheid van 54 (FMS II 212. 25 en 213. 2): de koning zal toch wel alléén Hallfreðr vriendelijk ontvangen hebben en moet niet *sveinbarn* primair zijn, in verband met het in alle drie

de hss. overgeleverde, onmiddellijk volgende *þeim sveini*? Op 163 daarentegen geloof ik, dat 61 tegenover 54 en 53 zeker niet het oorspronkelijke bewaard heeft: *ungi* is hier onmisbaar.

Gelijkwaardige, maar niet-oorspronkelijke plaatsen onder de nummers 42—110, 121—145: de hss. 61, 53 en 557.

46 (FMS II 13. 28), waar hier 61 en 53 samengaan, is 557 niet oorspronkelijk, evenmin 47 en 48 (FMS II 14. 4 en 5) en 49 (FMS II 14. 6), waar 53 niet oorspronkelijk is. Op 53 (FMS II 15. 2), 56 (FMS II 15. 10) en 63 (FMS II 16. 11) hebben eveneens 61 en 557 de primaire lezing; op 64 (FMS II 16. 12—13) en 66 (FMS II 16. 24—26) 61 en 53. Zoo is op 77, 78 en 79 (FMS II 39. 18—19, 25 en 40. 7) de overlevering in 61 en 53 die van X; omgekeerd op 81, 82 en 84 (FMS II 50. 26—27, 28 en 51. 7) die van 61 en 557 de overlevering van X. Op 85 (FMS II 51. 8) is de lezing van 557 secundair — over *áðr* laat ik mij hier niet uit — op 86 eveneens (FMS II 51. 9—10) waar het tweede gedeelte van den bijzin van *éða-þér* door 557 is overgeslagen. Op 90 en 91 (FMS II 51. 23 en 52. 11) zijn 61 en 53, op 93 en 94 (FMS II 53. 5 en 10) zijn 61 en 557 primair. Op 100 en 101 (FMS II 54. 20 en 27) geven we eerst 61 en 557, daarna 61 en 53 den voorkeur. Op 104 (FMS II 55. 2) is *um* een toevoeging van 53, op 123 *mjok* (FMS II 81. 2); 53 heeft op 125 *ek em* overgeslagen (FMS II 81. 9), terwijl op 126 557 *vandfært* in *van(d)farit* veranderd heeft, wat op hetzelfde neerkomt (FMS II 81. 12). Op 133 stond *þat mun bezt* in X (FMS II 82. 6), niet 557's *hér þarf*, terwijl op 139 de woorden *lá-Hallfredi* oorspronkelijk zijn (FMS II 82. 17—18), hoewel ze in 557 mankeeren en 557's text door dit gebrek niet bedorven is. Op 143 en 144 (FMS II 83. 9 en 10) stonden *undir klæðunum* en *hvárt* in X.

Gelijkwaardige, maar niet-oorspronkelijke plaatsen onder de nummers 146—171: de hss. 61, 54 en 53.

Op 146 is de lezing van 61 en 54 de oorspronkelijke (FMS II 86. 21—22). 147 (FMS II 86. 22—26). 54 en 53 hebben den zin *sýndi hann henni þá gripina* (25—26) staan achter *er ek kom til hans*; *zóó* was de toestand óók in X; 61 heeft de woorden verplaatst. 148 (FMS II 86. 23), waar *nà lítit* 53 invoegt *sagði hann*, wat zeker niet oorspronkelijk is; Y had hier een fout, het had *segir Hallfredr* (FMS II 86. 13—14) overgeslagen en nu trachten beide van Y stammende hss. 53 en 557, elk voor zich, in het gemis van dit inquit te voorzien: 557 door *mælti* in te schuiven (zie boven), 53 door de op 148 geciteerde woorden in zijn text te wringen op een daartoe minder geschikte plaats. Op 149, 150, 151 en 152

(FMS II 87. 16, 23 en 27) zijn 61 en 53 primair, op 153 (FMS II 88. 1—3) evenzoo. Op 154 zijn 54 en 53 oorspronkelijk, op 155 en 157 61 en 53 (FMS II 88. 4—5, 17—18 en 212. 6—7), daarentegen op 158 weer 54 en 53 (FMS II 212. 10), evenals op 159 (FMS II 212. 17—18). Ook op 161 en 169 hebben 54 en 53 het oorspronkelijke bewaard (FMS II 212. 28 en 213. 9); Sveinbjörn verzuimt hier weer varianten aan te teekenen. Op 164—168 vertegenwoordigen 61 en 54 de lezing van X (FMS II 213. 6—9); wat 167 betreft, het bijzinnetje *er-þinni* voegt 53 achter *þína* (9). In dit stuk is de text van 53 wel is waar onberispelijk, maar hij kan op grond van de bestaande verhoudingen niet primair zijn. 170 (FMS II 213. 11—12) en 171 (FMS II 213. 16), waar resp. 53 en 54 secundair zijn, al zijn hun overleveringen op deze beide plaatsen niet zonder zin.

Ik moet deze groep *b* beeindigen met de opmerking, dat de niet-oorspronkelijkheid van alle gelijkwaardige plaatsen onder de nummers 42—110, 121—145; 146—171 wordt bevestigd door de corresponderende overleveringen in de van X onafhankelijke groep.

c.

Er schieten nog verscheidene plaatsen over, waar het, door het ontbreken van de overlevering van 54, niet mogelijk is vast te stellen, of eenerzijds 61, dan wel anderzijds 53 en 557, dus Y, de oorspronkelijke lezing bewaard hebben.

42 *vandkvæði* en *vandræða stund(in)* kunnen beide oorspronkelijk zijn (FMS II 12. 28) evenzoo de lezingen op 44 (FMS II 13. 3—4), welks bewoordingen ik hier niet opnieuw zal aanhalen; de plaats spreekt voor zich zelf; *mikill* is zeker door 53 overgeslagen. 45 (FMS II 13. 22) *leggja til* en *leggja orð (sín) til*; tusschen deze twee voortreffelijke overleveringen is de keuze moeilijk. 50 en 51 (FMS II 14. 14 en 17); wat de tweede plaats betreft, ik kan daar tusschen de overlevering van 61 en die van 53—557 niet kiezen, zij lijken mij beide verstaanbaar; slechts deze opmerking wilde ik maken, dat de volgorde der woorden en het singulare *sveit* in 557 oorspronkelijk is. 52 (FMS II 14. 20—21), 54 (FMS II 15. 4), 57 (FMS II 15. 13), 58 (FMS II 15. 15) en 60 (FMS II 16. 7) geven geen aanleiding tot uitweidingen; op de laatste plaats zal *lengi* wel in Y gestaan hebben en door 557 zijn weggelaten; het komt me voor, dat Y hier X's voorstelling bewaard heeft, maar bewijzen kan ik het niet, evenmin als ik op interne gronden bewijzen kan, dat het bijzinnetje *er heitir Flaðki* in Y oorspronkelijk is (plaats 62; FMS II 16. 8). Bij 67, 68, 69 en 71 (FMS II 16. 27, 17. 1, 2—3 en 16) heb ik niets op te merken. 75 (FMS II

39. 12) is moeilijk te beoordeelen. Wat 80 aangaat (FMS II 50. 23) *um hann* in Y is stilistisch zeker beter dan *um Ólaf konung* in 61, maar welke lezing de oorspronkelijke is, staat niet vast. 83 *lokit* 61 *endat* Y (FMS II 51. 3). Een beslissing is niet mogelijk, evenmin als op 85 (FMS II 51. 8) waar de vraag: stond *ádr* in X, open blijft. Op plaats 87 (FMS II 51. 11—12) spreekt de koning tot Hallfredr enkele woorden, die zijn oordeel bevatten over Hallfredr's karakter. De woorden verschillen in 61 en Y, het oordeel is in beide hss. hetzelfde. 88 zoowel *fæ* 61 als *kann* Y kunnen oorspronkelijk zijn (FMS II 51. 15). Over plaats 89 hoop ik in paragraaph 1b te spreken. 95 en 96 (FMS II 53. 11—12 en 21) zijn duidelijk, zooals 97, 98 en 99 (FMS II 54. 13, 14 en 15—16); op de laatste plaats kan *at þræta* zeer wel gemist worden. 102 (FMS II 54. 28) behoeft geen nadere toelichting. 105, 106 en 107 (FMS II 55. 2, 3—4 en 6) zijn duidelijk, evenals 109 (FMS II 55. 20—21). Bij 110 (FMS II 55. 25) heb ik lang gearzeld; ik ben nog altijd van meening, dat 61 hier beter is dan Y, dat de waarschijnlijkheid, dat de woorden in quaestie in X gestaan hebben, groot is, maar het is niet mogelijk aan te toonen, dat de text van Y zonder die woorden geen zin geeft. 122 *hann svarar ek heiti A. gauzkr m.* 61; *hann (svarar ok) kvaz A. heita (ok vera) gauzkr at ætt* (of *kynni*) Y (FMS II 80. 20—21); of er in Y *ætt* of *kynni* gestaan heeft, is niet uit te maken. 557 heeft wat weggelaten en er wat bijgevoegd. 127 (FMS II 81. 13—15) is duidelijk; *menn* in 61—557 is natuurlijk oorspronkelijk. 128 en 129 (FMS II 81. 15 en 18—19) behoeven geen toelichting, evenmin 132 (FMS II 82. 4—5). 134 en 135 (FMS II 82. 7—8 en 9) op de laatste plaats is de keuze tusschen *þat vel mælt* en *þat vist vera* moeilijk. 133 (FMS II 82. 15—16) de lezing van 53 *á bak sér ok háls* kan oorspronkelijk zijn en 61—557 kunnen, elk voor zich, tegenover deze lezing een verschillende houding aangenomen hebben, terwijl *aptr* een toevoeging van Y kan zijn. Maar *aptr á bak* kan ook door Y zijn toegevoegd, waarop 557 afzonderlijk *ok háls* weglaat, er is hier geen zekerheid. 140 (FMS II 82. 18—19) behoeft geen toelichting, evenmin als 141 (FMS II 82. 23—24) en 145 (FMS II 83. 17).

2° groep (1—41, 111—120: de hss. 61 en 557).

Er zijn hier twee mogelijkheden *a* één handschrift heeft *wel* de oorspronkelijke lezing, het andere *niet*; *b* er is onzekerheid. Tertium non datur.

a.

557 heeft de oorspronkelijke lezing *wel*, 61 *niet*. Het aantal plaatsen is gering.

24 (FMS II 6. 15). Gunnhildr hoort van de wraak, die de fóstbroedr Óttarr en Ávaldi op hun vadermoorders, háár aanhangers, hebben uitgeoefend. Zij spreekt dan deze woorden: ik had hen, die onze vrienden hebben vermoord, in het oog moeten houden. Zij bedoelt: ik had van het oogenblik, waarop ik na den slag bij Fitjar de alleenheerschappij herkreeg, die jongelieden, die, als aanhangers van de aristocratie en van den door dezen op den troon gezetten koning Hákon, dadelijk na den slag door hun oom Galti waren weggezonden naar de Britsche eilanden, niet moeten laten ont-snappen; dàn hadden ze hun daad niet kunnen bedrijven. Een logische voortzetting van dien gedachtengang vormen hare slot-woorden: ik weet, wie het gedaan hebben; toch moet het nu maar bij dit blijven. Wat ons verbaast, is niet alleen, dat Sveinbjörn hier in den laatsten zin het dwaze *eigi* achter *ek veit* heeft behouden uit 61 — in 557 ontbreekt het —, maar ook, dat hij niet in een noot heeft aangeteekend, dat 62 en 1005 het woord overslaan. Ik zou dien voortreffelijken kenner van de oud-IJslandsche litteratuur wel hebben willen vragen: is Gunnhildr niet in de familie- en koningssaga de dæmonisch-alwetende?

33 (FMS II 9. 8—9). Na de verloving van Kolfinna verloopt het twistgesprek tusschen haar verloofde Gríss en haar aanbieder Hallfreðr zóó, dat deze laatste Gríss zijn vriendschap opzegt, wanneer Gríss bij zijn plan blijft met Kolfinna te trouwen. Már, een van de hoofdpersonen in deze comédie, zegt dan tot Hallfreðr: ik schat je woorden in dezen op niets; want ze zullen in dezen voor niets gerekend worden: de beslissing komt aan Ávaldi toe, den vader. Aldus 61. Niet alleen bij mij komt de gedachte op: wat uit zich Már omslachtig in 61! Heeft de man in het vuur van den twist zich dan niet wat meer bondig en snijdend kunnen uitdrukken. Ik ben er van overtuigd, dat 61 zich hier verschreven heeft en dat 557 de treffende oorspronkelijke lezing bewaard heeft, die niets anders bevatte dan de korte woorden van Már: met jouw gepraat zal in dezen geen rekening worden gehouden.

61 heeft de oorspronkelijke lezing *wel*, 557 *niet*. Het aantal plaatsen is niet gering.

11 (FMS II 4. 14). De overlevering in 61 luidt: *ef þeir vita, at þit eruð á lífi*; 557 heeft zich verschreven en onder invloed van *þeir þit* tot *þeir* gemaakt.

14 (FMS II 4. 19—21). De schrijver is hier van het eerste *ok* op het tweede *ok* overgesprongen.

21 (FMS II 5. 29). *Þeir gengu* slaat 557 over; blijkbaar is de schrijver van *þ* (*þeir*) op *þ* (*þá*) overgesprongen.

28 en 29 (FMS II 8. 23—24). Terwijl de vader van Kolfinna, Ávaldi, met Már, den bemiddelaar en Gríss, den brui gom, over de verloving spreekt, heeft Hallfredr met de bruid een vertrouwelijk gesprek. Hallfredr uit zijn misnoegdheid: ik behoef niet te vragen, wie er op bezoek is: Már natuurlijk, om jou voor Gríss ten huwelijk te vragen; ik geloof niet, dat het met dat huwelijk goed zal verlopen, zooals de verhoudingen nu zijn. Kolfinna, die de geheele vertelling door een passieve houding aanneemt, zegt daarop: laat toch hen, die te beslissen hebben in deze zaak, voor het verdere verloop bezorgd zijn (*lát þú þá fyrir sjá, er ráða eigu*), waarop Hallfredr uitroept: Beslissing! maar het komt mij toe te beslissen, ook al voel je zelf nu dadelijk reeds meer voor een huwelijk met Gríss dan voor een met mij (*þat ráð skal ek hafa*). — Wat de eerste plaats 28 betreft, ze biedt geen moeilijkheden; *fyrir sjá* in 61 is oorspronkelijk en *ráða* in 557 is een verschrijving onder invloed van het onmiddellijk volgende *ráða*. Maar over de tweede plaats 29 moet ik uitvoeriger spreken. Wat er in Hallfredr op dit gewichtige oogenblik omgaat, is dit: ik wil Kolfinna bezitten en mijn wil moet doorgezet worden, zoo ver als mogelijk is. Wil Avaldi met Már Kolfinna aan Gríss uithuwelijken en wil deze zijn verloving in een bruiloft omzetten, dan zal ik dat beletten of mij op Gríss wreken. Wat in Kolfinna omgaat, is dit: jij hebt niets te willen, ik leg mij bij de beslissing; den wil van mijn vader neer en dat behoort jij óók te doen. Hallfredr meent dan: Neen, ik leg me niet neer bij je vaders beslissing, zelfs al zou jij, wat ik uit je houding mag opmaken, liever met Gríss dan met mij trouwen. — De houding van Hallfredr hier is in overeenstemming met zijn houding in het verdere verloop van het conflict en met zijn karakter, zooals dat in de saga geteekend wordt; van de houding van Kolfinna geldt hetzelfde. Wanneer nl. Hallfredr door Már en Gríss gebonden wordt en Óttarr erbij komt, een *sætt* ontstaat met *sjálfðemi* voor Óttarr, weigert Hallfredr zich te schikken, als het blijkt, dat de inhoud van Óttarr's *gerð* is: huwelijk van Gríss met Kolfinna en verbanning van Hallfredr. Hij weigert op dezen grond: *ik* heb te beslissen, en niet haar vader, noch de mijne (FMS II 11. 19—20; 12. 10—11), waarop Óttarr hem terecht toeduwt: neen, bij mijn wil zal je je nu moeten neerleggen. — Ik achtte deze uitweiding noodig, wilde het voor een ieder duidelijk zijn, dat 61's *þat ráð skal ek hafa* de oorspronkelijke lezing moet vertegenwoordigen, en niet 557's *þat ráð skal ek eigi hafa*. Wij verwachten hier een *ráð* in de beteekenis: beslissing¹⁾; 61 helpt ons, 557 niet. Ik kan zijn

¹⁾ Men vergelijkte Fritzner i. v. (III. 5: *afgørelse*).

lezing niet anders verklaren dan als een misvatting van het woord *ráð*.

36 (FMS II 10. 15—16). Hier heeft 557 zich verschreven en is van *m* op *m* overgesprongen. Of *ekki* of *engi* oorspronkelijk is, is nu niet uit te maken.

37 (FMS II 11. 3—4) is duidelijk.

111 (FMS II 55. 26) een verschrijving, welke geen nadere toelichting behoeft.

116 (FMS II 62. 17). 557's lezing is niet dwaas en zou wel de oorspronkelijke kunnen vertegenwoordigen, als er niet een zwaar wegend argument was van stilistischen aard voor de oorspronkelijkheid van 61. 61—557 (X) lezen: *enn eigi betr en hálfger* (FMS II 62. 10—11). Mogen we nu ook niet, als een terugslag hierop, in X verwachten; *enn eigi meirr en háflaunat* (61). Een dergelijk antwoord past bij Hallfreðr.

117 (FMS II 62. 19—20) is duidelijk.

b.

Op alle overige plaatsen is onzekerheid; overal kan zoowel de lezing van 61 als die van 557 de oorspronkelijke vertegenwoordigen.

Toen ik mij zette tot het bewerken van dit geschrift, achtte ik het voldoende alleen die plaatsen toe te lichten, die voor de beoordeeling van de groepeerings der hss. van gewicht waren; de overige plaatsen op dezelfde uitvoerige wijze te bespreken zou mijn werk te omvangrijk maken en zou voor de overzichtelijkheid van het geheel nadelig zijn. Ik heb deze wijze van doen tot nu toe volgehouden en zal haar blijven volhouden. De talrijke plaatsen in deze rubriek zal ik slechts noemen; ook hier mag ik, zooals elders, de beoordeeling van de verschillende nummers gerustelijk aan den zaakkundigen lezer overlaten.

1 (FMS II 3. 8). 2 (FMS II 3. 9—10). 3 (FMS II 3. 11). 4 (FMS II 3. 13). 5 (FMS II 3. 13). 6 (FMS II 3. 16). 7 (FMS II 3. 17). 8 (FMS II 3. 29—4. 1). 9 (FMS II 4. 2). 10 (FMS II 4. 3). 12 (FMS II 4. 16—17). 13 (FMS II 4. 18) en 15 (FMS II 4. 27) voor welke plaats ik naar Fritzner i. v. *flytja* verwijs. 16 (FMS II 5. 9). 17 (FMS II 5. 15). 18 (FMS II 5. 17). 19 (FMS II 5. 21—22). 20 (FMS II 5. 24). 22 (FMS II 6. 7). 23 (FMS II 6. 9). 25 (FMS II 7. 21). 26 (FMS II 8. 2). 27 (FMS II 8. 3). 30 (FMS II 9. 1—2). 31 (FMS II 9. 4). 32 (FMS II 9. 5—6). 34 (FMS II 9. 10). 35 (FMS II 10. 2—4). 38 (FMS II 11. 28). 39 (FMS II 11. 29). 40 (FMS II 12. 3—4). 41 (FMS II 12. 14). 112 (FMS II 56. 1—2). 113 (FMS II 56. 12—13). 114 (FMS II 56. 19). 115 (FMS II 56. 21). 118 (FMS II 62. 21). 119 (FMS II 62. 21—22) 120 (FMS II 62. 23). Al deze plaatsen zijn duidelijk.

Ik mag niet tot een ander onderwerp overgaan, voordat ik nog enkele woorden aan 73 en 74 gewijd heb.

De schrijver van 557 heeft de brokken A tot en met G van de Hallfreðar saga uit de Óláfs saga bijeengegaard; dat staat vast. Het blijkt niet alleen uit die plaats, waar de schrijver verstrooid is geweest en zich laat betrappen, maar ook uit enkele plaatsen, waar hij goed opgelet heeft; bijv. waar hij zelf een overgang van A op B vervaardigde. Ik citeerde dezen overgang in zijn geheele omvang in het vorige hoofdstuk en zal 't daarbij laten. Ter wille van mijn betoog zal ik nu den overgang hier in het Nederlandsch meedeelen. „Er waren toen in dien zomer vele IJslandsche schepen naar Noorwegen gekomen met IJslanders, als Kjartan, Bolli en Brandr. Zij bleven allen in Niðaróss, want het was hun in den herfst onmogelijk naar andere landen te vertrekken ¹⁾”. De bron van dezen overgang is geen andere dan de tusschenliggende hoofdstukken, tusschen brok A en B van de Hallfreðar saga, dus wat staat in FMS II van blz. 19—39. De compiler van de groote Óláfs saga Tryggvasonar schreef hier de Laxdœla saga nagenoeg letterlijk af ²⁾. Uit déze hoofdstukken der Laxdœla saga heeft de compiler van 557 hier en daar een zin opgediept; bijv. *þá voru margir íslenskir menn í Noregi* (FMS II 26. 11); *lágu þar þá III kaupskip* (FMS II 26. 13); *er íslenskir menn áttu; Hallfreðr Óttarsson, Brandr Vermundarson, synir Breiðárskeggja, (Kjartan Ólafsson ok Bolli Þorleiksson)*. Hier worden de namen van Kjartan en Bolli weggelaten om dezelfde redenen, waarom in den overgang in 557 Hallfreðr's naam wordt overgeslagen. Voor de bron van de overige bewoordingen van 557's overgang kan en mag ik mij hier niet uitlaten. Aan den eenen kant hangt de beantwoording van die bronnenvraag samen met de quaestie van de onderlinge verhouding der verschillende Óláfs saga's Tryggvasonar — een zaak, die ik elders hoop te kunnen bespreken —, aan den anderen kant raakt ze niet het probleem der overlevering van de Hallfreðar saga: ons doel.

Ten slotte nog dit: B eindigt in 557 met *pater noster* (FMS II 40. 8). Dat de schrijver het overbodig vond nog te vertellen, dat de bijfiguren Brandr e. a. óók Christenen werden, is begrijpelijk.

Een kleine verandering in C's begin, welke ik in het vorige hoofdstuk opnam in de beschrijving, waarnaar ik verwijs, geeft geen aanleiding tot uitweidingen. De bron van de verandering is 's compilers rede.

¹⁾ Bij vergissing worden de zoons van Breiðárskeggi niet meegeteld.

²⁾ In de volgende § kom ik hierop terug.

Hierna beëindig ik groep II en vat mijn resultaten aldus samen:

X			
61	54	Y	
		53	557

A A N H A N G S E L

Ik mag niet tot paragraaph 16 overgaan zonder nog met een enkel woord over de fragmenten gesproken te hebben: MF¹⁻² en PF.

Wat PF betreft, blad 3—26 bevat een groot deel van de Óláfs saga, dat voor ons onderzoek van belang is, omdat in dat saga-fragment de brokken A—D van de Hallfredar saga zijn overgeleverd. Tusschen blad 18 en 19 is een lacune, waardoor zóóveel, als staat van FMS II 47 tot 51 verloren is gegaan. Het begin van C missen we nu; het eindigt, zooals ik in het vorige hoofdstuk mededeelde, midden in D, dáár, waar 54 weer begint (FMS II 83. 27).

Wat MF¹⁻² aangaat, in deze twee membranen fragmenten zijn twee brokjes van de Óláfs saga bewaard, die ons onderzoek raken: een stuk van D van het begin tot aan FMS II 83. 25 is o. a. in MF¹ overgeleverd. MF² bevat o. a. de laatste regels van E (FMS II 213).

Ik deel de afwijkingen van deze fragmenten in *twéé* groepen mee. In groep III plaats ik de afwijkingen van PF in de brokken A en B der Hallfredar saga; in groep IV plaats ik de afwijkingen van PF in de brokken C en D der Hallfredar saga, benevens de afwijkingen van MF¹; de enkele afwijkingen van MF² laat ik voorloopig buiten beschouwing.

G R O E P I I I

A

61	PF
1 er Ylfí hét	er Ylfí
2 Þorkell silfri	Þorlákr silfri
3 ok gerðuz þeir brátt fóstbræðr	ok gerðuz fóstbræðr
4 ok kom til bæjar Þorvalds á óvart svá at allir menn vóru fyrir í svefni	ok kom til bæjar öllum mönnum á óvart ok allt fólk var í svefni
5 hvat er til saka þviat ek veit eigi at vér hafim þér mein gert	hvat er til saka
6 ok beiddi mönnum útgöngu	ok beiddi sér ok mönnum útgöngu
7 ef ykkir verðr nokkurrar framkvæmdar auðit	ef færi gefz á
8 Kómuz þeir þar í brott	Kómuz þeir þar út ok svá til skógar

61
 9 ætla ek ykkr helzt at sigla kaupferð
 10 vilja hlíta
 11 einskipa
 12 þá var kominn á vindr byrvænligr
 13 er honum sýndiz
 14 at sofa
 15 ek veit eigi
 16 menn nokkurir
 17 lát þú þá fyrir sjá
 18 þat ráð skal ek hafa
 19 er þessu vant
 20 engis virði ek orð þín hér um þviat þau
 munu engis metin um þetta
 21 ekki má við margnum
 22 *ontbreekt*
 23 *ontbreekt*

61
 24 vandkvæði
 25 vitr maðr, góðgjarn ok vinsæll
 26 leggja til
 27 Nú vil ek segir hann
 28 var staddr við þessa röðu
 29 málum á hendr oss frændum hér í sveit
 30 við bæn ok ráð
 31 Noregi
 32 á fund jarls ok kvaddi hann jarl tók
 því vel

557
 ætla ek helzt at þit skuluð sigla kaupferð
 vestr
 hlyða mundu
 á n. skipum
 þar var kominn á byrr af landi
 er þeim líkaði
 at sofa upp í loptit
 ek veit
als 61
 lát þú þá ráða
 þat ráð skal ek eigi hafa
 eru þau þessu vön
 engis munu orð þín metin í þessu
 engi margnum
ontbreekt
ontbreekt

53
 vandræða stund
 góðgjarn, vitr ok vinsæll
 leggja orð til
 Nú vil ek biðja þik segir hann
 var þar við staddr
 málum at hér í sveitum við oss
 frændr
 við bæn
 þar fyrir
 á hans fund *gekk fyrir jarl* hann
 tók honum vel

557
 vandræða stundin
als 53
 leggja orð sín til
 Nú vil ek
als 53
als 53
 málum at við oss frændr hér í
 sveit
als 53
als 53
 á hans fund *gekk fyrir jarl* ok
 kvaddi hann jarl tók því vel

PF
 ætla ek helzt at þit skuluð sigla kaupferð
 vilja hlyða
 tveimskipa
 þar var kominn á vindr af landi byrvænligr
 er honum líkaði
als 557
als 557
 margir menn
als 557
als 557
als 557
 mikils munu orð þín metin um þetta
 enginn má við margnum
 ok er hvárrtveggi, reidr
 krappr karl ertu

PF
als 53
als 53
als 53
als 53
als 557
als 53
als 53
 á hans fund *gekk fyrir jarl* hann
 tók honum vel

	61	53	557	PF
33 skqruliga		<i>ontbreekt</i>	<i>ontbreekt</i>	<i>ontbreekt</i>
34 ok var þat drápa		<i>als 61</i>	<i>als 61</i>	<i>ontbreekt</i>
35 mikla		<i>ontbreekt</i>	<i>ontbreekt</i>	<i>ontbreekt</i>
36 at þeim gæfi byr at sigla		at þeim gæfi at sigla	at þeim gæfi eigi at sigla	<i>als 53</i>
37 nokkur til heidinna landa		<i>als 61</i>	<i>als 61</i>	til einhverra heidinna landa
38 þeim gaf		siðan lágu þeir þar lengi ok gaf þeim	<i>als 53</i> (zonder lengi)	<i>als 53</i>
39 urðu at sigla inn		föru ok sigldu inn	<i>als 53</i>	<i>als 53</i>
40 <i>ontbreekt</i>		er heitir Fladki	<i>als 53</i>	<i>als 53</i>
41 brast ok gekk i sundr		gekk i sundr	<i>als 53</i>	<i>als 53</i>
		42 verschrijving in PF		
43 fleygði		steypiti	<i>als 53</i>	<i>als 53</i>
44 niðrdrættinum		niðrferðinni	<i>als 53</i>	<i>als 53</i>
45 grunnfæri		akkeri	<i>als 53</i>	<i>als 53</i>
<hr/>				
	B			
46 einn dag		einn dag úti	<i>als 53</i>	<i>als 53</i>
47 skipverjar		<i>als 61</i>	<i>als 61</i>	compána
<hr/>				

GROEP IV

C

	61		53		557		557		PF
	1 fæ		kann		als 53				als 53
	2 enn er samt um víðrnefnit		enn er samt víðrnefnit		als 53				als 53
					(niet víðr, maar var)				
	3 slikt er betra en eigi kveðit		slikt er vel kveðit		als 53				slikt er vel kveðit ok betra en eigi
	4 í hag Óttari		með Óttari		als 53				í hag með Óttari
	5 einhlítr		als 61		als 61				hlytr
	6 bleðja		als 61		blekkja				gleðja
		61			557				PF
	7 ok var konungr þá færi til hans en áðr		als 61						ok líkaði konungi hann minnr en áðr
	8 nefna		þú nefnir						als 557
		61		PF			61		PF
	9 mjúkliga		mikilliga		14 ok-fróðr				ontbreekt
	10 vært		hent		15 opt				í nótt
	11 Þorleifr er dótturson Þorleifs		Þorleifr er son Þorleifs spaka HK.		16 verðr þú				líz þú
	HK. sonar		sonar		17 at hoguðu				at hogum
	12 líma		snúa		18 syst				lyzt
	13 seint		stapallt		19 hreysti ok drengskap				ontbreekt
		61			557				PF
4	20 með spjótsoddi		als 61						ontbreekt

D						
61		53		557	PF	MF ¹
21 þiggja		hafa		als 53	als 53	?
22 kaupferð		als 61		als 61	als 61	<i>ontbreekt</i>
23 svá er		als 61		als 61	svá er sagt	als 61
24 austan fjardar		als 61		als 61	útan fjardar	als 61
25 gauzkr maðr — á Gautlandi		gauzkr at kynni — á G.		gauzkr at ætt — á G.	svenskr maðr ok gauzkr — þar	als PF
26 A. mælti		als 61		als 61	als 61	<i>ontbreekt</i>
27 sækir		als 61		als 61	kemr	als PF
28 at ekki fariz vel þeim mǫnnum vegrinn		at ekki sé vegrinn vel fær þeim mǫnnum		als 53	at ekki sé þeim mǫnnum vel hentr þar vegrinn	als PF (<i>zonder mǫnnum</i>)
29 <i>ontbreekt</i>		snúa aptr ok		als 53	als 53	als 53
30 fór		als 61		als 61	fór leiðina	als 61
31 kom		kómu		als 53	koma	als 53
32 í hendi		<i>ontbreekt</i>		<i>ontbreekt</i>	<i>optbreekt</i>	?
33 kastat		als 61		als 61	kastadi aptr	afsir
		+ aptr		+ aptr		
34 á hrygglundunum		hryggjarins á hrygglundunum		als 53	hryggjar	als PF
35 brá litlu saxi er hann var gyrdr með undir klæðunum		als 61		als 61 (<i>zonder undir klæðunum</i>)	tók sax eitt er hann hafði við sik ok hann var gydr með undir klæðunum	als PF
36 drepinn		daudan		als 53	als 53	als 53

G R O E P III

Ik noem het complex afwijkingen van PF in groep III PF^z.

Wanneer men de afwijkingen nauwkeurig beziet, dan blijkt het volgende:

1 PF^z kan geen afschrift zijn van 61. Het wijkt 47 \times van 61 af en onder die 47 afwijkingen zijn er twee — de nummers 15 en 20 — waar PF^z het oorspronkelijke heeft bewaard — met 557 —, terwijl 61 hier van de oorspronkelijke lezing afwijkt. Het pleidooi voor 557—PF^z's oorspronkelijkheid kan men boven vinden ¹⁾.

2 PF^z kan geen afschrift zijn van 557. Afdoende is het argument, dat 557 slechts een uit de Óláfs saga gecompileerde Hallfredar saga bevat, terwijl PF^z méér heeft willen geven. Bovendien op verscheidene plaatsen, zooals 11, 14, 21, 36, 37, 72 e. a. in groep II, waar ik gepoogd heb aan te toonen, dat 557 *niet* en 61 *wel* oorspronkelijk is, gaat PF^z met 61 en 53, *niet* met 557 mee.

3 PF^z kan geen afschrift zijn van 53. Op de plaatsen in groep II, bijv. 47, 48, 53, 56, 65 e. a., waar 53 de oorspronkelijke lezing *niet* bewaard heeft, heeft PF^z met 557 en 61 dit *wel* gedaan. Het argument, dat de overlevering van PF^z omvangrijker is dan die van 53, en dat de grootere omvang reeds dadelijk tegen een afhankelijkheid van PF^z van 53 pleit, moet verworpen worden. Het afschrift had vervaardigd kunnen zijn in een tijd, toen 53 nog geen lacunes had.

4 PF^z kan dan een afschrift zijn van 54. Ook dit is onmogelijk. Immers, het fragment heeft, zooals ik in het vorig hoofdstuk aanduidde, gediend om de lacunes van 54 op te vullen. Waartoe zou de schrijver van PF met papier de lacunes van het membranen hs. 54 opvullen, wanneer op dat oogenblik hem de membranen katernen zèlf ter beschikking stonden? Ook dit moet verworpen worden.

5 PF^z is dus een afschrift van een onbekend membraan.

6 PF^z is *niet* een afschrift van X. Op de plaatsen 36 en 39 gaat PF^z samen met 53 en 557. In de vorige groep II heb ik trachten aan te toonen, dat op deze twee plaatsen 53 en 557 *niet* de lezing van X vertegenwoordigden, dat de lezingen van 53—557 hier uit hun gemeenschappelijke bron Y stamden.

7 PF^z is dus nauw met Y verwant, maar is géén afschrift van Y. Hiertegen spreken 27 en 32, daar op de eerste plaats (27) *nú vil ek, segir hann* in X en Y stond en de toevoeging *biðja þik* in

¹⁾ Dat *mikils* in PF^z fout is voor *engis*, spreekt van zelf; maar het gaat hier om iets anders.

53—PF^α niet uit Y kan stammen; daar op de tweede plaats (32) *ok kvaddi hann* in X en Y stond en de weglating van deze gewichtige woorden — ik verwijs naar mijn betoog in groep II — op rekening van 53—PF^α moet geschoven worden.

Mijn conclusie is deze: 53 en PF^α stammen samen van een verloren membraan, dat op zijn beurt Y tot bron heeft gehad. Dat verloren membraan heeft *ok kvaddi hann* (FMS II 15. 5—6) overgeslagen en *því* in *hann* veranderd. De onzekerheid, of *gekk fyrir áarl* oorspronkelijk is of niet, blijft bestaan, nu we weten, dat PF^α nauw met Y verwant is. De gemeenschappelijke bron van 53 en PF^α noem ik Z.

Op de plaatsen 24 tot 26 blijft ook nu nog onzekerheid bestaan, evenals op 28, 30, 31, 33 en 29 gedeeltelijk; op de laatste plaats is de omzetting en het plurale het werk van Z. Op 34 (FMS II 15. 14) hebben we natuurlijk met een zelfstandige afwijking van PF^α te doen. Op de plaatsen 35, 38, 40 en 41 blijft ook nu nog onzekerheid, evenals op 43 tot 46; op 37 (FMS II 16. 3) en 47 (FMS II 39. 27) hebben we met zelfstandige afwijkingen van PF^α te doen. De vergissing op 42 bestaat hierin, dat PF^α van *strengrinn* (FMS II 16. 27) op *í* (FMS II 17. 2) is overgesprongen, maar later zijn fout heeft hersteld. Ik mag naar mijn beschrijving in hoofdstuk I verwijzen. Wat de overige plaatsen betreft, waar PF^α en 557 samengaan, kan natuurlijk òf een fout in Y ten grond liggen, òf zij vertegenwoordigen de oorspronkelijke lezing, òf er is onzekerheid. Fouten van Y zijn blijkbaar 17 en 18; fouten van 61 — dus de oorspronkelijke lezing bij 557—PF^α — hebben we op 15 en 20; onzekerheid is op 9 tot 14, 19 en 21. Op 9 is *vestr* dan een afzonderlijke toevoeging van 557, zooals *mundu* door 557 is neergeschreven voor *vilja* op 10; op 12 is *byrr* in 557 wel een verandering uit *vindr byrvæntigr*; op 13 *þeim* uit *honum*. Waar 61 en 557 samengaan, hebben we te maken met afwijkingen van PF^α (of Z) bijv. 16, 22 en 23 (resp. FMS II 8. 17, 11. 22 en 12. 11). De plaatsen 1 tot 8 zijn onzeker; 1 en 4 zijn zeker wel fouten van PF^α, vooral 1, waar niet over te praten valt. Op 4 (FMS II 2. 2—3) heeft PF^α zich verschreven.

GROEP IV

Ik noem het complex afwijkingen van PF in groep IV PF^β.

Wanneer men de afwijkingen nauwkeurig beziet, dan blijkt het volgende:

1 PF^β kan geen afschrift zijn van 61; het wijkt talrijke malen

van 61 af, en onder die afwijkingen is er één — 31 —, waar PF^β met het plurale *koma* dichter bij het oorspronkelijke staat dan 61's singulare *kom*. In groep II heb ik deze plaats besproken.

2 PF^β kan geen afschrift zijn van 557. Hier geldt hetzelfde argument als bij PF^α; bovendien, op plaatsen als 86, 90, 91, 101, 111, 117 e. a. in groep II, waar 557 zeker *niet* oorspronkelijk is, gaat PF^β samen met 61 en 53 tegenover 557.

3 PF^β kan geen afschrift zijn van 53. Ook dit moet verworpen worden. Op plaatsen als 92, 100, 104, 121, 123, 130 e. a. in groep II, waar 53 afwijkt van de oorspronkelijke lezing, heeft PF^β deze wèl bewaard met 61 en 557. Overigens gelden ook hier dezelfde woorden als die, welke ik in groep III op deze plaats neerschreef.

4 PF^β kan geen afschrift zijn van 54. Ik verwijs hier naar mijn argumentatie onder groep III.

5 PF^β kan geen afschrift zijn van MF¹, zooals uit de afwijkingen in groep IV duidelijk is. PF^β en MF¹ gaan op verscheidene plaatsen wèl samen tegenover de verschillende andere hss., maar een plaats als 33 in deze groep IV, waar we zeker te doen hebben met een afschrijversfout in MF¹ en waar PF^β een zeer begrijpelijke lezing heeft, pleit tegen een afhankelijkheid van PF^β van MF¹.

6 PF^β is dus een afschrift van een onbekend membraan.

7 PF^β is geen afschrift van Y; een treffende fout van Y (groep II 137) is door PF^β vermeden; daarmee vervalt ook alle saamhoorigheid van PF^β met Z.

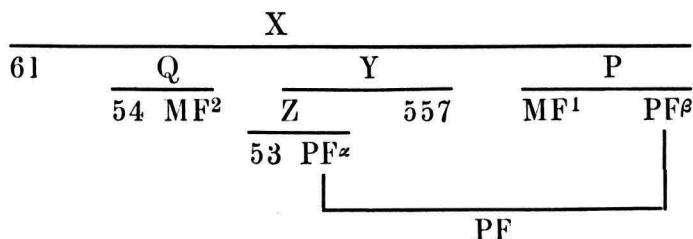
8 PF^β is zeer nauw verwant met MF¹. Op 25, 27, 28, 34 en 35 hebben zij een gemeenschappelijke lezing tegenover de andere hss.; maar, wat meer beteekent, op 25 hebben zij tezamen een gemeenschappelijke fout tegenover de andere hss. Op deze plaats (FMS II 80. 21—22) is *gauzkr* oorspronkelijk; over *at ætt* en *at kynni* is onzekerheid: de woorden kunnen een toevoeging zijn van Y, ze kunnen ook door 61 zijn weggelaten. Maar de lezing *svenskr maðr ok gauzkr* in PF^β — MF¹, die geen zin heeft, is blijkbaar het gevolg van een verschrijving in een gemeenschappelijke bron van die beide hss. De plaats 35 (FMS II 83. 8—9) steunt deze meening: *er hann var gyrðr með undir klæðunum* stond in X; de lezing van PF^β — MF¹ kan slechts verklaard worden uit een vergissing van den schrijver van een gemeenschappelijk voorbeeld. Ik noem dit voorbeeld P; P liet zich hier gaan en haalde, op de gebruikelijke wijze van afschrijvers, zijn schade weer in door achter zijn verschrijving ten overvloede toe te voegen, wat hij alsnog in zijn bron vond.

Wat de overige plaatsen aangaat, de volgende kunnen bijzondere afwijkingen zijn van PF^β: 5 (FMS II 54. 19), 6 (FMS II 55. 1), 7 (FMS II 56. 5) en 20 (FMS II 62. 18), maar deze afwijkingen kunnen ook uit P stammen; 5 is voor mij alleen verklaarbaar, wanneer ik ⁽ⁱ⁾y als een wisselteeken met í opvat, welke teekens, naar men weet, in het nieuw-IJslandsch — en dit fragment is niet oud! — denzelfden klank aanduiden; het weglaten van *ein-* is dan een verschrijving. De plaatsen 23, 24 en 30 (FMS II 80. 3—4, 80. 15 en 81. 28) kunnen slechts bijzondere afwijkingen van PF^β zijn. Bijzondere afwijkingen van MF¹ zijn 22, 26 en 33 (FMS II 79. 22, 80. 25 en 82. 15). PF^β steunt Y op 1, 2 (over welke plaats ik, zooals vermeld, in de volgende paragraaf 1b hoop te spreken) 21, 29, 32 en 36 tegenover 61; MF¹ helpt hier mee. Over 3 en 4 is niet te oordeelen; hier kunnen we te doen hebben met een afwijking van P, maar het is ook mogelijk, dat PF^β hier het oorspronkelijke bewaard heeft tegenover 61 eener- en Y anderzijds. Op 28 bestaat dezelfde mogelijkheid, waar MF¹ meehelpt; op 27 en 35 hebben we, evenals op 25, zeker met afwijkingen van P te doen; op 34 zijn de verhoudingen blijkbaar zoo, dat P á *hrygg-lundunum* in *hryggjar* veranderd heeft, terwijl Y *hryggjarins* heeft toegevoegd. Wat 8 aangaat, de onzekerheid is nu opgeheven: *þú nefnir* is niet uit Y, maar uit X en 61 is hier afgeweken (FMS II 56. 19). De plaatsen 9 tot 19 blijven natuurlijk onzeker, waar hier alleen 61 en PF^β overleveringen hebben. De mogelijkheid bestaat, dat PF^β een lezing van X bewaart, bijv. op 17 (FMS II 59. 18); wat ik van 13 en 18 (FMS II 59. 13 en 62. 1) moet denken, weet ik niet: ik houd *stapallt* voor een jonger woord; ⁽ⁱ⁾lyzt voor een jongere schrijfwijze voor *lyzt* te houden helpt hier niet; waarschijnlijk is het een verschrijving voor *sýst* van *sýsla*.

Ten slotte nog iets over MF². Het is moeilijk dit kleine fragmentje een plaats aan te wijzen. Met 61 is het niet in verband te brengen: het leest *ónýts*, zooals 54 en 53, dus zooals X (FMS II 213. 9) tegenover het secundaire *ills* van 61. Met 53 is het evenmin verwant, want we vinden in MF² geen spoor van de hier in 53 zoo wonderlijke omzettingen en veranderingen, die niet uit X stammen, omdat ze niet in 61 en 54 aanwezig zijn. Met 54 daarentegen zou het verwant kunnen zijn: het heeft op het eind van E (FMS II 213. 16) de voor 54 karakteristieke toevoeging *sem líkligt var*, die niet in X aanwezig was, omdat 61 en 53 ze missen. Ik heb de overtuiging, dat 54 en MF² een gemeenschappelijke bron gehad hebben, die op haar beurt weer uit X voortgekomen is: een toe-

voeging als *sem líkligt var* is het werk van die bron geweest; aan haar zijn ook vele afwijkingen toe te schrijven in 54 van X. Ik noem die bron Q.

Ik kom ten slotte tot het volgende schema.

§ 1b. De verhouding tusschen 62 en 1005.

Voordat ik begin met de bespreking van deze tweede groep overleveringen van de Óláfs saga, ben ik verplicht mij over de algemeene redenen te uiten, die mij er toe bewogen deze groep als een van X onafhankelijke groep te behandelen.

62, dat ik hier in het tweede deel voor het eerst, wat de brokken A—E en G van de Hallfredar saga betreft, publiceert, lijkt toch bij een oppervlakkige beschouwing zeer nauw met X verwant. Het begin van brok A wordt wel is waar minder breed meegedeeld, maar brok B—E en G (F is immers niet overgeleverd) stemmen toch hier en daar woordelijk met X overeen. Bij een nadere beschouwing treft ons, dat in brok D verteld wordt, dat het mes, dat Hallfredr het leven redde (FMS II 82) niet een mes was, dat men toen ter tijd placht te dragen, zooals X overlevert, maar een geschenk van koning Óláfr bij het afscheid. Ook zijn in 62 de brokken D en E aan elkaar gevoegd; in X zijn ze gescheiden.

1005 wijkt sterker van X af, op het eerste gezicht. X stelt zich tevreden met in brok F slechts enkele strofen van Hallfredr tegen Gríss mee te deelen (FMS II 248), 1005 deelt er verscheidene mee; in X vormt G een afgesloten geheel, in 1005 is G gesplitst (G¹ en G²). Aan G¹ gaat een mededeeling vóóraf van een overval van Már, wordt de þingscène breder dan in X verteld; in G² stuiten we op een episode, waarin Hallfredr met Hrafn Qnundarson en Gunnlaugr Illugason in aanraking gebracht wordt, een episode, die we in X missen. Te driester lijkt de onderneming 62 en 1005 met elkaar in verband te brengen, wanneer het verder blijkt, dat op al de zoeven gencemde plaatsen 1005 met 132 overeenstemt, maar 62 met X.

Om te komen tot een juist inzicht in deze — schijnbaar — ingewikkelde verhoudingen, is het noodig, de plaatsen te verzamelen en te bezien, waar X eener- en 62 met 1005 anderzijds van elkaar verschillen. 62 en 1005's gemeenschappelijke lezingen tegenover X noem ik R; de groep afwijkingen noem ik groep V.

G R O E P V

A	X	R
1	mann	menn
2	öllum mönnum	öllum
3	þá var enn nóttin skamma stund myrk	þá var álidin nóttin [en skamma stund myrkt <i>add.</i> 62]
4	hér fyrir óhreint	er fyrir óhreint 62
5	er hann hafði ætlat	fyrir er óhreint 1005
		en hann hafði ætlat
<hr/>		
B		
6	þann mann	hann
7	konungr	<i>ontbreekt</i>
8	engum manni qðrum	engum qðrum
9	í einni drápu	í einu kvæði
<hr/>		
C		
10	er lokit var	er lokit var kvæðinu
11	kenningarnafn eiga	eiga kenningarnaafn
12	engum manni	engum
13	mikla deilu	deilu mikla
14	í hag Óttari	í hag þeim Óttari
15	honum	Óttari
16	tóku þeir at	vóru þeir at
17	vægi mann	mann vægi 62
		mann dræpi 1005
18	þeir félagar	hans félagar
19	at drepa	at drepa hann
20	nú þess	<i>ontbreekt</i>
21	hans	konungi 62
		honum 1005
22	reidín yður	konungs reidín
23	ekki	ekki síðan
24	þat samir svá vel	þat samir 62
		þat samir ok 1005
25	eigi	eigi ok 62
		eigi 1005
26	í	at
27	sem þér er kent	<i>ontbreekt</i>
28	áburðar	atburðar
29	vil ek	<i>ontbreekt</i>
30	kýs	kýs til
31	á rjóðri nokkuru	<i>ontbreekt</i>
32	lét breyta	breytti
33	um	út
34	<i>ontbreekt</i>	einn

X

- 35 svá bar nú at móti er H. kom. H. gekk
at hauginum fór hann heldr seint
- 36 hvat manna hann væri
- 37 hungur ok
- 38 leitast
- 39 farit
- 40 Þvíat hann var einn af þeim mönnum
- 41 sem
- 42 ótti ok áhyggja
- 43 verit
- 44 heldr mun ek þat með öllu á mik taka
at gefa þér kauplaust annat augat
- 45 gerum þat eigi
- 46 góðr drengur er meiddr
- 47 látum
- 48 Hallfr. m.
- 49 hvar
- 50 ef þér vilið
- 51 er þat sannast i
- 52 svá

D

- 53 áðr
- 54 kom
- 55 kvaddi hvárr annan ok spurði H. hverr
þ. m. væri. h. s. ek heiti A. gauzkr
m. á ek á G. bú ok konu en þó em
ek nú at kominn
- 56 ekki hreinn
- 57 markir
- 58 fariz
- 59 hjá
- 60 styrkr maðr
- 61 eldivið
- 62 eptir víðinum
- 63 mikill
- 64 rak
- 65 lá
- 66 sér
- 67 víðar högg
- 68 var þar mart manna ok er til rekkna
var farit
- 69 ok höndla

R

- sér þat nú i móti H. er hann kom at haug-
inum. fór hann heldr vesaliga 62
svá bar nú á móti at H. kom at hauginum.
fór hann heldr vesaliga 1005
- hverr væri
- ontbreekt*
- farit
- verit
- var hann einn af þeim mönnum 62
- einn manna þeira 1005
- er 62
- at 1005
- ótti
- at verit
- heldr vil ek þat taka á mik kauplaust at
gefa þér annat augat
- ger eigi svá 62
- ger eigi þat 1005
- góðr drengur meiddr 62
- at góðr drengur sé meiddr 1005
- látum
- s. Hallfr. 62
- ontbreekt* 1005
- hvi
- ontbreekt*
- en þat er sannast at segja 62
- en þat er sannast 1005
- ontbreekt*

ontbreekt

gekk

kvaddi hvárr annan ok spurðuz at nafni hann
nefndiz A. gauzkr m. ok at kominn 62

kvaddi hvárr annan ok spurði hvárr annan
at nafni hann nefndiz A. gauzkr m. á
ek á G. bú ok konu en þó em ek nú at
kominn 1005

óhreinn

skóginn

greidiz

frá

mjök sterkr

eldsvið

at koma at víðinum 62

at víða heim 1005

sá sami

ferði

var

ontbreekt

við högg

ontbreekt

at höndla

X	R
70 færðr	leiddr
71 samt	<i>ontbreekt</i>
72 at	á 62
	til 1005
73 aðrir	allir
74 sem ek ætla sú I. er	sú I. sem ek ætla ok
75 leigt	keypt
76 dráps hans	hans
77 vóru-átt	<i>ontbreekt</i>
78 at-ádr	<i>ontbreekt</i>
79 mart er í því vænligt en þó eigi sét fyrir allri gegningu þar um	eigi verðr sét fyrir allri virðingu þar um 62 mart er í því ólíkligt en eigi sék fyrir allri virðingu þar um 1005
80 hér	<i>ontbreekt</i>
<hr style="width: 20%; margin: 0 auto;"/>	
E	
81 Nú-konu	H. var 11. vetr austr í Gautlandi [ok hafði fengit at eiga heidinnar konu sem fyrr var sagt <i>add.</i> 1005]
82 til hans	<i>ontbreekt</i>
83 qmbuna	launa
84 trúar ok sáluhjálpar	trúar
85 fyrir því at sá er síðrinn betri en hinn-þá	ek skil at sá síðr er miklu betri ok 62 fyrir því at ek skil at sá síðr er miklu betri en sá — 1005
86 hann var vetrgamall	<i>ontbreekt</i>
87 þeira H.	hennar
<hr style="width: 20%; margin: 0 auto;"/>	
88 omzetting	
G	
89 sá .	sá ykkar
90 <i>ontbreekt</i>	at því
91 ert klæddr	vaknar
92 gefaz	duga
93 þar til er hann kom á þann bæ er E. j. var fyrir	ok á þann bæ er E. j. var fyrir 62 á þann bæ er E. j. var fyrir 1005
94 þeim mǫnnum	mǫnnum
95 at gera við mik hvat er hann vildi	at drepa mik ef hann vildi
96 með ykkar E. j.	í milli ykkar jarls
97 fertugr at aldri	hálfertugr [at aldri <i>add.</i> 1005]
98 sótt	sóttarfar
99 þat vil ek enn halda	því vil ek enn játa 62 <i>ontbreekt</i> 1005

Ik splits het materiaal in twee deelen: *a*: òf X, òf R is oorspronkelijk; *b*: er is onzekerheid.

a.

X is oorspronkelijk.

40 (FMS II 60. 14, F¹) I 330. 35) Hallfredr bezoekt Porleifr en antwoordt op diens vraag, of Hallfredr — deze had zich als

¹) Onder F versta ik in het vervolg den afdruk van 1005 door Guðbrandur Vigfússon en Unger.

landlooper vermoemd — bij koning Óláfr aan het hof was, dat hij het aan den lijve ondervonden had, *at hann* (= Hallfreðr) *var þar*, omdat Hallfreðr een van die mannen was, die hem — den pseudo-landlooper — voor den koning gevoerd hadden: *þvíat hann* (= Hallfreðr) *var einn* enz. Met deze woorden heb ik getracht de duidelijke overlevering van X weer te geven. De lezingen van 62 en 1005 gaan hier blijkbaar terug op een fout in hun gemeenschappelijke bron R; R is nl. van *hann var*⁽¹⁾ op *hann var*⁽²⁾ overgesprongen. 1005 heeft zijn voorbeeld slaafs gevolgd¹⁾, is dientengevolge onbegrijpelijk geworden; 62 waagt de conjectuur, die voor de hand lag. Dat 1005 afzonderlijk *af þeim monnum* in *manna þeira* heeft veranderd, doet niets ter zake.

28 (FMS II 51. 25, F I 329. 20). Ik behoef hier niet uitvoerig te vertellen, waar 't om gaat. Ook door de afdrukkers van 1005 is in een noot erkend, dat 1005 hier beter gedaan had met *áburðar* te schrijven; men vergelijke overigens Fritzner in verbis. Sveinbjörn zwijgt hier, zoals zoo vaak.

29 (FMS II 58. 18, F I 329. 34). Hier heeft R de onmisbare woorden *vil ek* overgeslagen. Het is wonderlijk, dat we in geen van beide hss. 62 en 1005 een poging vinden om door een gissing de fout van hun bron te herstellen, zelfs niet in 62, dat herhaaldelijk blijk geeft nauwkeurig gewerkt te hebben.

33 (FMS II 59. 2, F I 330. 7). Voordat Hallfreðr Þorleifr opzoekt, laat hij zich door zijn tochtgenooten onkenbaar maken, o. a. *hann sneri um hvormunum*, aldus X. Nu past dat *snúa um e-u* (zie Fritzner i. v.) in de beteekenis: een verandering in den toestand van iets teweeg brengen, hier uitstekend; de overlevering van 62 en 1005: *út* is geheel onbegrijpelijk, ik moet hier denken aan een verschrijving in hun gemeenschappelijk voorbeeld.

35 (FMS II 59. 12—13, F I 330. 14). Hallfreðr begeeft zich op weg naar Þorleifr's woning. Þorleifr was gewoon langen tijd op een afstand van zijn hoeve op een heuvel te zitten *ok svá þar nú at móti er H. kom. H. gekk at hauginum*. Dit is, zoals men ziet, X's overlevering; en ze lijkt me onberispelijk. X wil zeggen: Zóó geschiedde het ook, toen H. in aantocht was (vgl. Fritzner I 129), hij ging naar de heuvel toe. Dit *zóó* in X kan op niets anders slaan dan op het zitten op den heuvel van Þorleifr. Ook hier hebben we te doen met een verschrijving van R, dat van *Hallfreðr*⁽¹⁾ op *Hallfreðr*⁽²⁾ is overgesprongen, welke verschrijving R gemakkelijk

¹⁾ Het is merkwaardig, dat de afdrukkers Guðbrandur en Unger, die er elders dadelijk bij zijn, waar het geldt 1005 te verbeteren door noten, of toevoegingen tusschen haakjes, zich hier onthouden hebben.

werd gemaakt door het feit, dat R's bron niet *gekk*, maar *kom* las. Door deze samentrekking van R wordt de zin niet bedorven. Maar nu verandert 1005 *er* in *at*, waardoor zijn overlevering zinloos wordt¹⁾. 62's overlevering gaat terug op de samentrekking van R, maar is een verhaspeling.

48 (FMS II 61. 23, F I 331. 23). In X stond *Hallfredr mælti*, welke onmisbare woorden blijkbaar in R ontbraken. 1005 heeft weer slaafs nageschreven, 62 merkt het gemis en waagt een geslaagde conjectuur: het voegt midden tusschen de woorden van Hallfredr *segir H.* in.

77 (FMS II 57. 23—25, F I 344. 23). Deze plaats is van groot gewicht. Hallfredar heeft zijn wedervaren aan Ingibjörg verteld, zij schenkt geloof aan zijn woorden, waarop hij als bewijs voor de betrouwbaarheid van zijn vertelling mes en gordel van Audgísl aan de weduwe laat zien. „Nu gaat Ingibjörg naar de hoeve van Björn; *dáár waren alle muntstukken, die H. op zijn tocht bij zich gedragen had en Audgísl's eigendom geweest waren.* Dat geld trok Ingibjörg aan zich, want zij en haar man hadden geen kinderen”. R nu slaat de geursiveerde woorden over. Dat deze oorspronkelijk zijn, daarover is geen twijfel mogelijk. *Dat geld* in X en R slaat in X op *alle muntstukken*, in R op niets. Hoe R er toe gekomen is dien onmisbaren zin over te slaan, is begrijpelijk: het springt van *átt* op *átt* over: een gewone copierfout²⁾.

R is oorspronkelijk.

5 (FMS II 17. 21, F I 307. 36). We hebben hier te doen met een plaats, die eerder tot de Óláfs saga dan tot de Hallfredar saga behoort. De steun van de afzonderlijke Hallfredar saga, 132, die nu eens groep X, dan weer groep R helpt, zooals we in paragraaf 2 zien zullen, kunnen we hier niet inroepen. R zegt: Óláfr was op dat oogenblik van uit het Noorden daar aangekomen, *maar* zijn bedoeling was geweest Noordwaarts naar Hálogaland te trekken. Deze woorden slaan op den mislukten tocht naar 't Noorden, die Óláfr ondernomen had en waarvan X zoowel als R vertellen (FMS I 306, F I 298); hij was op weg, maar moest weer terug. Het verband is duidelijker, wanneer men met R *maar* leest, dan wanneer men met X *er* leest, welke overlevering ik nauwelijks in het Nederlandsch vermag weer te geven.

43 (FMS II 60. 25, F I 331. 4). Þorleifr zegt, als hij door Hallfredr overwonnen wordt: nu gaat dit in vervulling (zie Fritzner II 319), waarvoor ik langen tijd bang geweest ben, nl. voor jou,

¹⁾ Ook dit is door de afdruckers niet bemerkd.

²⁾ Ook dit is door de elders zoo zorgvuldige afdruckers van 1005 niet opgemerkt.

Hallfreðr (zie Fritzner II 920). De stijl is hier niet vloeiend, maar *at* is hier door X vóór *verit* overgeslagen: een begrijpelijke verschrijving onder invloed van het onmiddellijk volgende *at*.

b.

Er is onzekerheid; eerst later in paragraaph 2, wanneer we het van X en R onafhankelijke handschrift 132 hebben besproken, zal blijken, welke van beide groepen hier de oorspronkelijke lezing vertegenwoordigt. Elke plaats behoeft niet afzonderlijk besproken te worden.

3 (FMS II 16. 13, F I 307. 10—11). R heeft blijkbaar hier iets meer gehad dan X: de opmerking, dat de nacht voor een groot deel reeds was voorbijgegaan. 1005 heeft een keuze gedaan en alleen de eerste mededeeling overgenomen. 17 (FMS II 54. 25, F I 327. 37) natuurlijk is *dræpi* in 1005 secundair; stilistisch is 't niet fraai; maar over de volgorde der woorden bestaat geen zekerheid. 24 en 25 (FMS II 56. 17—18, F I 328. 33—34) X heeft *þat samir svá vel, at skáld eigi grip*; R *þat samir ok, at skáld eigi grip*. 62 heeft toen *ok* verplaatst na *eigi*. 34 (FMS II 59. 7, F I 330. 10) X¹⁾ leest hier *lotra bagga*; R *einn torfa næfra bagginn*; zekerheid is hier niet. Ook 132 laat ons, zooals we zullen zien, in den steek; voor beide lezingen is iets te zeggen. 46 (FMS II 61. 18, F I 331. 19—20). Hier stond blijkbaar in R, evenals op 47, een conjunctief; dat dit *sé* door 62 is weggelaten, is een verschrijving; *at* is door 1005 toegevoegd. 62 (FMS II 82. 12, F I 342. 1) X leest hier *þeir fóru nú: Auðgísl at sækja vatn en Qnundr eptir víðinum*; 62 *Auðgísl fór nú at sækja vatnit en Qnundr at koma at víðinum*; 1005 *þeir Auðgísl fara nú at sækja vatnit en Qnundr at víða heim*. In het begin van dezen zin verschrijft zich 1005 blijkbaar in de haast; wat het verdere betreft, in elk geval heeft in R een werkwoord gestaan *at koma at v.* of *at víða h.*, en dit lijkt me eerder het oorspronkelijke te zijn dan X's overlevering, waar we missen een werkwoord corresponderende met *at sækja*. 68 (FMS II 84. 22—23, F I 343. 7). De woorden in quaestie kunnen gemist worden; bewijzen kan ik niets, maar ik houd het er voor, dat R hier secundair is. 73 en 91 (FMS II 85. 29 en III 22. 12 met F I 343. 30 en 499. 8) zijn twee gevallen; waar een ieder X moet verkiezen boven R. Ik behoef dit niet nader toe te lichten. Een schrijver, die prijs stelt op een zuiveren stijl, zal hier zijn woorden kiezen zooals X dat gedaan heeft. 78 (FMS II 88. 8—9, F I 344. 31) is duidelijk. Over 81 zal ik straks spreken. 79 (FMS II 88. 11—12, F I 344. 32—33). Hier is duidelijk

¹⁾ X wordt hier vertegenwoordigd door 61 en PF^β.

1° dat 62 een, overigens te missen opmerking: *mart er í því vænligt* of *mart er í því líkligt* heeft overgeslagen, 2° dat 1005 hier geheel van de wijs is: *ólíkligt* voor *líkligt* en *sék* voor *sét* ¹⁾. 88 (FMS II 213. 12—13, F I 345. 33—34) de woorden *varvirðing* staan hier in R op een andere plaats dan in X, nl. nà *kvæði*. Dat past wel. Deze omzetting pleit voor 62—1005's nauwe verwantschap. 93 (FMS III 25. 4, F I 534. 13) is duidelijk; *ok* is wel een toevoeging van 62. 95 (FMS III 25. 23—24, F I 534. 27). Heeft X hier niet gelijk? Þorleifr zegt: Hallfreðr had gelegenheid te doen met mij, wat hij wilde; hij kon, zooals de koning hem opgedragen had, mij *drepa eða blinda*. R had zich juister uitgedrukt, wanneer hij Þorleifr had laten zeggen: *at blinda mik, ef hann vildi*; maar zekerheid is hier niet. 97 (FMS III 26. 21, F I 535. 21). Welke groep hier oorspronkelijk is, is misschien wel uit te maken. Was Hallfreðr 40 jaar, toen hij stierf, of 35? Guðbrandur Vigfússon heeft in zijn bekend stuk ²⁾ getracht de oud-IJslandsche familiesaga's in een chronologisch corset te wringen. Het resultaat van deze hope-looze pogingen — hopeloos, omdat hij de tijdopgaven van vertelers en opteekenaars zonder onderscheid voor waar houdt — is, dat hij Hallfreðr 47 jaar laat worden ³⁾. Ik geloof, dat de zaak eenvoudiger is en mag hier wel even vooruit loopen op de resultaten van het onderzoek in paragraaf 2. 132 leest *nær fertugum manni* (vgl. Fritzner II 847) d. i. een man van tegen de veertig. Wat is eenvoudiger dan dat X gekozen heeft *veertig*, R *vijf en dertig*. En wat is te zeggen van Guðbrandur's resultaten en methoden, wanneer hij de duidelijke uitspraken van de hss. negeert? 99 (FMS III 23. 15, F I 499. 31). Blijkbaar vertegenwoordigt 62 hier de lezing van R, die dezelfde beteekenis heeft als die van X. Maar in R stond evenals in X, onmiddellijk daarop: *Hallfreðr játti því*. Daardoor is 1005 in de war geraakt en heeft de onmisbare woorden van Gríss: *því vil ek enn játa* overgeslagen ⁴⁾. Wat nu nog 55 en 72 aangaat, *á* in 62 kan *vóór -kominn* (FMS II 85. 26) misschien verschrijving voor *at* zijn en op 55 is 62 (FMS II 80. 21) wel van *á* op *at* overgesprongen. Over de afzonderlijke afwijkingen van 62 en 1005 sprak ik straks uitvoeriger.

Ten slotte nog een woord over een plaats, die ik in II en IV overgeslagen heb: II 89 en IV 2. De plaats is te vinden in FMS II

¹⁾ Men vergelijke de keurige vertaling van Maurer in *die Bekehrung* I blz. 366—367.

²⁾ *Safn til sögu Islands og islenzkra bókmenta* I blz. 496—499.

³⁾ Guðbrandur begaat ook de groote fout, dat hij de Kolfinna-episode dateert nà de Ingólfr-geschiedenis. Op deze gewichtige zaak hoop ik in het derde hoofdstuk (de geschiedenis der schriftelijke overlevering) terug te komen.

⁴⁾ Ook dit is den afdruckers ontgaan.

51. 18—19, F I 326. 20. X leest hier ¹⁾ *enn er samt víðrnefnit segir Hallfreðr*, 62 leest *enn er samt víðrnefnit sagði hann 1005 ok hafa samt víðrnefnit sagði hann*. De noot van Sveinbjörn is waardeloos, de invoeging van de afdruckers van 1005 foutief en misleidend. Er is geen twijfel mogelijk over dien *hann* in R; die *hann* is Hallfreðr. Het geheel bevat een antwoord van Hallfreðr op een opmerking van den koning; de zin van het antwoord is: ook nù weer is de bijnaam dezelfde. Hallfreðr gaat verder met de opmerking: wanneer ik nu eenmaal zóó heeten moet, wat geeft u me dan? Dit antwoord van Hallfreðr wordt volkomen duidelijk, als men in aanmerking neemt, dat Óláfr hem voor de tweede maal voor lastig uitmaakt (FMS II 51. 1, F I 326. 6). De onnauwkeurigheid van R, dat *Hallfreðr* in *hann* veranderde, heeft 1005 weer op den verkeerden weg geleid. 1005 meent — en het is den man te vergeven —, dat *hann* op Óláfr slaat en is daardoor gedwongen de beteekenis van de voorafgaande woorden geheel te veranderen.

Hiermee ben ik gekomen aan het eind van groep V en leg mijn resultaten vast in het schema:

	R	
62	1005	

Het komt me voor, dat nù 62 en 1005 belangrijk dichter tot elkaar genaderd zijn, dat hun nauwe verwantschap boven twijfel verheven is. Daarbij komt nog, en het past hier dit te vermelden, dat op die punten, waar 62 van X afwijkt, de punten, die ik in mijn inleiding tot groep V opsomde, 62 en 1005 juist met elkaar samengaan. Dus zijn deze punten verschilpunten tusschen X en R. Maar gaan we nu een stap verder, dan ligt de conclusie voor de hand, dat op die punten, waar 1005 met 132 overeenstemt, 1005 niet R, maar 132 als bron gehad heeft, m.a.w. dat 1005 uit R en 132 gecompileerd heeft.

Ik wil eerst nog de overige verschilpunten tusschen X en R bespreken: 1° de mesquaestie 2° de combinatie DE.

In het begin van brok D vermeldt R (F I 340), dat koning Óláfr Hallfreðr vóór zijn vertrek een *týgilknífr* overhandigt en hem verzoekt dat mes voortdurend bij zich te dragen; misschien, zegt hij, kan het je tot nut worden. Hallfreðr is dankbaar en inderdaad, als hij, later, met Auðgísl op reis is gegaan en aan Qnundr's verraderlijke aanval is blootgesteld, wordt zijn leven door dat mes

¹⁾ X wordt hier vertegenwoordigd door 53, 557 en PF^β; *var* in 557 is fout voor *viðr*.

gered, dat Óláfr hem gegeven had (F I 342). X vertelt niets van een geschenk en van den overval wordt Hallfreðr gered door een mes van het soort, zooals men ze toen bij zich placht te hebben (FMS II 79 en 82). Ik houd het er voor, dat R hier niet oorspronkelijk is en heb voor die meening de volgende gronden: de Hallfreðar saga is buitengewoon nauwkeurig in de vermelding van de gaven, die de koning Hallfreðr geschonken heeft; ook in de vermelding van de verdere lotgevallen van die gaven: het zwaard, de schede, die er bij hoort, de mantel, de helm, de ring. Het zwaard bewijst Hallfreðr een grooten dienst: het redt Hallfreðr's leven bij Björn, wordt later aan de jongen Hallfreðr gegeven, wanneer hij sterft; den mantel wil Hallfreðr Kolfinna schenken, zij weigert en later wordt mantel met helm en ring, volgens Óláfr's bevel en Hallfreðr's eigen wensch (FMS III 27, F I 536 *þá aðra gripi er Óláfr konungr gaf mér*) met hem in de kist in zee geworpen. Bij het aan land spoelen van het lijk worden uit de heilige voorwerpen sieraden voor de kloosterkerk vervaardigd. Hierin stemmen de hss. van de X en de R groep overeen. Ik zie daarom de hand van R in de vermelding, dat het mes, dat Hallfreðr redde, van Óláfr stamde. Dat zoo iets in 's schrijvers gedachten kon opkomen, ligt voor de hand; maar van dat beroemde mes hooren we later niets meer.

De combinatie DE bespreek ik tezamen met plaats 81 in groep V. (FMS II 211. 27, F I 345. 4). De vraag is, of die combinatie oorspronkelijk is in R of niet. Ik geloof van niet; X heeft, door D en E van elkaar te houden, het oorspronkelijke bewaard; de combinatie is in R ontstaan. Dit is nog duidelijk te zien aan de overlevering van 1005: *Hallfreðr var II vetr austr á Gautlandi ok hafði fengit at eiga heidinnar konu, sem fyrr er sagt*. Uit het eerste deel van dezen zin laat zich niets concluderen betreffende de al- of niet- oorspronkelijkheid van de combinatie, wel uit het tweede deel. De plusquamperfectische mededeeling van H.'s huwelijk met de toevoeging: *sem fyrr er sagt*, past slechts dan, wanneer de compiler van de Óláfs saga, na een tijd lang andere bronnen afgeschreven te hebben, weer tot de Hallfreðar saga terugkeert, maar niet, wanneer hij juist van Hallfreðr's huwelijk met de heidensche Ingibjörg verteld heeft. De zin van 1005 (R)'s lezing is volkomen gelijk aan die van X's overlevering: *nú er þar til at taka er Hallfreðr var austr á Gautlandi II vetr ok hafði gengit*¹⁾ *at eiga heidna konu*. Ik word versterkt in mijn meening, eensdeels door het feit, dat 1005 herhaaldelijk op slaafsch overschrijven betrapt

¹⁾ *fengit* in 1005 is wel verschrijving voor *gengit*.

is, anderdeels door de houding van 62 tegenover R. 62 heeft het dwaze van de vermelding der woorden *ok-sagt* beseft en neemt slechts den zin *Hallfreðr var II vetr austr á Gautlandi* mee; en dan, ik heb meer gelegenheid gehad op 62's nauwkeurigheid te wijzen.

De eenige vraag, die overblijft, is deze: hoe staat het dan toch met het begin van brok A; dat, zooals men uit mijn afdruk kan zien, in 62 heel wat minder breed is overgeleverd dan in X? Het lijdt geen twijfel, dat die beknopte redactie uit R stamt. R was van meening, dat de voorgeschiedenis van Hallfreðr toch wel in een heel los verband stond met de saga van koning Óláfr, die de copist zich voorstelde te schrijven. Vandaar dat R over die voorgeschiedenis (Óttarr en Ávaldi's lotgevallen, hun vestiging op IJsland, het samenzijn van Hallfreðr en Kolfinna, van Ingólfr en Valgerðr) losjes heenloopt en pas weer op zijn verhaal komt, wanneer hij begint te spreken over Hallfreðr's komst te Agðanes in Noorwegen: het voorspel van zijn aanraking met den koning. Wij mogen er ook zeker van zijn, dat hij in brok F even beknopt heeft verteld van Hallfreðr's tweede samenzijn met Kolfinna in Gríss' zomerhoeve en van het nieuwe conflict met Gríss aan de Blanda. Toen R van het afscheid van Óláfr verteld had (FMS II 247, F I 448) heeft hij de rest van brok F gecomprimeerd en zeker — al kan ik 't niet, evenmin als in brok A, bewijzen, omdat brok F in 62 niet is overgeleverd — niets meer verteld dan dat Hallfreðr aan de Kolbeinsá landde, naar Gríss ging, in diens afwezigheid den nacht bij zijn vrouw doorbracht, enkele níðvísur sprak, dat Gríss, gewaarschuwd, kwam aanrijden en den volgenden morgen, toen Hallfreðr en de zijnen al weg waren, hem vervolgde en dat aan de Blanda Einarr Þórisson, een verwant van Gríss, gedood werd en een verzoening mislukte, dat Hallfreðr zijn reis naar de vaderlijke hoeve aan de Nordrá voortzette, maar zijn vader niet meer in leven vond. Méér heeft er zeker in brok F — althans in het slot daarvan — in 62 en R *niet* gestaan. Het begin van A en het slot van F heeft 1005 dus, evenals den overval van Már, de þingscène en de aanraking met Hrafn en Gunnlaugr uit 132. Over de laatste drie punten vond hij niets in R; over de beide eerste punten, naar zijn smaak — 1005 is breedsprakig — te weinig.

Ik besluit paragraaf 16 met de vermelding en bespreking van de afwijkingen van 62 en 1005 van hun bron R; het is begrijpelijk, dat ik over die stukken in 1005, die uit 132 stammen, op een andere plaats spreek.

De gewichtigste afwijkingen van 62 en 1005 van hun gemeenschappelijke bron noem ik in de groepen VI en VII.

GROEP VI ¹⁾

- A** 1 III. sáld mjöl (112. 6—7)
2 sjálfir (112. 10)
- B** 3 er þér eigi einsætt (113. 6)
- C** 4 *de overgeslagen strofe met omgeving* (114. 24)
5 slíkt er vel kveðit ok betra en eigi (114. 27—28)
6 varð þat (114. 35)
7 velja (115. 7)
8 Kálfr bróðir hans ok menn með honum tóku H. ok (115. 2—3)
9 síðan fóru þeir til konungs (115. 5)
10 nú *ontbreekt* (115. 16)
11 þér is *toegevoegd* (115. 23)
12 sá hann (115. 31)
13 enn (116. 23)
14 fyrir mér (116. 26)
15 sem líkar (116. 31)
16 ferð *ontbreekt* (116. 36)
17 lét lima (117. 1)
18 því helzt hingat (117. 17)
19 í auga (117. 33)
20 vera *ontbreekt* (117. 36)
- D** 21 siglar (118. 31)
22 jarl-jarl *ontbreekt* (119. 5)
23 um hrið *ontbreekt* (119. 13)
24 verðr ok at því sumum (119. 28)
25 veit-ert *ontbreekt* (119. 32)
26 hanr tæki (119. 33)
27 rammr (119. 35)
- 28 hraustr *ontbreekt* (119. 35)
29 sló í eldi (120. 1)
30 herra (120. 12)
31 ok spurði-nafni *ontbreekt* (120. 34)
32 rekkjur i (120. 41)
33 kvaz íslenskr maðr (121. 24—25)
34 at rekað hingat (121. 26)
35 fyrir skipti-er svá (121. 29)
36 reyndu (122. 10)
37 um þetta (122. 21)
38 töludu-mál *ontbreekt* (122. 21)
39 ok-sínu *ontbreekt* (122. 22)
- E** 40 þat ráðligra (122. 28)
41 hversu-gefit *ontbreekt* (122. 30)
42 fóru (122. 36)
43 ok in plaats van ok⁽²⁾-þau⁽²⁾ (122. 36)
44 undir þat (122. 40)
45 er-þinni *ontbreekt* (123. 2)
46 ok-þína *ontbreekt* (123. 2)
47 ok þótti honum at henni mikill skaði (123. 7)
- G** 48 gekk-ok *ontbreekt* (123. 25)
49 verðr (123. 32)
50 het citaat *ontbreekt* (125. 2)
51 ok-drengr *ontbreekt* (125. 6)
52 at varðveita *ontbreekt* (125. 10)
53 visu þessa *ontbreekt* (125. 28)
54 sem honum var fyrir sagt (125. 32)
55 er mart manna frá honum komit (126. 6)

Deze plaatsen geven geen aanleiding tot wijdoopige besprekingen. Slechts aan enkele wil ik een woord wijden.

3 (F I 317. 4) mag ik een fout noemen: de ontkenning *eigi* behoort vóór *lengr* te staan, niet vóór *einsætt*. Ook 4 (F. I 327. 6—12); van *þá kvað—þá kvað* is door 62 overgeslagen: een gewone afschrijversfout. 5 De verhoudingen zijn hier eigenaardig (F. I 327. 18, FMS II 53. 21). Ik breng deze plaats hier onder, al hebben we, naar ik meen, niet met een afwijking van 62 te doen. Integendeel, ik ben er van overtuigd, dat 62 hier juist de oorspronkelijke lezing van R bewaard heeft. De lezing van R, en óók van X, moet geluid hebben: *slíkt er vel kveðit ok betra en eigi*; 132 bevestigt dit. 1005 kiest daarop het eerste: *slíkt er all-vel ort*; 61 het tweede: *slíkt er betra en eigi kveðit*; Y, evenals 1005, het eerste, maar weer op zijn wijze: *slíkt er vel kveðit*, en P (hier door PF^β vertegenwoordigd) behoudt, evenals 62, het oor-

¹⁾ De achter de plaatsen staande cijfers verwijzen naar mijn afdruk van 62 (2^e deel: Tekst).

spronkelijke. 7 (FMS II 55. 1, F I 328. 3) *bleðja* is oorspronkelijk, het stond zoowel in X (61—53) als in R, maar het woord is niet gebruikelijk, doet vreemd aan en zoowel 557 (*blekkja*) als PF^β (*gleðja*) en 62 (*velja*) wagen elk voor zich een conjectuur. 8 (FMS II 54. 22, F I 328. 18) X leest: *Kálfr greip Hallfred hqndum ok menn með honum* R *Kálfr þreif Hallfred ok menn með honum*; 62 verandert R's lezing in: *Kálfr bróðir hans ok menn með honum tóku Hallfred*. 11 (F I 328. 18) de toevoeging *þér* is een begrijpelijke verschrijving. 24 (F I 341. 22) *geta þess ok sumir menn*, door alle hss. der X groep en ook door 1005 overgeleverd, is de oorspronkelijke lezing; 62 verschrijft zich: in zijn verstrooidheid meende de copist, denkend aan den voorafgaanden zin, te kunnen vervolgen met: ja, sommigen overkomt het zelfs, dat. . . ze vermoord worden, dacht hij, dat er in zijn voorbeeld stond, maar nu bemerkt hij zijn vergissing en keert tot zijn bron terug. 29 (F I 342. 3) *Hallfredr slo eld* heeft zeker, evenals in X, ook in R gestaan. Over deze plaats spreek ik in groep VII uitvoeriger. 35 (FMS II 86. 13, F I 343. 20) X las: *nú fóru skipti okkar Bjarnar svá, óók* R; 1005's overlevering is een verandering van die van R, die in beteekenis niet afwijkt: *nú fór svá með okkr Birni*; 62's lezing: *nú fyrir skipti okkar Bjarnar er svá* is ontstaan ten gevolge van een verschrijving van *fóru* tot *fyrir*; in verband hiermee is toen door 62 *er* ingevoegd. 37 (F I 344. 37) X R: *leita við hann þessa mála*; 62: *leita við hann um þetta*. Men vergelijk hier Fritzner i. v. *leita*. 52 (F I 535. 20) *er hann átti þar at varðveita*; aldus X R, maar 62: *er hann átti þar*. Deze woorden hebben betrekking op het vermogen van Hallfredr's overleden vrouw Ingibjörg, dat door zijn schoonvader Þórrarr werd beheerd — door *beheeren* mag ik *varðveita* wel vertalen —, maar dat nu, nu zijn schoonvader gestorven is, een bestuurder noodig had. De opvattingen van den verteller van de Hallfredar saga zijn deze geweest: de vrouw erft bij den dood van haar man alles, als er geen kinderen zijn (FMS II 87, F I 344); zijn er wel kinderen, dan zijn dezen de eenige erfgenamen. Dit blijkt uit deze plaats in X R. Hallfredr kan wel optreden als bestuurder van het vermogen van zijn vrouw, ten behoeve van zijn kinderen; maar hij had, zooals 62 ten onrechte vertelt, op dat vermogen zelf geen recht. 54 (F I 536. 13) *sem hann hafði fyrir mælt* X R. Deze lezing is de oorspronkelijke. Het nederleggen van de kostbaarheden geschiedt op zijn (Hallfredr's) eigen, kort voor zijn dood te kennen gegeven wensch en *niet* op bevel van den koning, zooals 62 wil, al is dan Hallfredr's wensch een uitvloeisel van dat bevel.

GROEP VII¹⁾

- A** 1 nokkura stund (307. 6)
 2 storm mikinn (307. 9)
 3 ok hjálpum þeim (307. 13)
 4 komnir (307. 16)
 5 þeir höfduz ord við (307. 19)
 6 Ó. svarar, þviat hann var þá upp-
 kominn á skipit ok mælti (307. 27)
- B** 7 bændr margir (317. 17)
- C** 8 en þó er niðrlag visunnar betr kveðit
 en ókveðit (327. 6)
 9 *de strofe met omgering* (327. 6—12)
 10 sum var norðr á Hálogalandi (327. 25)
 11 um daginn eptir (328. 7)
 12 at ek sé leiddr (328. 13)
 13 vel til gert (328. 15)
 14 ok alla ástúð er hann veitti honum
 (329. 10)
 15 eigi er þetta satt á mik sagt (329. 18)
 16 með þér *ontbreekt* (329. 32)
 17 til vegar (329. 31)
 18 apr (330. 4)
 19 lét gera (330. 8)
 20 lét hann (330. 22)
 21 þviat *is toegevoegd* (331. 5)
 22 í skóginn *ontbreekt* (331. 13)
 23 Hann tók augat. Konungr tók við ok
 (331. 28)
- D** 24 verð ek (340. 27)
 25 ok munir vera óreiði (341. 11)
 26 gekk (341. 18)
 27 hann at nafni en hann sagðiz Qnundr
 heita ok vera (341. 19—20)
- 28 þegar (341. 22)
 29 vel ok (341. 37)
 30 þviat vidrinn var hrár *is toegevoegd*
 (342. 1)
 31 grófz (342. 12)
 32 þik *is toegevoegd* (342. 15)
 33 saxi (342. 18)
 34 þat satt (342. 20)
 35 ór skálanum *is toegevoegd* (342. 21)
 36 var eigi (342. 22)
 37 Bjarnar at þeir skyldi (343. 13)
 38 þing stefnt (343. 23)
 39 birtaz (343. 29)
 40 um sumarit *ontbreekt* (343. 37)
 41 til þess er hann kom til B. (343. 37)
 42 til ferða með sér *ontbreekt* (344. 6)
 43 þau Ingibjörg (344. 23)
 44 með sér *ontbreekt* (344. 36)
- E** 45 hversu mun þér þat vera gefit (345. 13)
 46 er vér höldum (345. 18)
 47 fóru þau austan ok A. með þeim ok
 léttu (345. 20)
 48 at skrifta honum (345. 24)
 49 lét (345. 30)
 50 ok-skafi *ontbreekt* (345. 34)
- G** 51 tíðenda sogn (499. 22)
 52 sem hann væri steini lostinn (499. 22)
 53 gekk heim til búðar sinnar ok áðr
 apr á þingit (499. 23)
 54 kista þessi (536. 16)
 55 guðvefjar *ontbreekt* (536. 26)
 56 ok bjó þar *is toegevoegd* (536. 29)

Ik behoef nauwelijks te zeggen, dat ik slechts die afwijkingen van 1005 van R heb vermeld, waar 1005 R als bron gehad heeft; d. w. z. in de brokken B, C, D en E geheel, in brok G hier en daar, in het begin van brok F en het slot van brok A; de afwijkingen van 1005 in het begin van F heb ik niet kunnen meedeelen, omdat 62 ons hier in den steek laat. Op de overige plaatsen: in het begin van A, het slot van F en de overige stukken van brok G (den Már-overval, de þingscène, en de Hrafn-Gunnlaugr episode) heeft 1005 uit 132 geput; al deze dingen laat ik voorloopig buiten beschouwing. Over de verschillende plaatsen mag ik kort zijn. 7 (F I 317. 17). Ik kan in *bændr margir* niets anders zien dan een verschrijving van *Brandr hinn qrvi* in .X.R. 8 (F I 327. 6). We hebben hier met een

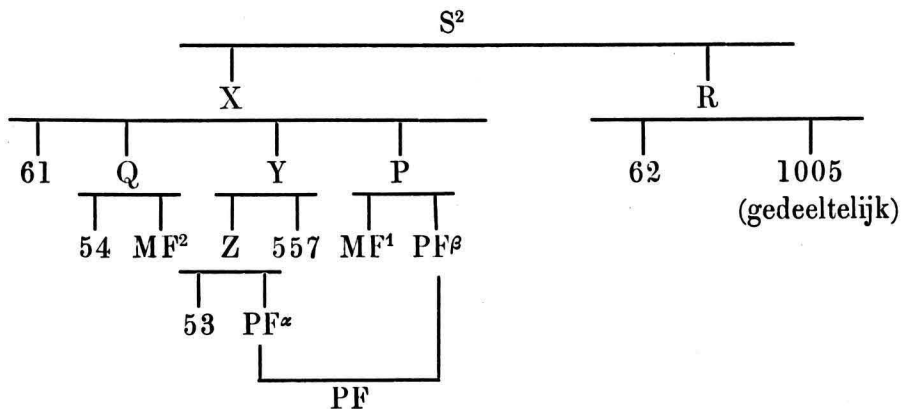
¹⁾ De achter de plaatsen staande cijfers verwijzen naar den afdruk van 1005 (F I).

zelfstandige toevoeging van 1005 te doen, slaande op de laatste twee regels van de voorafgaande strophe: *legg ek á frumver Friggjar fjón, Þvíat Kristi Þjónum*. De woorden, door 1005 hier toegevoegd, zouden zeer goed door den Christelijken alleenheerscher gezegd kunnen zijn. 9 (F I 327. 6—12). Deze strophe met omgeving is door 62 overgeslagen, doordat de copist van *þá kvað*⁽¹⁾-*þá kvað*⁽²⁾ is overgesprongen. Dientengevolge kunnen we niet met zekerheid zeggen, wat op deze plaats in R gestaan heeft: 1005's *eigi bætiz enn um ok yrk aðra til yfirbótar* of X's *ekki bætiz um ok er slíkt verra en eigi gert ok kveð þú nú vísu til yfirbóta*. Ik meen, dat de laatste overlevering ook die van R geweest is. Ik mag vooronderstellen, dat de verteller den koning hier, na deze strophe, iets dergelijks heeft willen laten repliceren als na de volgende strophe: *slíkt er vel kveðit ok betra en eigi*. 10 (F I 327. 25). Ik heb niet kunnen ontdekken, dat de gebroeders Kálfr en Óttarr elders in de Óláfs saga optreden, dat we elders berichten omtrent hun afkomst hebben overgeleverd, die 1005 aanleiding hadden kunnen geven tot deze toevoeging. Ik meen, dat de woorden in quaestie niet ernstig moeten worden opgevat. 11 (F I 328. 7). *Um daginn eptir* is zeker een vergissing, begaan onder invloed van het onmiddellijk voorafgaande; X R hebben hier het juiste: *um morgininn*. 30 (F I 342. 1). 1005 voegt hier toe: *Þvíat viðrinn var hrár* (= vochtig). De verhoudingen zijn deze: in X R wordt de beide eerste malen van *gera eld* gesproken (FMS II 82. 4 en 9, F I 341. 36 en 39); de derde maal van *slá eld* in X R (FMS II 83. 12; F I 342. 2) en *taka eld* in 1005. *Gera eld* kan wel niets anders beteekenen dan: vuur verwekken; op welke wijze dit geschiedt, wordt niet nader aangeduid. Maar *slá eld* kan toch — men vergelijk Hoops Lexicon II blz. 31 — moeilijk iets anders beteekenen dan vuur verwekken door middel van een vuursteen; dat vuur wordt door een lontje opgevangen en Hallfreðr had wat takjes bij de hand om het vuur te verlevendigen. 62's overlevering *sló í eldi*: uit R's *sló eld* ontstaan, kan niets anders beteekenen dan: stak er den brand in, in de takjes nl.; 1005's *tekr eld* niets anders dan: verwekt vuur, dus hetzelfde als *gerir eld*. De toevoeging *Þvíat viðrinn var hrár* slaat dan op die takjes. Over 52 en 53 spreek ik in hoofdstuk III.

De resultaten, die ik in § 1^a en 1^b gewonnen heb, overziende, kom ik tot de volgende slotsom. De beide redacties X en R, die we hebben gereconstrueerd, verschilden in stijl en compositie weinig van elkaar. In de brokken A en F was X breeder, R beknopter; de breedheid van X is in die brokken primair, de beknoptheid

van R secundair; R heeft de mesgeschiedenis erbij verzonnen en DE aan elkaar gevoegd en zich nogal wat keeren verschreven; zoowel in de mesgeschiedenis als in het combineeren van D en E is X oorspronkelijk, R niet. Aan de gemeenschappelijke bron van XR geef ik den naam S^2 ; het verschil tusschen S^2 en X is zeer gering. Onder S^2 versta ik dan de Hallfreðar saga zooals die zich in de brokken A—G uit X laat reconstrueeren.

Duidelijkheidshalve herhaal ik mijn beide schema's.

§ 2. De verhouding tusschen 132 en de overige handschriftengroepen.

Als zelfstandige vertelling, dus *niet* als een deel van de Óláfs saga Tryggvasonar, is de Hallfreðar saga alleen overgeleverd in het handschrift 132. Van dit handschrift bestaan twee afdrucken, zooals ik in het vorige hoofdstuk mededeelde. De meest toegankelijke in de serie Fornsögur, door Guðbrandur Vigfússon en Möbius bezorgd, is de minst nauwkeurige; de minst toegankelijke, die gelijktijdig met den eersten verscheen, door Konráð Gíslason opgenomen in zijn oud-IJslandsche bloemlezing, is de meest nauwkeurige. Ter wille van de eventueele lezers van dit geschrift zal ik mijn betoog vervolgen aan de hand van den eersten, gemakkelijker toegankelijken afdruk; ter wille van hen heb ik dien afdruk in de Fornsögur van onnauwkeurigheden gezuiverd; herstellen zij die niet, dan kunnen zij zich van den text, die door 132 is overgeleverd, geen juiste voorstelling maken.

Tot een nauwkeurige beschouwing van den text van 132 wil ik mij zetten en mij allereerst de vraag ter beantwoording voorleggen: welke is de verhouding van S^2 tot 132?

Tusschen S² en 132 zijn de verschilpunten talrijk. Maar niet alle wil ik hier onmiddellijk bespreken; slechts één verschilpunt, maar dan ook het gewichtigste, wil ik beschouwen; de overige mag ik tot later bewaren.

De wijze, waarop S² vertelt van de eerste ontmoetingen van Hallfreðr met koning Óláfr, verschilt aanmerkelijk van de wijze, waarop die ontmoetingen in 132 worden meegedeeld. Het is mijn overtuiging, dat S², die doorlopend 132 of een daarmee nauwverwante redactie heeft gebruikt — waarover later meer — hier naast 132 of zijn verwant een andere bron gehad heeft en wel Snorri's Óláfs saga Tryggvasonar in de Heimskringla. Mijn doel, deze overtuiging ingang te doen vinden, meen ik te kunnen bereiken door naast elkaar te laten afdrukken het bericht van die eerste ontmoetingen in S² en het bericht van die ontmoetingen in 132 en Snorri's Óláfs saga. Gemakkelijkheidshalve noem ik het bericht in 132 HS¹, het bericht in Snorri's Óláfs saga ÓS.

HS²

(FMS II 39—40, 50—51; F I 316—317, 326)

Óláfr konungr gekk einn dag úti um stræti en nokkurir menn gengu í móti honum. Sá fagnadi konungi er fyrstr gekk. Konungr spurði þann mann at nafni. Hann nefndiz Hallfreðr. Konungr mælti: ertu skaldit? Hann svarar: kann ek at yrkja.

Konungr mælti: þú munt vilja trúa á sannan guð en kasta forneskju ok illum átrúnaði, þú ert maðr skörlugr ok einardligr ok er þér ein-sætt at þjóna eigi lengr fjánda. H. svarar: vel getr þú um talat, konungr, en eigi mun ek láta kauplaust skiraz. Konungr mælti: hvat er til mælt?

Þat, sagði Hallfreðr, at þú konungr, veitir sjálfr mér guðsifjar; af engum manni qðrum vil ek þat embætti þiggja. Konungr segir, at hann vill þat til vinna. Var þá Hallfreðr skirðr ok *allir hans skipverjar*, helt Óláfr konungr Hallfreði undir skirn.

¹⁾ Ik citeer Snorri's Oláfs saga volgens de uitgave van 1911.

²⁾ d. i. Hallfreðr c. s.

ÓS¹⁾

(162. 9—12)

Óláfr konungr gekk einn dag úti á stræti en menn nokkurir gengu í móti þeim, ok sá er fyrstr gekk fagnadi konungi. Konungr spurði þann mann at nafni, sá nefndiz Hallfreðr. Þá mælti konungr: ertu skaldit? Hann segir: kann ek at yrkja.

(162. 14—18)

Hann segir: kostur skal á því vera, at ek mun skiraz, ef þú, konungr, veitir mér sjálfr guðsifjar; af engum manni qðrum vil ek þat þiggja. Konungr segir: ek vil þat gera. Var þá H. skirðr ok helt konungr honum undir skirn.

HS¹

(92. 30—34, 93. 8—9)

Konungr bað þá²⁾ kasta forneskju ok illum átrúnaði en trúa á sannan guð, þú ert einardligr maðr ok skörlugr ok þjóna eigi lengr fjandanum. Hallfreðr svarar máli konungs: eigi mun þat kauplaust, konungr, at ek taka þann sið er þú boðar. Konungr mælti: hvat er til mælt?

HS²

(FMS II 39—40, 50—51; F I 316—317, 326)

Þess getr Hallfreðr í einu kvæði er hann orti um Ó. konung. Síðan er Hallfreðr var skirdr, fekk konungr hann í hendr móðurbræðrum sínum Karlshöfði ok Jósteini at þeir skyldi kenna honum credo ok pater noster. *Tóku þá ok tru Brandr hinn grvi ok þeir bræðr Breiðárskeggja synir ok allir aðrir Íslendingar þeir sem þar voru í bænum.*

H. skáld Óttarsson var með Ó. konungi hann gekk einn dag fyrir konung ok bað hann hlýða kvæði því er hann hafði ort um hann. Kon. kvaz eigi vilja hlýða kvæði hans. Þá mælti H.: þú munt því ráða, herra, en týna mun ek þá þeim fræðum er þú hefir látit kenna mér, ef þú vilt eigi hlýða kvæðinu þvíat ekki eru þau fræði skáldligri en kvæðit. K. m.: vandræða skáld ertu við at eiga ok skal hlýða kvæði þínu. Hallfreðr flutti kvæðit skörluga, var þat drápa; en er lokit var, mælti konungr: þetta er gott kvæði ok vel ort.

¹) Ik citeer Snorri's Oláfs saga volgens de uitgave van 1911.

ÖS ¹)

HS¹

(93. 14—20)

Konungr fær hann síðan í hendr þorkatli nefju bróður sínum ok Jósteini ok lét þá kenna honum heilög fræði. Þetta sannar Hallfreðr í kvæði því einu er hann orti um Ó. konung.

(93. 24—30)

Nú var H. með konungi um hrið ok orti um hann flokk ok bað sér hljóðs. Konungr kvaz eigi hlýða vilja. H. segir: þú munt því ráða en týna mun ek þá þeim fræðum er þú lézt mér kenna ef þú vilt eigi hlýða kvæðinu ok eru þau fræði ekki skáldligri er þú lézt mik nema en kvæðit er þat er ek hefi um þik ort. Óláfr kon. m.: sannliga máttu heita vandræða skáld ok skal heyra kvæðit. Hallfreðr flutti skörluga kvæðit ok var þat drápa ok er lokit var, mælti konungr: þetta er gott kvæði ok vel ort.

HS²

(FMS II 39—40, 50—51; F I 316—317, 326)

Viltu nú geraz minn maðr ok vera með mér? H. svarar: ek var fyrr hirðmaðr Hákonar jarls nú mun ek ekki geraz þér handgenginn ok engum qðrum hofðingja nema þú heitir mér því at mik hendi enga þá hluti er þú segir mik þér afhendan eða rekir mik frá þér.

Konungr svarar: þann veg er bragð á þér at þú mundir fás svifaz ok láta þér margt sóma.

ganga ok þær sögur heldr frá lyndi þínu at mér þykkir eigi órvænt at þú farir nokkurum þeim hlutum fram er ek vil fyrir engan mun við söma. Hallfr. svarar: þar kann ek skjótt ráð til; dreptu mik þá. Kon. m.: víst ertu vandræða skáld en minn maðr skaltu þó vera. *Enn er samt víðræfniit*, segir H. hvat gefr þú mér at nafnfesti ef ek skal vandræðaskáld heita. *Kon. svarar: sé ek at þetta viltu kenningarnafn eiga ok þigg hér af mér sverð heldr frítt en vandi mikill mun þér á þykkja þviat engi skal umgerðin fylgja ok varðveit svá III. nætr ok III. daga at engum verði mein at.*

ÓS¹)

(162. 18—22)

Viltu nú geraz minn maðr? Hallfreðr segir: ek var fyrr hirðmaðr Hákonar jarls; nú vil ek ekki geraz þér handgenginn ok engum qðrum hofðingja nema þú heitir mér því at mik hendi enga þá hluti er þú rekir mik frá þér.

(162. 22—29)

Svá at einu er mér sagt, segir konungr, frá þér, H. at þú ert ekki svá vitr eða spakr at mér er órvænt at þú gerir þá hluti er ek vil fyrir engan mun við söma. Dreptu mik þá, segir Hallfreðr. Kon. m.: þú ert vandræðaskáld en minn maðr skaltu nú vera. Hallfreðr svarar: hvat gefr þú, konungr, mér at nafnfesti, ef ek skal heita vandræðaskáld.

HS¹

(93. 2—3)

Konungr segir: þann veg værir þú í bragði at fás mundir þú svifaz ok margt láta þér sóma.

(93. 32—94. 2)

þigg af mér sverð búit en vandgætt mun þér til þess þviat engi fylgir umgerðin ok haf svá III. daga ok III. nætr at engum verði mein at.

¹) Ik citeer Snorri's Óláfs saga volgens de uitgave van 1911.

Van af het begin volgt S² S¹ regelmatig, ook dáár, waar S¹ vertelt van de landing van Hallfreðr c.s. te Flaðki of Flagði. Daar wordt het gevaarlijk voor ze. Maar een groep lieden op een roeischip redt ze en brengt hen, zeilschippers, in veiligheid; het blijkt dan daar, te Flaðki¹⁾, dat ze met koning Óláfr te doen gehad hebben. Nu wordt S² S¹ ontrouw. S¹ vertelt verder, dat Hallfreðr en de zijnen zich naar Hlaðir begeven; inmiddels is ook de koning daarheen gegaan. S² vervolgt nu aldus — op het eind van brok A —: de koning laat naar Nidaróss roeien; ook Hallfreðr stevent met zijn zeilschip in die richting. S¹ laat de gebeurtenissen hierboven vermeld te Hlaðir zich afspelen; S² (in brok B en het begin van brok C) te Nidaróss.

Het komt me voor, dat S¹ hier oorspronkelijk is en dat S² dringende redenen gehad heeft hier van S¹'s localisatie af te wijken. Deze redenen zijn: S² wilde ook van Kjartan met Bolli vertellen. Toen hij zijn bronnen bekeek, die hij in dezen zou mogen plunderen, vond hij in de Laxdæla saga de eerste en de latere ontmoetingen van deze beide jonge mannen met Óláfr in Nidaróss gelocaliseerd, maar ook Snorri Sturluson, die hem hier, naast de L.S. en de H.S. (S¹), met zijn Óláfs saga Tryggvasonar ten dienste stond, plaatste de ontmoetingen van Kjartan en Bolli en eveneens die van Hallfreðr met den koning te Nidaróss. S² behoudt nu uit S¹ de eerste ontmoeting te Flaðki en laat dan de latere ontmoetingen te Nidaróss plaats grijpen: om zijn compilatoren-geweten te sussen, schrijft S² nu, dat de koning *dvaldiz þar en var stundum á Hlaðum* (FMS II 17; F I 307—308).

Wat nu het verdere aangaat, de gebeurtenissen hierboven vermeld, S¹ vertelt: de koning roept Hallfreðr, vraagt hem: wil je Christen worden? Hallfreðr's eerste voorwaarde: ge moogt me nooit uit uw omgeving wegsturen. De koning geeft toe. Hallfreðr's tweede voorwaarde: ge moct me zelf ten doop houden. De koning geeft toe. Hallfreðr is nu in 's konings *hird*. De koning weigert eens te luisteren naar een gedicht van Hallfreðr. Deze wil daarop zijn heidendom weer aannemen. De koning luistert dan: je bent een *vandræðaskáld* en geeft hem een zwaard.

ÓS (d.i. Snorri Sturluson): de koning wandelt op straat en enkelen komen hem tegemoet. Hun voorman is Hallfreðr, die den

¹⁾ Men vergelijkte voor Flaðki of Flagði de *Hist.-top. Beskrivelse* van Munch (1849), blz. 36—37; 81—82. A. Bugge in de door hem geschreven deelen van *Norges Historie* (I—II; 1910—1912) spreekt over die plaats niet; evenmin is ze aangeduid op de mooie kaart in genoemd werk. Munch zet Flaðki tusschen de monden van Gaul en Nið, dus dichtbij Nidaróss en Hlaðir.

koning begroet. De koning vraagt hem ten eerste: wil je Christen worden? Hallfreðr houdt hem als voorwaarde het ten doop houden voor. De koning neemt het aan. De koning vraagt hem ten tweede: wil je in mijn *hirð* worden opgenomen? Hallfreðr houdt hem als voorwaarde voor, dat hij, de koning, hem, Hallfreðr, nooit uit zijn omgeving mag wegsturen. De koning neemt het, ondanks zijn bezwaren, aan: je bent een *vandræðaskáld*. Hallfreðr grijpt den bijnaam en vraagt een geschenk tevens. De koning geeft hem een zwaard.

Ook Snorri heeft voorgangers gehad, maar heeft niet de legkaartmentaliteit van den onbekenden compiler van de groote Óláfs saga Tryggvasonar. Hij blijkt de Hallfreðar saga gekend te hebben en hij blijkt deze dingen van Hallfreðr te weten: de voorwaarde, die Hallfreðr aan koning Óláfr gesteld had, toen hij nog heiden was en de koning hem wilde bekeeren; het ten doop gehouden en het niet uit de omgeving willen weggestuurd worden; het zwaardgeschenk; het in 's konings *hirð* komen, en den bijnaam *vandræðaskáld*. Maar Snorri blijkt ook te weten, dat Hallfreðr en de koning toen niet hun eerste ontmoeting hadden; Hallfreðr kent den koning: *sá er fyrstr gekk fagnaði konungi*. — Snorri Sturluson heeft zijn bronnen meesterlijk tot één geheel verwerkt en de brokstukjes, die hij uit de mondelinge ¹⁾ Hallfreðar saga nam, op eigen wijze in dat geheel ingesmolten. De verschillende trekken heeft hij uit de Hallfreðar saga genomen; zèlf heeft hij ze bewerkt, het verband tusschen de trekken aangebracht, de enscèneering bedacht. Daardoor is er een niet-onbelangrijk verschil ontstaan tusschen zijn voorstelling en die van de mondelinge Hallfreðar saga, welke we kunnen leeren kennen uit de schriftelijke fixeering, die in 132 — gebrekkig, naar ik hoop aan te toonen — bewaard is gebleven.

De compiler van de groote Óláfs saga was geen oorspronkelijke geest als Snorri Sturluson. Hij heeft Snorri's bericht en dat van zijn bron S¹ correct naast elkaar gelegd. Wanneer ik de motieven zou moeten noemen, die hem tot de dooreenwerking van deze twee bronnen gedreven hebben, dan kan ik er slechts één aanwijzen: compilatie-zucht. Zoo keurig als hij Hlaðir en Nidaróss naast elkaar heeft gesteld, zoo keurig als hij in de Laxdœla saga Hallfreðr naast Bolli tegenover Kjartan, bij diens eerste ontmoeting met koning Óláfr ter gelegenheid van den zwemwedstrijd, laat optreden ²⁾, even keurig

¹⁾ Men vergelijkte *Snorri Sturlussóns Historieskrivning* van Storm, blz. 57.

²⁾ Men vergelijkte de L.S. in de uitgave van de *Sagabibliothek*, blz. 122; en FMS II 27. 16 en F I 360. 29. De compiler van de groote Óláfs saga Tr. is zoo onoorspronkelijk, dat ik aarzel de vraag, of de geïnterpoleerde woorden in de door hem hier afgeschreven L.S. wel van hem zelf afkomstig zijn, bevestigend te beantwoorden. Ze bevatten een waar-

heeft hij de verschillende brokjes van ÓS en HS¹ aan elkaar gelijmd. Hij is aldus te werk gegaan: ÓS is zijn grondslag geweest; voor 's konings aansporing Christen te worden, heeft hij S¹'s woorden gebruikt; hij heeft niet verzuimd uit S¹ de mededeeling, dat Hallfreðr na den doop aan enkele familieleden van Óláfr wordt overhandigd, mee te nemen, met de strophe, waarin de dichter het ten doop houden erkent, als bewijsplaats; de bezwaren van den koning, wanneer Hallfreðr hem op zijn tweede vraag geantwoord heeft, zijn, behalve voornamelijk uit ÓS, ook uit bewoordingen van S¹ samengesteld. Één aanmerking heb ik op des compilers wijze van doen: hij had het twistgesprek tusschen den koning en Hallfreðr moeten weglaten. Dit twistgesprek behoort bij S¹, niet bij ÓS. Het verband, dat Snorri tusschen de verschillende trekken gelegd heeft, is logisch: 1e vraag, voorwaarde; 2e vraag, voorwaarde; bezwaren; aanneming; de zwaardtrek als geschenk bij bijnaam. Dit alles is door den compiler volgens ÓS goed volgehouden. Het twistgesprek past in het verband, dat S¹ tusschen de verschillende trekken gelegd heeft: 1^e voorwaarde: ik wil steeds in je omgeving blijven; 2^e voorwaarde: je moet mijn peetvader zijn; het zwaard is hier geschenk voor gedicht. Volgens S¹ is Hallfreðr op het oogenblik van het twistgesprek reeds in 's konings *hirð* (*vera með konungi* FS 93. 24). Door dit twistgesprek en wat er bij hoort af te schrijven en op te nemen, heeft de compiler het logisch verband doorgesneden, dat in ÓS aanwezig was. Volgens het twistgesprek (S¹) was Hallfreðr reeds in de *hirð* (FMS II 50. 20; F I 326. 2 *vera með konungi*) en onmiddellijk daarop vraagt de koning volgens ÓS: wil je mijn *hirðmaðr* worden? — De zelfstandige toevoegingen van den compiler heb ik gecursiveerd. De gewichtigste is: *enn er samt víðræfnit*. Deze woorden moesten noodzakelijk worden ingevoegd, omdat, door de opneming van het twistgesprek door den compiler uit S¹, de koning nu tweemaal tot Hallfreðr kwam te zeggen: *vandræðaskáld*: en in het twistgesprek en in de bezwaren na Hallfreðr's antwoord op de tweede vraag.

schuiving van H. tot Kjartan: ik ken dien man. Ze passen zeker, de compiler is immers schrander genoeg; hij weet uit zijn H.S., dat H. en de koning elkaar kennen. Maar ik meen, dat ook hier weer een van zijn vele bronnen hem zijn stof geleverd heeft, en nu niet de H.S. of de L.S. noch Snorri Sturluson's Ó.S., maar Oddr Snorrason's Óláfs saga. Bij Oddr vinden we in beide redacties iets dergelijks als hier de compiler in zijn L.S. invoegt. — Terloops merk ik op, al raakt het mijn onderzoek niet, dat de compiler óók uit Oddr aan het slot van zijn L.S. een andere enscèneering heeft gegeven, met het oog op de onmiddellijk volgende enscèneering van het vervolg van de H.S., welke hij uit Snorri nam. Hij heeft dus naast de L.S. Oddr, naast de H.S. Snorri gebruikt. Maar hierover meer in een verhandeling over de onderlinge verhouding der Óláfs saga's Tr.

S² volgt nu S¹ voortdurend regelmatig; in brok F maakt S² het zich een beetje gemakkelijker, S² erkent het zelf: *Hallfredr kvað nokkurar vísur þær er eigi þarf á at ríta* (FMS II 248). S¹ (FS 105—107) is hier breeder; en in verband met zijn bekorting heeft S² enkele veranderingen aangebracht in de enscèneering. Ook in brok G bekort S² de þingscène, maar hierover spreek ik in het volgende hoofdstuk.

Tot nu toe heb ik steeds S¹ en 132 geïdentificeerd, duidelijkheidshalve. Ik moet nu de verhouding tusschen S¹ en 132 bepalen en zal dat dan maar dadelijk doen: 132 is een bewerking van S¹, en wel een slordige.¹⁾ Maar deze bewering moet ik met bewijzen staven. Ik doe voorloopig enkele grepen.

In 132 vinden we in het begin (FS 83. 8) een wonderlijke opmerking! Er staat: *þvíat þeir vóru þá yfir Noregi*. Zonder twijfel stelde S¹ de zaak zóó voor, dat de overval van Sokki op Þorvaldr en Ingjaldr plaats greep op het einde van de regeering van Hákon Adalsteinsfóstri. S² verschilde hierin niet van S¹, zegt het bovendien duidelijk door te beginnen met de woorden: *á ofanverðum dögum Hákonar Adalsteinsfóstra*. Deze beginwoorden staan, wel is waar, niet in S¹, maar S¹ bedoelt het toch zoo: hij maakt melding van den slag bij Fitjar (FS 84. 22), waar Hákon viel en Gunnhildr c. s. kwamen te regeeren over Noorwegen. De woorden: *omdat* zij (Gunnhildr c. s.) *toen* (op het oogenblik, dat Sokki zijn overval deed) over Noorwegen regeerden, zijn dus geheel onverstaanbaar, niet alleen wat de chronologie, maar ook wat het causaal verband met den hoofdzin: Sokki, de vriend van Gunnhildr, overviel, aangaat. Hoe komt de bijzin in 132? Op deze wijze, dunkt me. S¹ had, natuurlijk, slechts de opmerking: Sokki, de víkingr, overviel, een vriend van Gunnhildr.²⁾ S² had hetzelfde, met de toevoeging: zooals zoovele andere booswichten. R behoudt deze toevoeging op haar oorspronkelijke plaats (zie mijn afdruk van 62); X verplaatst haar naar achter (FMS II 4. 5—6). Er heeft zeker in S¹ een randopmerking gestaan bij Gunnhildr c. s.: *þvíat þeir vóru þá yfir Noregi* van een onkundige, welke opmerking door 132 in den text is opgenomen.

De Ingólfr-Valgerðrepiisode is blijkbaar door 132 verplaatst. S¹

¹⁾ Ik mag het niet eens zijn met Guðbrandur en Unger's *Fortale*, blz. XVIII. Zij merken terecht op, dat de schrijvers van 1005 — een compilatiehandschrift — zéér vrij tegenover hun bronnen gestaan hebben. Maar waarom kan dat niet van toepassing zijn op den schrijver van 132, óók een compilatiehandschrift?

²⁾ Juist daarom valt hij aan: Þorvaldr en Ingjaldr worden voorgesteld als vrienden van Hákon den goeden.

had dit stuk *nà* de Hallfreðr-Kolfinnageschiedenis; óók S². De woorden *þetta var átr en Óttarr fór norðan, þá fór Ottarr einum vætri síðarr suðr til Norðrárdals* bewijzen dit. Deze woorden zijn van den bewerker van 132 zelf afkomstig. Maar hierover in het volgende hoofdstuk meer. (FS 88. 10—11; 91. 1—2).

Op FS 99. 13 is zoo iets als *Hallfreðr segir* weggelaten. De afdruckers schijnen deze slordigheid van 132 niet gemerkt te hebben.

Van meer gewicht is, wat er, volgens 132, voorvalt op het Svíaþing. (FS 102—103). 132 vertelt daarvan het volgende: op die bijeenkomst kwamen Þórrarr, zijn dochter Ingibjörg — Áuðgísl's weduwe — en zijn broer Ubbi. Allen waren het erover eens Hallfreðr te dooden en te offeren. H. trad daarna op Ingibjörg toe en zeide kostbaarheden bij zich te hebben, die Áuðgísl haar gezonden had, waarop hij haar het geheele verhaal doet. Zij deed nauwkeurig navraag naar de gebeurtenissen en zeide: je verhaal is betrouwbaar, ga mee. H. wordt dan bevrijd van de boeien en Þórrarr c. s. zonden lieden uit. H.'s verhaal bleek betrouwbaar; geheel het vermogen van Qnundr valt, volgens het oordeel der Zweden, Hallfreðr toe. — S² zegt dit: (FMS II 86. 88; F I 343—344) op die bijeenkomst kwamen Þórrarr, zijn dochter Ingibjörg en zijn broer Ubbi. Allen waren het erover eens Hallfreðr te dooden en te offeren. Ingibjörg zeide toen: moeten we den man niet eerst hooren? Haar vader prijst haar inzicht, stemt toe. Zij treedt daarna op H. toe en vraagt, wie hij is. Als hij zijn naam gezegd heeft, vraagt ze hem, hoe hij daar komt, waarop hij haar het geheele verhaal doet: ik doodde Björn uit noodweer; geloof me, hier heb ik Áuðgísl's gordel en mes, die ik hem na zijn dood ontnam; al het andere vermogen van Áuðgísl is in Björns bezit; Qnundr doodde Áuðgísl en *niet* ik, en Áuðgísl heb ik op Qnundr gewroken, dat moest ik. Ingibjörg zeide de kostbaarheden te kennen en deed nauwkeurig navraag naar de gebeurtenissen met Qnundr. Zij zegt dan: je verhaal is betrouwbaar, ga mee. H. wordt bevrijd van de boeien, Þórrarr en Ingibjörg gaan naar Björn's huis en nemen daar Áuðgísl's vermogen in bezit. Toen zonden zij lieden uit, ook hier bleek H.'s verhaal betrouwbaar; geheel het vermogen van Qnundr valt, volgens het oordeel der Zweden, Hallfreðr toe. — De vraag is: is 132 gelijk aan S¹, of is S² gelijk aan S¹? De afdruckers van 132 hebben geen oogenblik geaarzeld en zeggen: 132 is gelijk aan S¹ en spreken dan over „die Geschwätzigkeit, mit der sie (S²) Hallfreds Verurtheilung im Svíaþing erzählt” (FS *Vorrede* blz. XII). Ik voor mij aarzel evenmin

en zeg: S^1 is gelijk aan S^2 , vind den toon van Guðbrandur en Möbius hier te krachtig en houd de bewering vol: 132 heeft hier zijn bron S^1 , die — misschien hier en daar met enkele andere woorden — hetzelfde vertelde als S^2 , gruwelijk mishandeld. Het zal mij niet moeilijk vallen deze meening ingang te doen vinden: de meegedeelde feiten spreken voor zich zelf. Slechts dit nog: hoe behoorlijk 132 ook gecompriimeerd moge hebben, hij begaat toch twee vergissingen. De eerste is deze: Hallfredr kan niet op Ingibjörg zijn toegetreden, want hij is, ook volgens 132, gebonden op het þing, en eerst na afloop wordt hij door Ingibjörg verlost. De tweede is: de kostbaarheden zijn niet door Audgísl gezonden aan Ingibjörg; ook volgens 132 heeft H. ze Audgísl afgenomen, opdat ze later als bewijsstukken zouden kunnen dienen.

In FS 108. 7 wordt een zekere Einarr Þórisson genoemd. Hij is in Gríss' gevolg, wanneer deze Hallfredr in de zomerhoeve overvallen wil. Bij de achtervolging — H. blijkt nl. weggereden te zijn — wordt deze Einarr door H. gedood. Het komt later tot een *sætt*: Þorkell Þorgrímsson zal de *gerð* uitspreken. De inhoud is dan deze: de moord op Galði, H.'s broer, door Brandr en de moord op Einarr door Hallfredr zullen gelijk worden gesteld. Deze gelijkstelling vooronderstelt, dat Gríss en Einarr verwanten zijn. S^2 zegt dit: *hann var systrungr Gríss*. In S^1 heeft dit natuurlijk ook gestaan; 132 slaat het over.

Het was mijn bedoeling op enkele onomtwistbare punten vast te stellen, dat 132 niet zijn bron heeft afgeschreven, maar zelfstandig heeft bewerkt. Nu we dienaangaande zekerheid hebben, kunnen we nog enkele plaatsen bezien, waar, op zich zelf genomen, 132 zeer wel S^1 zou kunnen vertegenwoordigen, maar waar, in verband met de andere plaatsen, de waarschijnlijkheid groot is, dat S^2 S^1 vertegenwoordigt en dat 132 eigenmachtig de voorstelling van zijn bron veranderd — en niet verbeterd — heeft.

Zeer bedenkelijk zijn de volgende vier plaatsen:

90, 13 in FS. Óttarr komt bij de plaats, waar Hallfredr en zijn metgezel door Már en Gríss c. s. gebonden zijn neergelegd. Óttarr berispt zijn zoon. Hallfredr vindt die berisping niet onverdiend; *hij vraagt, of zijn vader en Gríss elkaar ontmoet hebben. Óttarr antwoordt bevestigend en vertelt dan, op welke wijze de verzoening tusschen hen beiden tot stand is gekomen* ¹⁾. Hallfredr zegt: ge moogt in uw scheidspreuk zeggen, wat ge wilt, als ze maar niet

¹⁾ De *sætt* bestaat hierin, dat Gríss Óttarr *eindæmi* gunt.

de bepaling bevat, dat Gríss Kolfinna trouwt. De gecursiveerde woorden staan in S², *niet* in 132.

90. 21 in FS. Óláfr bericht zijn schoonzoon Óttarr, dat Hallfreðr, die bij hem verblijft, niet geneigd schijnt zich in de bepalingen van Óttarr's scheidsspreuk te schikken. Óttarr bericht daarop schoonvader en zoon, *dat hij wel op vele punten aan hun wenschen tegemoet wil komen*; hij is ziek, wil den jongen zien en zijn laatste beschikkingen maken. Hallfreðr komt en vindt zijn vader tegen verwachting gezond, hij wordt geboeid en hoort zich toevoegen: òf geboeid blijven òf je volkomen bij mijn scheidsspreuk neerleggen. Hallfreðr zegt dan: gij houdt dan toch blijkbaar voet bij stuk.¹⁾ De gecursiveerde woorden staan in S², *niet* in 132.

96. 8 in FS. Hallfreðr zal ter dood gebracht worden. Hij vraagt: is hij, dien ik trof, aan de gevolgen gestorven? Ja, zegt Kálfr c.s. *Hallfreðr zegt: dan zult ge meenen, dat ik verdien te sterven*; waar is de koning? Dat raakt je niet, zegt Kálfr c.s., hij heeft je ter dood veroordeeld. Aldus S². In 132 zijn de vragen van Hallfreðr en de antwoorden van Kálfr omgewisseld en de gecursiveerde woorden verdwenen. Maar men bedenke, wanneer men neiging zou gevoelen op deze plaats 132 met S¹ te identificeren, dat zoowel in 132 als S² onmiddellijk volgt: men leide mij voor den koning, ik wil hem nog dank zeggen.

97. 17 in FS. Óláfr verdenkt Hallfreðr, ontbiedt hem en vraagt: ben je daarin schuldig, *dat je afbeeldingen van Þórr in je zak meedraagt* en dat je heidendom drijft? Neen, antwoordt H., daarin ben ik niet schuldig en mijn onschuld kan ik bewijzen: ge behoeft slechts mijn zak te doorzoeken. De gecursiveerde woorden staan in S², *niet* in 132!

Weinig aantrekkelijk is ook de wijze, waarop de ontsnapping van Óttarr en Ávaldi aan de víkingar verteld wordt, waarop de eerste ontmoeting van Hallfreðr en Óláfr ons wordt meegedeeld; de overlevering van het bezoek van Hallfreðr aan Þorleifr en van het gesprek van dezen laatsten met Eiríkr Hákonarson laat aan helderheid veel te wenschen over.

De vraag naar de gesteldheid van S¹ moet aldus beantwoord worden:

Eenerzijds hebben we duidelijke bewijzen voor de tekstbedervende werkzaamheid van 132; anderzijds even duidelijke bewijzen voor het feit, dat S² naast S¹ andere bronnen gebruikt heeft niet alleen, maar ook S¹ heeft ingekort (in de brokken F: de gebeurtenissen in

¹⁾ Met Fritzners verklaring (II. 188) kan ik het niet eens zijn.

de zomerhoeve, naar S²'s eigen getuigenis, en G: de þingscène, naar ik later hoop aan te toonen) en uitgebreid. Over deze gevallen van uitbreiding ten slotte nog enkele woorden.

S² vertelt, dat Óláfr Óttarr ontbiedt, wanneer hij vermoedt, dat Hallfreðr achtervolgd wordt en in gevaar verkeert. Óttarr snelt naar Haukagil en *beiden*, vader en schoonzoon, komen hun verwant tegen Már en Gríss te hulp. Na afloop van hun tocht rijdt Óttarr naar Grímstungur terug en Óláfr, met den verlostten Hallfreðr, samen naar Haukagil. Óláfr is dus bij al het tusschenliggende, hun ontmoeting met Már en Gríss, de *sett*, hun uiteengaan, hun verlossing van Hallfreðr en zijn makker, de mededeeling van Óttarr van den inhoud van zijn *gerð* aan Hallfreðr en Hallfreðr's eigenzinnig antwoord tegenwoordig geweest. 132 laat Óláfr te Haukagil blijven en Óttarr er alleen op uittrekken. Ik geloof, dat 132 hier uit S¹ de oorspronkelijke voorstelling bewaard heeft: Óláfr is immers met den inhoud van de *gerð*, die Hallfreðr hem, volgens 132, bij zijn terugkomst, moet hebben meegedeeld, niet ingenomen, hij kiest partij voor zijn kleinzoon, dien hij blijkbaar in zijn koppigheid wil ontzien, hij acht het raadzaam zijn schoonzoon te verzoeken alsnog in zijn scheidsspreuk veranderingen aan te brengen. Óttarr reageert op dit verzoek met de bekende list, en de bepalingen blijven gehandhaafd. Óláfr's houding in dezen is dezelfde in 132 en S². En waar dit zoo is, moet het meetrekken van Óláfr op den tocht — het brengen van hulp aan Hallfreðr — een verzinsel van S² zijn. Was hij, Óláfr, werkelijk op den tocht met Óttarr te zamen geweest, dan had hij zich wel laten gelden. Maar hij mocht niet — van den verteller — bij de verschillende gebeurtenissen aanwezig zijn. Zijn invloed ten bate van Hallfreðr had de scheidsspreuk van Óttarr anders doen uitvallen, de verloving van Gríss en Kolfinna opgeheven, het huwelijk van deze met Hallfreðr mogelijk gemaakt, Hallfreðr niet naar Noorwegen laten vertrekken!

Ook de laatste strophe (FS 114. 21) is een toevoeging van S² (FMS III 27—28, F I 536; 1005 volgt hier R en niet 132, in dit deel van G). De afdruckers willen, blijkens hun *Vorrede* blz. X, de strophe in 132 binnensmokkelen, willen het ontbreken verklaren uit afschrijversonhandigheid. Hierop is slechts één antwoord mogelijk: van iets zoo ongerijmds kan en mag geen enkele afschrijver verdacht worden.

Zoo ligt de conclusie voor de hand. Op die punten, waar we met zekerheid hebben vastgesteld, dat S² niet oorspronkelijk is, dat S² andere bronnen heeft gebruikt, of op eigen gezag, uit zich zelf, heeft bekort, heeft veranderd, op die plaatsen heeft 132 het oor-

HOOFDSTUK III

HOOFDPUNTEN UIT DE GESCHIEDENIS DER SCHRIFTELIJKE EN MONDELINGE OVERLEVERING

Het vorige hoofdstuk beëindigde ik met de opmerking: op die en die bepaalde punten is S² niet oorspronkelijk; overal elders is S² wel oorspronkelijk. Dan is de volgorde van de Ingólfr-Valgerðr episode in 132, de Már-overval en de Hrafn-Gunnlaugr geschiedenis *niet* oorspronkelijk. Wat de eerste betreft, de omzetting wordt door de bewerker van 132 zelf erkend, zooals ik boven opmerkte; dat hij de beide laatste stukken eigenhandig heeft toegevoegd, deelt hij ons niet mede. We vinden ze *niet* in S², *wèl* in 132; toch zijn de stukken niet door S², om welke redenen dan ook, weggelaten.

1005 heeft van alle kanten bij elkaar geschraapt, wat hij maar vinden kon: in het begin van brok A en het slot van F volgde hij liever 132 dan zijn dáár karig vloeiende bron R. Nu vinden we in 1005 óók de omzetting van de Ingólfr-Valgerðr episode, óók den Már-overval, óók de Hrafn-Gunnlaugr geschiedenis. Deze laatste twee stukken zijn dus uit 132 door 1005 meegenomen, evenals de bredere stukken in A en F. De omzetting van de episode door 1005 is dus geschied op het voorbeeld van 132.

De omzetting van de Ingólfr-Valgerðr episode.

In groep X vinden we verteld, hoe Óttarr in moeilijkheden geraakt met Þorsteinn Ingimundarson, *na* dat Hallfreðr, in twist met Ávaldi, Gríss en Már over Kolfinna, zelfs met zijn vader, die hem gewelddadig dwong zich bij zijn beslissing neer te leggen, het land verlaten heeft. Þorsteinn's zoon Ingólfr maakt, zooals beknopt wordt meegedeeld, op voor oud-IJslandsche begrippen onduidbare wijze, het hof aan Valgerðr Óttarsdóttir. Þorsteinn's scheidspreek is: Óttarr moet van het Noorden naar het Westen verhuizen. Dit geschiedt ook, in 't voorjaar. Hallfreðr verbleef dien winter te Hladir bij Hákon Sigurðarson, en als hij in den zomer op IJsland is teruggekeerd, vindt hij zijn vader dáár in het Westen, in het Norðrárdal

en niet meer in het Noorden. In de groep R vinden we dezelfde gebeurtenissen nog méér beknopt verteld, maar wat de chronologie aangaat, zijn X en R het met elkaar eens: éérst de Hallfredr-Kolfinna geschiedenis, dàn de Ingólfr-Valgerðr episode. De vermelding van de verwickeling tusschen Þorsteinn en Óttarr staat evenwel in R op een andere plaats dan in X. Wanneer R heeft verteld, dat Hallfredr na een winter bij Hákon doorgebracht te hebben, weer naar IJsland terugkeert en zijn vader niet in het Noorden vindt, vervolgt het verder: de oorzaak van de verhuizing van Grímstungur naar Óttarsstaðir was de scheidsspreuk van Þorsteinn Ingimundarson; deze *gerð* het resultaat van een twist tusschen de beide vaders naar aanleiding van Ingólfr's hofmakerij. Tusschen 132 en S² is het verschil niet groot: eensdeels wordt de hofmakerij uitvoeriger verteld, aan den anderen kant wordt, twéemaal, nadrukkelijk meegedeeld, dat de twist tusschen Þorsteinn en Óttarr over de genoemde zaak plaats greep in den winter *nà* het vertrek van Hallfredr, en dat diens hofmakerij aan Kolfinna plaats greep vóór de twist: *Þetta var átr en Óttarr fór norðan* (FS 88. 10—11) en *þá fór Óttarr einum vetri síðarr til Norðrárdals* (FS 91. 2). De chronologie van 132 is dus gelijk aan die van S²: de Hallfredr-Kolfinna geschiedenis vóór de Ingólfr-Valgerðr episode. 132 draait dus, volgens zijn eigen verzekering, de volgorde der door hem vertelde gebeurtenissen om. Hoe staat het nu in 1005 met deze zaak? Hier treft men hetzelfde aan als in 132: eenerzijds de bredere overlevering van Ingólfr's hofmakerij (F I 302), anderzijds staat het stuk in quaestie vóór de Kolfinna-episode. Maar 1005 laat, in tegenstelling met 132, na mee te deelen, dat deze laatste episode toch eigenlijk plaats greep vóór Óttarr's verhuizing als gevolg van de scheidsspreuk van Þorsteinn, die, door deze *gerð*, immers een eind wilde maken aan de ongewenschte verhouding tusschen zijn zoon en Valgerðr Óttarsdóttir. 1005's chronologie is dus: 1° Valgerðr-Ingólfr. 2° Kolfinna-Hallfredr. Mijn conclusie is deze: de chronologie in S¹ en S² is dezelfde, de goede volgorde is in S² bewaard, in 132 niet; dit laatste handschrift waarschuwt ons, 1005 niet en bewijst daardoor zijn afhankelijkheid ad absurdum van 132. Dat nu, door de verandering der volgorde in 1005 zonder waarschuwing diens overlevering ongerijmd wordt, dien ik nu nog aan te toonen. Moeilijk is dit niet, wanneer we 1005 aandachtig lezen. Wanneer 1005 verteld heeft van Hallfredr's uiterlijk en karakter, gaat het over tot de beschrijving van het *haustboð* in Grímstungur. Daar leert Ingólfr de dochter van den gastheer kennen, en maakt haar het hof. Het geheele verloop van deze zaak schrijft 1005 nagenoeg letterlijk uit 132 over: het eindigt

dan met te vertellen, hoe Óttarr naar het Westen verhuist met zijn gezin, dus óók met Hallfreðr, die toen tegen de twintig was. Dan gaat 1005 over tot het vertellen van Hallfreðr's begeerte Kolfinna te bezitten, hoe haar vader haar wel dadelijk wil geven, maar hoe Hallfreðr niet trouwen wil, hoe Ávaldi door Már uit de moeilijkheid gered wordt, doordat Már zijn vriend Gríss een huwelijksaanzoek laat doen, dat geaccepteerd wordt ¹⁾, hoe Hallfreðr Már en Gríss bij den muur van Kolfinna's *dyngja* hoont. Wanneer men met de lectuur van 1005 zoover gekomen is, vraagt men zich af: is dit alles mogelijk? Dan moet Hallfreðr dus niet met zijn vader naar het Westen gegaan zijn! Juist, zegt 1005: *Hallfreðr var þá vistum at Haukagili*, bij zijn grootvader Óláfr (F I 305. 10). ²⁾ We zijn dus voorloopig gerustgesteld. Maar nu zet zich 1005 tot de beschrijving van de vervolging van Hallfreðr door Már en Gríss in het Vatnsdal. ³⁾ Zijn grootvader Óláfr vermoedde, dat het zijn gast en kleinzoon niet goed ging en zond bericht naar Óttarr, den vader: kom toch snel! Óttarr komt dadelijk, is oogenblikkelijk ter plaatse. Maar dit is onmogelijk: Óttarr kan niet zoo spoedig aanwezig zijn: de afstand tusschen het Vatnsdal, de plaats des onheils en het Nordrárdal, zijn woonplaats, is te groot, véél te groot, dan dat Óláfr zijn schoonzoon bericht kan zenden met het resultaat, dat Óttarr zóó spoedig na het ontvangen van dit bericht aanwezig is, al treft hij de achtervolgers dan eerst aan, nadat hun aanval op Hallfreðr en zijn begeleider gelukt is. Alle de hier vermelde gebeurtenissen kunnen alleen dan plaats gehad hebben, wanneer Óttarr nog op Grímstungur woont in het Vatnsdal, en niet op Óttarsstaðir in het Nordrárdal, op Grímstungur, dat niet ver van Haukagil en de plaats des onheils, waar Hallfreðr en zijn begeleider geboeid werden, verwijderd lag. ⁴⁾ 1005 ziet wel in, dat hij Hallfreðr niet kan laten optreden in het Nordrárdal, wanneer hij hem juist te voren met zijn vader heeft laten verhuizen naar het Westen en voegt daarom zelf in: *Hallfreðr var þá vistum at Haukagili*, hij wist immers, dat Hallfreðr zijn jeugd bij zijn grootvader had doorgebracht, maar 1005 is niet zoo slim geweest, dat hij ook elders in de gevolgen van zijn veranderde chronologie voorzien heeft. En juist daar kunnen we hem betrappen. De ontwikkelingsgang van de schriftelijke overlevering is in dezen de volgende geweest: In S¹ heeft een *uitvoerige*

¹⁾ Ik ben het met Heinzel in *die Beschreibung* (blz. 210) ééns, dat Kolfinna's verloving met Gríss als prikkel voor Hallfreðr moet dienen.

²⁾ Men vergelijke F I 302. 14.

³⁾ Men vergelijke het Arbók van de IJslandsche archæologische vereeniging 1895 (blz. 7).

⁴⁾ Men vergelijke Kaalund in zijn *Beskrivelse* (II blz. 41).

Ingólfr-Valgerðr episode gestaan nà de Hallfreðr-Kolfinna geschiedenis; 132 heeft de volgorde veranderd en zijn bewerking trachten goed te praten door het invoegen van twee onhandige opmerkingen midden in den gang van de vertelling. In S² heeft de episode eveneens nà de Kolfinna-Hallfreðr geschiedenis gestaan, maar in *beknopten* vorm, zooals men verwachten mag, wanneer men in aanmerking neemt, dat S² de Hallfreðar saga voorstelt als deel van de Óláfs saga. Dezen toestand vinden we in X; R gaat een stap verder, wat in R's lijn ligt: alles bekorten, wat niet onmiddellijk met Óláfr in verband staat. R zegt slechts: Hallfreðr vindt zijn vader in het Westen, omdat de man door Þorsteinn gedwongen was te verhuizen; Þorsteinn noodzaakte hem daartoe om een eind te maken aan de verhouding tusschen zijn zoon en Óttarr's dochter Valgerðr.

Een andere vraag is deze: hoort deze Ingólfr-episode in de Hallfreðar saga thuis? Maakt op het oogenblik, dat de mondelinge saga werd neergeschreven, deze episode een deel van haar uit? Dit is zeker, dat de episode verhoudingen tusschen twee voorname personen in het Vatnsdal aanroert, Óttarr en Þorsteinn, dat ze niet het uiterlijk en innerlijk leven van Hallfreðr raakt. Ten einde in deze moeilijke vraag tot klaarheid te komen, is het noodig, die saga in het onderzoek te betrekken, van welke men verwachten mag iets te hooren over de verhoudingen tusschen Óttarr en Þorsteinn en hun kinderen Valgerðr en Ingólfr, nl. de Vatnsdœla saga. We worden in die verwachting niet teleurgesteld; we vinden daar ¹⁾ een episode overgeleverd, die in groote trekken hetzelfde inhoudt betreffende Ingólfr en Valgerðr als de episode in de Hallfreðar saga. In FS 28. 28—30 vinden we Óttarr voorgesteld: *Óttarr hét maðr, er bjó í Grímstungum; hann átti Asdísu, dóttur Óláfs frá Haukagili, þeirra son var Hallfreðr vandræðaskáld en dóttir hans hét Valgerðr ofláti mikill ok væn at sjá*. Ingimundr, zijn zoons Jökull en Þorsteinn, diens zoons Ingólfr en Guðbrandr zijn en worden ons natuurlijk eveneens bekend gemaakt. Wanneer Ingimundr gestorven is, worden Þorsteinn en Jökull de hoofdpersonen; onder andere dingen wordt ook van hen verteld de twist met Óttarr (FS 60. 8 vlgg.). Dit staat in FS: de uitvoerige overlevering van de hofmakerij, evenals in S¹; de boosheid van Óttarr; het komt van Óttarr's zijde tot een proces, dat evenwel

¹⁾ Het handschrift A.M. 559 quarto is door Guðbrandur Vigfússon en Th. Möbius afgedrukt in hun serie Fornsögur 1860. Ik citeer voortdurend dezen afdruk onder den naam FS. Een nieuwe, kritische uitgave van de Vatnsdœla saga is zeer noodig. Ik hoop, dat 't mij gegeven is er een te bezorgen.

geen voortgang en resultaat heeft door het gewelddadig ingrijpen van Ingólfr en zijn oom Jökull; Óttarr besluit vrijwillig tot verhuizing; Þorsteinn sterft, maar de betrekkingen tusschen Valgerðr en Ingólfr worden voortgezet, óók na de verhuizing. Ingólfr bezoekt Óttarr en Valgerðr herhaaldelijk op den weg van en naar het þing (d.i. *alþingi*) in het Westen en zij is daarvoor niet ongevoelig; Óttarr zint nu op wraak; een eerste poging om door een zekeren Þórir de gebroeders Ingólfr en Guðbrandr te doen vermoorden, mislukt; het komt tot een *sætt*; een tweede poging om door een schipbreukeling ¹⁾ Svartr de moorden te laten plegen, gelukt beter: Guðbrandr wordt gedood; er komt een *sætt* tot stand en daarmee is de zaak afgelopen, Ingólfr sterft spoedig daarop en Valgerðr trouwt. Het komt me voor, dat een gedeelte van deze episode uit de V.S. op een gegeven oogenblik door een verteller van de Hallfredar saga in zijn stof is opgenomen en dat dit gedeelte met de eigenlijke H.S. tegelijk is opgeteekend en toen in de schriftelijke overlevering is gaan rondzwerven. Deze man heeft uit de reeds in omloop zijnde V.S. geput om zijn hoorders te verklaren, ²⁾ waarom toch Hallfredr, die eerst in Grímstungur woonde, bij zijn terugkomst zijn vader te Óttarsstaðir vindt. Deze verteller heeft dus de V.S. gekend, op het gehoor af; hij heeft dan ook niet woordelijk naverteld: de breede vertelling, die in de V.S. een belangrijke plaats inneemt; is in zijn mond tot een anecdote ineengeschrumpeld, wel is waar met gelijke trekken, maar met zelfstandige enscèneering en woordenkeus. De V.S. spreekt bijv. van een *haustþing*, gedurende hetwelk Ingólfr en Valgerðr praten, de H.S. van een *haustboð*, een huiselijk feest. De woorden, waar Óttarr éerst bij Ingólfr en daarna bij Þorsteinn zich beklagt, waar Þorsteinn zijn zoon ter verantwoording roept, Ingólfr beterschap belooft, en Óttarr voor de tweede maal zich beklagt bij Þorsteinn, verschillen in de V.S. en de H.S. Dat het slot in de H.S. sterk van de V.S. afwijkt, is begrijpelijk. Het was voor dezen zijn stof vermeerderenden verteller van de Hallfredar saga genoeg vermeld te hebben, dat Óttarr verdween van Noord naar West; hij heeft het voor den vader van zijn held Hallfredr eerzamer gevonden, dat deze verdween tengevolge van een *sætt* (met *sjálfðæmi*

¹⁾ Men vergelijkte de climax in de twist tusschen Hallgerðr en Bergþóra in de Njáls saga.

²⁾ Noodzakelijk was dit niet; de vertelling was ook begrijpelijk zonder deze invoeging. De geschiedenis van de mondelinge overlevering op dit punt is dus deze, dat de oorspronkelijke verteller onmiddellijk van *i Hvítà ok útan um sumavit* (FMS II 12) op *greiddiz nans ferð vel* (FMS II 15) is overgegaan. Hier voegt dus de latere verteller uit de V.S. zijn anecdote in.

voor Þorsteinn) dan dat hij verdween, omdat hem het verblijf te Grímstungur onmogelijk gemaakt werd door Ingólfr en Jökull. Men bedenke toch, dat in de Hallfreðar saga Hallfreðr, in de Vatnsdœla saga Þorsteinn en Jökull met hun kinderen de hoofdpersonen, de helden, zijn. Het overige stuk, de wraak van Óttarr door Þórir en Svartr bevattende, behoefde de man niet meer te nemen: eensdeels had hij dit stuk niet noodig, aan den anderen kant bestond er tengevolge van het door hem gemaakte slot, voor wraak van Óttarr's zijde geen aanleiding meer.

De Már-overval.

Hallfreðr rijdt na het bezoek aan Kolfinna en den moord op Einarr Þórisson huiswaarts, naar het Westen. In den daarop volgende winter worden de Gríssvísur gesmeed, dan volgt de daging van Gríss op het Húnavatnsping; het einde is niet een proces, maar een *sætt*. In 132 en 1005 vinden we nu tusschen den winter met de Gríssvísur en de daging van Gríss een voorjaarstocht van Hallfreðr over de hoogvlakte naar het Noorden; op dien tocht wordt hij overvallen door Már; vóór de scheiding — geen van beiden bekomt letsel — spreekt Hallfreðr een strophe, en verdwijnt. Men bedenke, dat 1005 — we zijn hier in G — vanaf het slot van brok F (de aankomst van Hallfreðr op IJsland) 132 volgt en dit volhoudt tot en met de Þingscène, waarna het weer tot R terugkeert. De vraag, die ons hier bezighoudt, is deze: heeft de strophe en de prozaomgeving in S¹ gestaan? Ik zal pogen te bewijzen, dat ook hier 132 aan het bewerken geweest is; evenals 132 de volgorde van de Kolfinna- en de Valgerðr-episoden heeft veranderd, zoo heeft 132 ook den Már-overval zelfstandig toegevoegd; ook hier heeft 1005 132 ad absurdum nagevolgd. Ik deel nu de episode in haar geheel mede, zooals ze staat in 132, en zooals 1005 ze overlevert. 132: In het voorjaar gaat Hallfreðr c. s. noordwaarts, een storm overvalt hen; H.: dat is tooverweer. Zij gaan van de hoogvlakte het Vatnsdal in, er is een omheining, twintig man springen te voorschijn. Már is het, hij valt Hallfreðr aan, maar deze houdt terug. Már weert zich door middel van een *blóttrygill* en wordt niet gewond. Hallfreðr reed toen uit de poort van de omheining. Már roept: valt aan. H. zegt daarop de strophe. Zij scheiden. 1005: In het voorjaar gaat Hallfreðr c. s. over de Arnarvatnsheiðr, een storm overvalt hen; H.: dat is tooverweer. Zij gaan van de hoogvlakte het Vatnsdal in, er is een omheining, twintig man springen te voorschijn. Már is het, hij valt Hallfreðr aan *met zijn (M.'s) verwant*, maar H. houdt terug. Már weert zich door middel van een *blóttrygill* en wordt niet gewond. *Hallfreðr zeeg van zijn paard en wist zich in de richting van de opening van de*

hooistapelomheining ¹⁾ *te bergen*. Már roept: valt aan. H. zegt daarop de strophe. Zij scheiden. — Bezien we eerst de strophe zelf.

de overlevering van 132

Mjök tegaz sveima sökkrir
snót verð ek þegns fyrir hótum
vér munum dag hvern dýrra
dulrækin mik sökja
heldr mun hælibaldi
hrævinz fyrir því minna
væn erumk slik at sleikja
sinn blóðtrygil innan.

de overlevering van 1005

Mik tegar sætra sjötla
snót verð ek þegns fyrir hóti
dæmilátrs at dómi
drekkiandi mér sekkja
heldr mun hælibaldi
hlokeirs fyrir því meira
væn erumk slik en sleikja
sinn blóðtrygil innan.

Finnur Jónsson heeft zich op twee plaatsen over deze strophe uitgesproken, in een stuk in het Arkiv van 1902: de strophen in de Hallfredar saga; en in de groote uitgave van de Skjaldedigtning (I A 172, B 162). Ik behoef op Finnur Jónsson's betoog niet diep in te gaan. De geachte schrijver heeft, naar mijn bescheiden meening, een methodische fout begaan door te trachten de beide overleveringen van 132 en 1005 te interpreteeren buiten het omgevende proza en buiten den textueelen ontwikkelingsgang der saga om, welke hem trouwens op het oogenblik, waarop hij zijn stuk schreef, niet bekend was en kon zijn. Hij heeft bij die poging tot interpretatie niet verder rondgezien dan in de kleine ruimte van deze zestien regels, reconstrueert dan uit die regels, getrouw aan zijn historiciteitsleer aangaande de *lausavísur*, een strophe, zegt ten slotte, dat de strophe op een door hem bepaald oogenblik moet uitgesproken zijn, welk oogenblik juist daarom verkeerd is gekozen, omdat hij te voren de saga in haar verschillende overleveringen niet nauwkeurig heeft doorgelezen. Het komt me voor, dat we hier met twee verschillende strophen te doen hebben; de oudste is natuurlijk in 132, de jongste in 1005 bewaard. De oudste is verstaanbaar, wanneer men twee schrijffouten verbetert: *sveima* in *seima* en *hrævinz* in *hrælinns*. ²⁾ Wanneer deze verbeteringen zijn aangebracht, is er op bouw en duidelijkheid van de strophe niets aan te merken, allerminst op de combinatie van *hrælinns* met *hælibaldi*. Het woord *hrælinnr* was den skalden niet onbekend: bij Sighvatr Þórdarson zal men de kenning *hrælinns fors* aantreffen; bij anderen is de verbinding van *Baldr* met *linnr* en met *hjorr*, met een kenning

¹⁾ Men vergelijke Bruun in zijn *Fortidsminder og Nutidshjem paa Island* 1897 blz. (36—37), en de beschrijving van den dood van Arnkell Þórólfsson in de *Eyrbyggja saga* (Sagabibliothek"-uitgave blz. 135—136).

²⁾ Men vergelijke Konrád Gíslason in zijn *Udvalg* (blz. 23).

als *sárlinnr* niet ongewoon; men sla hier Sveinbjörn op na; het woord *hælr* in kenningar voor man: de vechtlustige, die zich beroemt op zijn voortreffelijke wapenen of op het gebruik, dat hij van die wapenen maakt, is evenmin ongewoon; de kenning *hælibaldr hrælinns* is dus niet onaannemelijk. En de geheele strophe luidt dan, volgens 132, in het Nederlandsch vertaald: de man wil me aangrijpen, is dreigend; wij, vrouw, hebben de herinnering aan heerlijker dagen; heel wat gemakkelijker zal het voor den man zijn zijn offerschaal (*blóttryggill*) te likken; dit is mijn verwachting. De jongste strophe is gedeeltelijk verstaanbaar. Wat in de eerste helft moet gestaan hebben, is niet met zekerheid te zeggen. Men mag redelijkerwijze verwachten, dat in die eerste helft in 1005 iets van denzelfden aard gestaan heeft als in de eerste helft in 132, waar toch in de tweede helft in beide strophen de zin dezelfde is. Wanneer men de schrijffout *hlokeirs* in *hlautgeirs* verandert, en *hlautgeirs* met *hælibaldr* combineert, dan is er op bouw en duidelijkheid van dit strophendeel niets aan te merken. Het kleine verschil in beteekenis tusschen de oudste en de jongste strophe ligt dan slechts hierin, dat de jongste, 1005, met nadruk zegt, dat de man heidensch is, wat de oudste niet doet. Die nadruk is overbodig; het woord *blóttryggill* karakteriseert voldoende. — Van heel wat meer belang dan deze quaestie, is de vraag naar het oogenblik, waarop de strophe uitgesproken is. De strophe is, zonder twijfel, tot een vrouw gericht en wel door een man. Wanneer we aannemen, dat de man Hallfreðr is — en nu daar is niets tegen —, dan is de vrouw Kolfinna. Of Hallfreðr de strophe zelf gemaakt heeft? Finnur houdt dit voor ontwijfelbaar. ¹⁾ Hij gaat zelfs zoover in zijn geloof aan de echtheid van alle op Hallfreðr's naam staande strophen, dat hij, bij de bespreking van één der doodstrophen een metrische fout ontdekkend, die fout zonder aarzelen wijt aan Hallfreðr's zwakte en uitroept: Digteren er jo syg! Maar die al-of-niet-echtheid is moeilijk te bewijzen: evenmin is het te bewijzen, of het in de saga's vertelde werkelijk gebeurd is of niet. De *skemtan* berust toch hierop, dat sprekers en hoorders het vertelde, de *saga*, voor waarschijnlijk hielden; hebben de laatsten — de hoorders — dan niet gaarne geloofd aan de vaardigheid van hun helden — men bewondert die vaardigheid toch ook nu nog in zijn tijdgenooten — en zijn de eersten — de sprekers — ook niet zelf uitstekende ex-tempore dichters geweest? Maar dit nu daargelaten; we vragen ons af, op welk oogenblik de strophe gesproken is. Er zijn twee opvattingen: die van

¹⁾ Men vergelijke ook zijn stuk in de Aarbøger van 1912 *Sagaernes lausavisur* (blz. 37).

Finnur is deze: de strophe is gesproken, toen Hallfreðr zich bij Kolfinna in Gríss' zomerhoeve bevond; hij, Finnur, betwijfelt dit geen oogenblik: hele indholdet taler afgjort for dette. Deze opvatting moet onjuist zijn. Wanneer zou Hallfreðr dan wel de strophe tot Kolfinna gericht hebben? Wanneer Gríss, door den schaapherder gewaarschuwd, komt aanrijden? Maar Hallfreðr weet niets van die waarschuwing, dus ook niets van het in-aantocht-zijn van Gríss, dus ook niets van een dreigenden man, over wien hij tot de vrouw zou hebben kunnen spreken. Sterker is dit argument: door een *níðvísa*, waarin van een *blóttrygill*, een heidensch-religieus artikel, gesproken wordt, waarin dus een heidensch man wordt gehoond, kan nooit Gríss getroffen worden, wèl Már, maar Már heeft met het bezoek van Hallfreðr aan de zomerhoeve niets uit te staan. De volgende opvatting komt me voor aannemelijk te zijn: de strofe is gesproken op het oogenblik, dat Hallfreðr bij Kolfinna in de *dyngja* is op Ávaldi's hoeve, wanneer Gríss, door Már vergezeld, zijn aanzoek komt doen. Bij deze situatie past de strophe volkomen. Hallfreðr heeft Kolfinna naast zich, Már en Gríss tegenover zich, en zegt dan tot Már — die hem pas heeft toegevoegd: om je praatjes geven we niets, Ávaldi heeft over zijn dochter de beslissing, niet jij —: ik heb met jou, *Blót-Már*, niets te maken, waarop Már zijnerzijds Hallfreðr bedreigt, en Hallfreðr op zijn beurt Már bespot in een strophe, die alléén in 132 (S¹) en op diens voorbeeld door 1005 is bewaard gebleven, en die door S² is overgeslagen. Deze nietszeggende strophe past in 't geheel niet bij de pijnlijke situatie. Mijn conclusie is deze: er zijn twee stropfen ¹⁾, de oudste is door 132, de jongste door 1005 afgeschreven; in beteekenis verschillen beide stropfen niet; de algemeenen zin van de stropfen is: Hallfreðr hoont Már in het bijzijn van Kolfinna. — Bezien we nu het proza. Na al het bovenstaande behoef ik niet meer te betoogen, dat proza en strophe nauwelijks iets met elkaar te maken hebben. De man, die het de strophe omgevende proza vervaardigde — een andere uitdrukking mag ik niet gebruiken — heeft van den zin van de strophe niet meer begrepen dan dat Már een vijandige houding aanneemt tegenover Hallfreðr; in zoover kunnen we zijn scherpzinnigheid roemen, dat hij inzag, dat met den bezitter van den *blóttrygill* en den dreigenden man niemand anders dan Már kan bedoeld zijn. Hij is op de volgende wijze te werk gegaan: hij heeft

¹⁾ Pleit niet het feit, dat er twee in beteekenis elkaar dekkende stropfen bestaan, tegen de „echtheid”? Het zwakke punt in Finnur's betoog is wel dit, dat hij het bestaan van de twee stropfen niet erkent en datgene, wat niet in zijn ééne gereconstrueerde strophe past, *forvanskning* zonder meer noemt.

Már's vijandige, dreigende houding in een daad omgezet: Már valt aan. Hij heeft voor dien aanval een plaats in de saga noodig gehad, die plaats vond hij tusschen den winter en den zomer; den winter, gedurende welken Hallfredr in het Westen zich bij zijn broer ophoudt, en den zomer, waarin het proces zal beginnen. Hallfredr wordt nu met Már in contact gebracht, doordat Hallfredr noordwaarts rijdt. Onze man heeft den aanval moeten localiseeren en enscèneeren. Een omheining, zegt hij, is een uitstekende plaats voor aanvallers, die omheining bevindt zich noordelijk in het Vatnsdal bij Már's woonplaats Músstaðir. De aanval heeft plaats. Hallfredr verweert zich. Már krijgt van onzen man den *blóttrygill* als wapen in de hand. Hallfredr gaat aan den haal langs den eenig mogelijken uitweg nl. door de poort van de omheining, waarbinnen hij door den schrijver geïntroduceerd was. Deze heeft bovendien gezorgd voor stormweer, dat in het voorjaar veel voorkomt en dat dienen moet om Hallfredr op het ernstig gebeuren voorbereid te laten zijn. Dit maakwerk is in 132 en 1005 op gelijke wijze overgeleverd, de geringe verschilpunten dwingen ons allerminst te vermoeden, dat 1005 een andere bron heeft gebruikt dan 132. De verschilpunten zijn deze: er treedt in 1005 naast Már een bloedverwant op; dat dit een wijsneuzige toevoeging van den bewerker van 1005 is, blijkt hieruit, dat hij het oorspronkelijke gevolg van Már, twintig man, — hij was wel zoo verstandig, dat hij inzag, dat Hallfredr vooral véél tegenstanders moest hebben — uit 132 heeft behouden. De *garðr* wordt door 1005 geïnterpreteerd als een *stakkgarðr*; ook het van het paard zijgen is zijn bedenkfel. Ik heb in het voorgaande laten blijken, dat ik het proza voor een interpolatie hield, voor werk, dat van de mondelinge saga zeker geen deel heeft uitgemaakt, dat de hand van een schrijver verraadt, dat in de eerste opteekening S¹ niet gestaan heeft, werk, waarin we de stem van den verteller niet beluisteren kunnen. Dit moet ik nog aantonen. In de eerste plaats merken we van dien Már-overval niets bij de *sætt*, wanneer Þorkell Þorgrímsson zijn beslissing uitspreekt. Men pleegt in dergelijke gevallen nauwkeurig de wederzijdsche misdaden tegen elkaar op te wegen¹⁾, zoo ook hier: het bezoek bij Kolfinna, den moord op Einarr Þórisson, de *níðvísur*, den moord op Galti Óttarsson; maar van den overval van Már op Hallfredr merken we niets. Deze moest toch op de rekening van de tegenpartij gezet worden. In de tweede plaats: Már heeft met onzen held niets te maken. In het begin is hij de bemiddelaar tusschen Ávaldi en Gríss, hij wordt

¹⁾ Men vergelijk de *sætt* in de Eyrbyggja saga („Sagabibliothek"-uitgave blz. 173).

als zoodanig door Hallfreðr gehoond, hij neemt aan de vervolging deel, maar dan komt de *sætt* en Már verdwijnt uit de saga, terecht, want hem wordt door Hallfreðr niets meer aangedaan. Vanwaar dan die plotselinge overval? In de derde plaats: het proza is zulk slecht maakwerk, dat het Hallfreðr eerder belachelijk maakt dan dat het hem verheerlijkt. Hallfreðr is niet gewoon met een strophe aan den haal te gaan, waar hij toch op een andere plaats in de saga, door Gríss en Már met een groote overmacht vervolgd, stand houdt. Wie is nu die interpolator geweest? Niemand anders dan de bewerker van 132, die ook door deze daad zijn bron S¹ bedorven heeft. Maar hoe komt de man dan aan de strophe? Hij heeft haar uit een verloren gegane opteekening van de H.S., die de strophe op haar juiste plaats — Hallfreðr's bezoek bij Kolfinna in de *dyngja* — overleverde. 1005 heeft hier, wat de strophe betreft, naast 132 een andere bron gebruikt, een handschrift, dat sterk op de verloren opteekening van de H.S. geleek. Het is zeer waarschijnlijk, dat de jongere redactie van de strophe, die we in 1005 aantreffen, van den schrijver van dit verdwenen hs. afkomstig is.

De Hrafn-Gunnlaugr episode.

In 132 vinden we, midden in de Hallfreðar saga, enkele opmerkingen over een aanraking van Hallfreðr met Hrafn Qnundarson en Gunnlaugr Illugason, die op Hallfreðr's levensloop, zooals die in de saga wordt meegedeeld, van niet den minsten invloed is geweest. Deze opmerkingen vinden we in 1005 terug: ook hier heeft 1005 132 ad absurdum gevolgd. Maar ik moet trachten dit aan te toonen. In 132 luidt het stuk aldus: wanneer H. den winter bij zijn vriend en redder Þorleifr heeft doorgebracht, gaat hij des zomers op weg naar IJsland en landt in den Leiruvágr *aan den zuidkant van het eiland* (aan den westkant volgens de indeeling in *fjórðungar*). Qnundr woonde toen te Mosfell. H. had wat te betalen aan een slaaf van Qnundr, en sprak tamelijk *heftig* van zich af. De slaaf komt thuis en vertelt van zijn moeilijkheden. Hrafn zeide, dat zulks te verwachten was, dat hij, slaaf, aan het kortste eind zou trekken, wanneer Hallfreðr en hij met elkaar te doen kregen. Den volgenden morgen rijdt Hrafn naar het schip en wil de touwen doorhakken en op deze wijze het vertrek van Hallfreðr en zijn tochtgenooten verhinderen. Daarna deed men er het zijne toe hen beiden te verzoenen en er werd toen *twéemaal* zooveel betaald als waarop de slaaf recht had; zóó gingen ze uit elkaar. Den zomer daarop reisden H. en Gunnlaugr samen naar IJsland. Ze landden op de Melrakkaslétta; toen was Hrafn met Helga in het huwelijk getreden. H. vertelde Gunnlaugr, hoe het hem in zijn verwickeling met Hrafn gegaan

was. In 1005 vinden we dit: wanneer H. den winter bij zijn vriend en redder Þorleifr heeft doorgebracht, gaat hij des zomers op weg naar IJsland en landt in den Leiruvágr *aan den benedenkant van de hoogvlakte*. Qnundr woonde toen te Mosfell, *de vader van Skáld-Hrafn*. Hallfreðr had wat te betalen aan een slaaf van Qnundr en antwoordde tamelijk *loonenú*. De slaaf komt thuis *des avonds* en vertelt *de zaak aan Hrafn*. Deze zeide, dat zulks te verwachten was, dat hij, slaaf, aan het kortste eind zou trekken, wanneer H. en hij met elkaar te doen kregen. Den volgenden morgen maakt Hrafn zich op om naar het schip te rijden en wil de touwen doorhakken en op deze wijze het vertrek van H. en zijn tochtgenooten verhinderen. Daarna deed men er het zijne toe hen beiden te verzoenen en H. betaalde toen *twéemaal* zooveel als waarop de slaaf recht had; *zóó* gingen ze uit elkaar. *Daarna gaat H. naar Noorwegen terug* en den zomer daarop reisden H. en Gunnlaugr samen naar IJsland. Ze landden op de Melrakkasléttu, in dien zomer, toen Hrafn met Helga in het huwelijk was getreden. H. vertelde Gunnlaugr, hoe het hem in zijn verwickeling met Hrafn gegaan was. — Ik mag mij, wat de beoordeeling van deze episode aangaat, aansluiten bij de meening, die een zoo uitnemend kenner van het oud-IJslandsche proza als Björn Ólsen heeft verkondigd in zijn verhandeling over de Gunnlaugs saga.¹⁾ Het bleek, dat de geachte schrijver hier, onafhankelijk van mij, tot hetzelfde resultaat gekomen was. Het stuk is blijkbaar ontleend aan de Gunnlaugs saga en wel door 132; de schrijvende hand heeft het overgenomen uit de schriftelijke Gunnlaugs saga²⁾: op het oogenblik, dat 132 tot stand kwam, volgens de meening der deskundigen in het begin van de 14e eeuw, was zeker de Gunnlaugs saga tot schriftelijke opteekening gekomen. Dat de bewerker van 132 uit de schriftelijke saga geput heeft, is zeker: uit den excerptachtigen stijl waait ons een perkamentlucht tegemoet, niét de frissche atmosfeer van de mondelinge voordracht. Men vergelijkte eens den aard van deze ontleening, van perkament uit perkament — met dien van de ontleening der Ingólfr-Valgerðr episode — van mond uit mond. De weinig belangrijke verschillen tusschen 132 en 1005, zijn te verklaren uit het feit, dat ook hier 1005 zelfstandig het een en ander heeft veranderd; de toevoeging van de woorden: *de vader van Skáld-Hrafn* heeft zijn text verduidelijkt, de overgang was in 132 wel wat plotseling. Wat *fyrir sunnan land* (132) en *fyrir neðan heiði* (1005) betreft,

¹⁾ Om Gunnlaugs saga (Deensche Academie 1911) blz. 38 vlgg.

²⁾ Men vergelijkte de Gunnlaugs saga in de „Samfund“-uitgave (blz. 36—39).

de beide uitdrukkingen komen op hetzelfde neer: de Leiruvágr ligt, naar men weet, *èn aan den zuidkant van het eiland èn aan den benedenkant van de hoogvlakte*, van de Heiðr. ¹⁾

Er blijven mij nu nog drie punten ter bespreking over: 1° de þingscène, waar 132 met 1005 de overlevering van S¹ vertegenwoordigen, S² daarentegen heeft bekort, 2° de plaatsen, waar 1005 132 volgt, in het begin van brok A, en 3° het eind van brok F, die plaatsen, waar zijn tweede bron R den bewerker van 1005 te karig was.

1° de þingscène.

We zijn op het Húnavatnsþing. Hallfredr is daar gedaagd; reden: de Gríssvísur en de dood van Einarr Þórisson. Þorkell Þorgrímsson wil de gebroeders Hallfredr en Galti helpen, wanneer H. Gríss een zekere genoegdoening wil geven. Dit had Þorkell althans den broers toegezegd, toen zij hem op hun *þingreið* te Hof kwamen opzoeken. H. en Galti begeven zich naar de *bútt* van Þorkell. Deze zegt, dat hij, wanneer beide partijen daartoe bereid zijn, zich tot scheidsrechter zal opwerpen en zal trachten een *sætt* tot stand te brengen. Men gaat daarop uit de *bútt* van Þorkell. Brandr, Kolfinna's broer, doodt hier Galti Óttarsson. H. keert onmiddellijk terug in de *bútt* en deelt Þorkell het gebeurde mede. Beiden gaan ze nu naar de *bútt* van Gríss, waar om uitlevering van Brandr gevraagd wordt. Hildir, Brandr's en Kolfinna's moeder, treedt dan naar voren en vraagt, wat ze willen. Als ze hun eisch gehoord heeft, zegt ze tot Þorkell: dat was toen toch zeker niet je plan, mijn zoon te dooden, toen ik je kon laten ontsnappen, nadat je Glæðir verslagen hadt. Þorkell kan hierop niet anders antwoorden dan: dat alles is voorbij, nu willen we den man zoeken; de vrouwen moeten de *bútt* verlaten. Brandr wordt verkleed en ontsnapt op deze wijze, Þorkell zegt: hij is zeker naar Húnroðr's *bútt* gegaan, maar Hallfredr vindt de zaak verdacht, is onverzoenlijker dan ooit en wil Gríss uitdagen tot een *twéékamp*. Dit is de voorstelling van 132. S² is korter: Hallfredr is op het Húnavatnsþing gedaagd; reden: de Gríssvísur en de dood van Einarr Þórisson. Þorkell wil de gebroeders helpen, wanneer H. Gríss een zekere genoegdoening wil geven. Dit had Þorkell toegezegd, toen de broers te Hof op hun tocht naar het þing bij hem loeerden. Op het þing doodde Brandr Galti, toen deze uit Þorkell's *bútt* naar buiten trad. H. zocht Brandr, maar *hem werd gelegenheid gegeven te ontsnappen*. Hallfredr daagt daarop Gríss tot een tweegevecht uit. — Vóórdat ik nu tracht te bewijzen, dat

¹⁾ Men vergelijkte Kaalund in zijn *Beskrivelse* (I blz. 66).

132 en op zijn voorbeeld 1005 hier de oorspronkelijke voorstelling van S¹ bewaard hebben, en dat S² bekort heeft, moet ik eerst een plaats gevonden hebben, waar dan toch wel over Hildr en Þorkell in verband met dien Glædir iets meer verteld wordt. Ik heb die plaats gevonden in de Vatnsdœla saga (FS blz. 71). Er is een huwelijksfeest van een zekeren Þorvaldr met een zekere Sigrídr. Glædir en Þorkell zijn verwanten van bruigom en bruid. Þorkell doodt Glædir en ontkomt slechts, doordat Hildr, Ávaldi's vrouw, óók daar aanwezig, hem in een *skot* laat ontkomen. Deze episode in de Vatnsdœla saga kon de verteller van de Hallfreðar saga niet aanroeren, wanneer zijn hoorders haar niet uit de Vatnsdœla saga kenden. Wanneer nu op andere gronden bewezen is, dat de uitvoerige þingscène in S¹ gestaan heeft, en dat S² secundair heeft bekort, dan hebben we hier een nieuw bewijs voor het feit, dat de Vatnsdœla saga ouder is dan de Hallfreðar saga.¹⁾ Zoo kom ik te spreken over een gewichtige plaats in de Vatnsdœla saga, die te vinden is op blz. 75—76 in de Fornsögur. Ik moet, voor het juiste begip van die plaats, haar in haar geheel aanhalen. *Þorkell Þorgrímsson verkrijgt het goðorð.* Het gezin van Óttarr verspreidt zich noordwaarts, maar men let daar niet op. Hallfreðr en Galti, Óttarr's zoons, verschijnen in het Noorden en nog meer kinderen van hem. Dikwijls kwam Hallfreðr bij Ávaldi en sprak met zijn dochter, Kolfinna. Met haar trouwde Gríss Sæmingsson, maar toch praatte men nog even hard over Hallfreðr en haar, zooals in zijn saga *verteld* wordt. Toen hij eens uit Noorwegen kwam en Gríss op het þing was, kwam Hallfreðr bij Kolfinna in de zomerhoeve, en lag bij haar. Gríss was zeer boos, toen hij dit hoorde, maar Hallfreðr ging denzelfden zomer weer naar Noorwegen terug. Op het herfstþing waren heel wat menschen bijeen, men maakte zich de hutten bewoonbaar, men wilde twee nachten daar blijven, Þorkell's *búð* was de meest bezochte en de grootste. Ávaldi en zijn zoon Hermundr hadden één tent te zamen en toen Galti even was weggegaan om aan een noodzakelijke behoefte te voldoen, trof Hermundr hem; deze herinnerde zich alles, wat Hallfreðr hem en den zijnen had aangedaan, hij liep op Galti toe, en doodde hem en ging

¹⁾ Ik denk hier alleen aan de chronologie van de eigenlijke *saga's*, de mondelinge vertellingen, niet aan de chronologie van de schriftelijke fixeeringen. De tijd van opteekening van de H.S. is onzeker. Oddr Snorrason heeft natuurlijk slechts de mondelinge saga gekend; het eenige, wat Oddr ontleent, is de voorwaarde van het ten doop houden en de door Óláfr gegeven bijnaam *vandræðaskáld*. Ook Snorri Sturluson heeft, zooals ik boven trachtte aan te toonen, zeker nog uit de mondelinge *saga* geput en ontleent heel wat meer dan Oddr. Eerst ná Snorri's Óláfs *saga* is de opteekening gekomen. Dat deze meer ontleent dan Oddr, is te verklaren uit het verschil in aard van hun beider werken.

daarop naar de *bútt* van zijn vader. Toen Þorkell van den moord hoorde, sprong hij met zijn mannen op, en wilde wraak. Hildr stond aan de deur, Hermundr's moeder, en zeide: niet zoo overijld, Þorkell; we hebben elkaar eens ontmoet en toen ging er toch wel dat in je om, dat je niet mijn zoon voor mijn oogen zoudt willen dooden. Þorkell zeide: er is sindsdien heel wat gebeurd, ga nu uit de *bútt*; wanneer je aldus handelt, zul je niet je zoon voor je oogen zien neergehouden worden. Zij, Hildr, begreep toen best, wat hij, Þorkell, als een middel aanwees om den man, Hermundr, te hulp te komen; de door Þorkell bedachte uitweg kwam haar zoowel vlug als doeltreffend voor. Zij nam nu haar hoofdbedekking en voorzag hem, Hermundr, daarvan, en zette zich toen op zijn, Hermundr's, bed, opdat er niet meer vrouwen zouden gaan uit de *bútt*, dan met de verwachting overeenstemde. Þorkell spoorde de vrouwen tot spoed aan, drong op ze aan en zeide: blijft daar toch niet staan, de beproeving van de vrouw is immers al erg genoeg, maakt toch, dat ze niet haar zoon ziet neerhouden, of ervan hoore ¹⁾ (= het geluid verneme). Þorkell's mannen wilden dadelijk naar binnen loopen en Hermundr dooden. Maar Þorkell plaatste zich in de deur en zeide: laten we toch niet onze eigene *heraðsmenn* dooden, we moeten tot een *sett* zien te komen. En zoo geschiedde; beide partijen waren tevreden met Þorkell's *gerð*. Þorkell bracht dit in orde tot tevredenheid van allen. *Alle moeilijkheden in het herað werden aan zijn beslissing onderworpen, want men hield hem voor een persoon van gewicht in het geslacht der Vatnsdælar, evenals Þorsteinn Ingimundarson.* — Deze merkwaardige episode bevat een toespeling op de Hallfredar saga: *sem segir í sögu hans*, zooals in zijn saga verteld wordt. Over de verhoudingen hebben de afdruckers van de beide hss. van de Vatnsdæla en de Hallfredar saga dadelijk een oordeel gereed: ²⁾ natuurlijk is de H.S. ouder dan de V.S., want de V.S. beroept zich hier op de H.S.; de V.S. gebruikt de H.S. immers ook in de Ingólfr-Valgerðr episode! De zwakheid van het tweede argument van Guðbrandur en Möbius treft ons dadelijk. Hoe ter wereld is het toch mogelijk, dat een episode, die niet in het kader van een individu-saga past, in die saga primair is, terwijl dezelfde episode, breeder en kleuriger in de geslacht-saga verteld, in die

¹⁾ Van de beide papieren hoofdhss. van de V.S. leest 138: *heyri til hans*; 559: *heyra til*. Dr. Kaalund vertelde mij, dat hij den schrijver van 559 meer betrouwbaar achtte; vindt overigens diens wijze van uitdrukking hier ongelukkig. Zooals men weet, bevat FS een afdruk van 559.

²⁾ In de *voorde* blz. XI.

saga secundair zou zijn. Het kan niet anders, of de woorden *sem segir í sögu hans* moeten pleiten voor een hooger en ouderdom van de Hallfredar saga. Ik zal de feiten zelf laten spreken, zelf ook dit argument der genoemde heeren laten weerleggen. De uitvoerige þingscène in de Hallfredar saga — dat de uitvoerige þingscène in S¹ oorspronkelijk, de beknopte in S² niet-oorspronkelijk is, zal ik straks aantonen — vooronderstelt een bekendheid met de meegedeelde bruiloftscène in de Vatnsdœla saga, welke bruiloftscène in de Vatnsdœla saga, de vertelling van Ingimundr en zijn nakomelingen, dus ook van Þorkell Þorgrímsson thuis hoort. De geheele aangehaalde episode in de Vatnsdœla saga, voor welke hooger en ouderdom we een argument hebben gehoord, is niet-oorspronkelijk, ze is in de V.S. op een gegeven oogenblik door een of anderen verteller geïntroduceerd, op een oogenblik, toen de Hallfredar saga bij 's mans toehoorders bekend moet geweest zijn. Het deurtje, waardoor die introductie zou moeten plaats hebben, was aangewezen; is er niet, tusschen de door mij gecursiveerde zinnen aan het begin en aan het einde van de episode, een gemakkelijke introductiemogelijkheid, een gelegenheid om allerlei verhalen binnen te smokkelen over de voortreffelijkheid en schranderheid van Þorkell? Welnu, deze verteller van de V.S. heeft de gelegenheid niet verzuimd: hij en ook zijn auditorium wisten, hoe voortreffelijk Þorkell de moeilijkheden tusschen Hallfredr en Gríss c.s. had opgelost, vooral hoe listig Þorkell geweest was, toen hij wist te bewerken, dat de door Hallfredr vervolgte Brandr ¹⁾ uit de *bútt* kon ontkomen te midden van een groep vrouwen, als vrouw verkleed. Men had haar in het hoofd, die scène, waar Þorkell naar de *bútt* snelt, Brandr wil grijpen, maar Hildr wekt zijn medelijden op, Þorkell is schijnbaar-wraakzuchtig en *Brandr var faldinn*. Hier hebben we het uitgangspunt van den verteller en hierop heeft hij verder voortgebouwd: zijn maaksel steekt door duisterheid en gemaniereerdheid bij de rest van de V.S. ongunstig af. Zijn anecdote moest hij ook zoo handig mogelijk

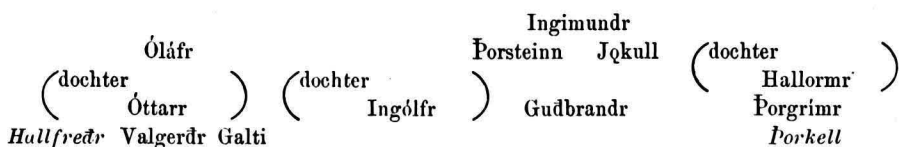
¹⁾ Sturla Þórdarson heeft in zijn Landnámabók (blz. 185.8) deze opmerkingen: Hildr is een dochter van Hermundr, de vrouw van Ávaldi Ingjaldsson; hun kinderen zijn Kolfinna, getrouwd met Gríss Sæmingsson en Brandr, die Galti Óttarsson doodde op het Húnavatnsþing *fyrir nítt Hallfredar*. Haukr Erlendsson heeft deze opmerkingen in zijn Landnámabók (blz. 62.6) overgenomen. Dat ze uit de H. S. stammen, is hoogstwaarschijnlijk. Er is niet de minste aanleiding om met Finnur (in zijn *indledning*) aan te nemen, dat de opmerkingen aan een schriftelijke H. S. zijn ontleend. En al waren de opmerkingen in het Sturlubók aan een schriftelijke H. S. ontleend, dan mogen we toch uit de aangehaalde woorden géén conclusie trekken aangaande het tijdstip, waarop onze H. S. is neergeschreven. De fout *Hermundr* voor *Brandr* (Landnámabók en H. S. tegenover V. S.) is zeker toe te schrijven aan de jonge schriftelijke overlevering van de V. S.

beeindigen. In de H. S. was de toestand deze: Þorkell werpt zich op als scheidsrechter, wanneer beide partijen dat willen; Hallfreðr wil eerst wel, maar draait om door de dubbelhartigheid van Þorkell, die Brandr laat ontsnappen. Ten slotte beweegt Óláfr in den droom hem toch tot toegevendheid. Met al deze dingen had onze zijn stof vermeerderende verteller niet te maken. Hij wil slechts zeggen, dat Þorkell als *mágr* van Hallfreðr en Galti, als vriend van Ávaldi, Hildir hun kinderen en schoonzoon Gríss, verzoenend optreedt: op Þorkell's dubbelhartigheid mocht hij den nadruk niet leggen. Een kort inleidinkje was natuurlijk noodig: er moest toch even met een paar woorden ter introductie verteld worden, hoe Hallfreðr met Kolfinna in aanraking kwam, zij met Gríss trouwde, Hallfreðr een nacht bij Kolfinna doorbracht, en hoe om die reden Brandr Galti dood sloeg. Juist in dit inleidinkje wil hij even het geheugen van zijn hoorders opruimen: daar heb jullie wel van hooren vertellen, in zijn saga: *sem segir í sögu hans*. De eerste zin in deze stofvergroting van de V.S. doet een oogenblik wonderlijk aan: het gezin van Ótarr kwam weer opzetten uit het Westen; men nam daar geen aanstoot aan. Deze zin is natuurlijk óók van den secundairen verteller afkomstig. Hij moest verhalen van Hallfreðr en Kolfinna, ook van Galti; Kolfinna woonde in het Noorden, zijn toehoorders hadden juist (FS blz. 61 in de V.S.) vernomen, dat Ótarr met zijn gezin naar het Westen vertrekt. Door zijn relaas met dezen zin te laten beginnen, komt hij aan de bezwaren van zijn auditorium tegemoet. De invoeging is zeker van een verteller, niet van een schrijver afkomstig, evenals de invoeging van de Ingólfr-Valgerðr episode in de Hallfreðar saga; men herkent den zuiveren sagatoon. — Nu moet ik nog de vraag beantwoorden, waarom S² op deze plaats in zijn beknoptheid secundair is. Het antwoord kan kort zijn: Hallfreðr geeft, óók in S², blijk van verzoeningsgezindheid, maar draait plotseling om; hij daagt Gríss tot een tweegevecht uit. In S¹ is die overgang duidelijk: Hallfreðr verdenkt terecht Þorkell, dat hij Brandr laat ontvluchten, in S² niet: *ok varð honum undan skatit*. Zeker, maar nu vergeet S², dat het dáárop niet aankomt. We moeten, om het omslaan van H. te verstaan, weten, dat Þorkell het was, die *skaut undan*.

Vóór ik verder ga, nog iets over het slot van deze scène in 132—1005. 132 leest: *Gríss kvað hann þat boðit hafa fyrr* (FS blz. 110); 1005: — *hann þat boðit hafa sem hann ætti at beiða* (F I 498). De afdruckers hadden ook hier duidelijker kunnen zijn; de beide overleveringen zijn zeer goed verstaanbaar. 1005, die hier, in de þingscène, 132 volgt, wil hetzelfde meedeelen als zijn bron,

waar Gríss zegt: Hallfreðr heeft dat eerder aangeboden (dan ik), d.w.z. had Hallfreðr het *niet* gedaan, dan had ik het aangeboden. In 1005 zegt Gríss: H. heeft dat aangeboden, waarom ik te verzoeken had.

Ik geef ten slotte nog een overzicht over de verhoudingen in G, waar 1005 naast elkaar zijn beide bronnen R en 132 gebruikt. G is, door de compilatie, in 1005 zóó uitgedijd, dat 1005 het brok in tweeën moet splitsen. 1005 begint met 132: de Már-overval. Het verdere, de níðvísur, de daging van Gríss, het vragen van steun aan Húnroðr, het bezoek der broeders aan Þorkell te Hof, hun verwant, dit alles stamt eveneens uit 132, mèt de dan volgende þingscène. Over die verwantschap van H. en Þorkell moet ik nog iets zeggen. In de Vatnsdœla saga treffen we de volgende familiebetrekkingen aan:

Voor zoover in de H.S. dezelfde personen optreden als in de V.S., treffen we in de H. S. dezelfde familiebetrekkingen aan. In S¹ (132) wordt nu Þorkell Hallfreðr's *mágr* genoemd. Dit berust hierop, dat de verteller van de — jongere — Hallfreðar saga dezelfde verhouding tusschen Þorkell en de zoons van Óttarr vooronderstelde als de verteller van de oudere Vatnsdœla saga. Het is een verandering van S², wanneer deze redactie Þorkell laat trouwen met een derde dochter van Óláfr, en geen gelukkige verandering. Hallfreðr en Þorkell worden ons voorgesteld als mannen van één generatie. Hoe zou dan Þorkell kunnen trouwen met een vrouw, die een generatie ouder is dan hij? Maar we begrijpen, waarom S² die verandering gemaakt heeft. De verwantschap van Hallfreðr en Þorkell berustte op het huwelijk van zijn tante, moederszuster, met een neef van Þorkell. Over den oorsprong van deze verwantschap hooren we iets in de V.S. (FS blz. 61); in de H.S. niets, ze wordt bekend voorondersteld. Zoo kunnen we begrijpen, dat de man van S², de later levende compiler van de Óláfs saga deze verhoudingen niet meer verstond en door het laten optreden van een derde dochter van Óláfr, die uit geen enkele bron bekend is, zich uit zijn moeilijkheid redt. Dit afgehandeld zijnde, keer ik weer terug naar G¹⁻² in 1005. Tusschen den Már-overval en de þingscène volgt dus 1005 hoofdzakelijk 132, maar ik meen ook sporen te kunnen aanwijzen van contaminatie, juist hier in G¹⁻², waar, met korte tusschenpoozen, telkens van bron verwisseld

wordt: nu eens is het 132, dan weer R. Zoo zijn de woorden *þat er hálfníð* uit R overgenomen, eveneens de vermelding van Þorkell's huwelijk met een derde dochter van Óláfr te Haukagil, en de aansporing van Húnroðr Hallfreðr toch alleen op het þing te dagen voor de zaak van de níðvísur en den moord op Einarr Þórisson, niet voor de zaak van Kolfinna. De droom, de *sætt*, die tot stand komt, doordat beide partijen verklaren zich neer te leggen bij de *gerð* van Þorkell, de reis naar Noorwegen, het conflict met den Noorschen aristokraat Eiríkr Hákonarson, koning Óláfr's vijand, de redding door Þorleifr, dit alles heeft 1005 uit R, evenals het geheele slot; slechts de Hrafn-Gunnlaugr episode heeft hij uit 132 overgenomen. Een merkwaardig spoor van contaminatie vind ik nog in de droomepisode (F I 499. 22—23), niet zoozeer in het feit, dat de bewerker de woorden *sem hann væri steini lostinn* in 132 te mooi vindt dan dat hij ze niet graag in zijn bron R interpoleert, dan wel in het feit, dat een regel verder de twee bronnen, onderling in een kleinigheid afwijkende, door 1005 naast elkaar worden overgeleverd. In R stond: *hann gekk þegar aptr á þingit ok sagði tíðendin, lagðiz síðan niðr í rúm sitt með miklum harmi* (vgl. mijn afdruk van 62 blz. 123. 26—28); in 132: *hann gekk heim til bútar með miklum harmi ok lagðiz þegar niðr í rúm sitt* (FS 111. 9). 1005 schrijft nu: *gekk heim til bútar sinnar ok átr aptr á þingit ok sagði tíðendin, lagðiz síðan niðr í rúm sitt með miklum harmi*. Dan werkt R weer door, zooals tevoren.

2°. het begin van A en het slot van F.

In het begin was R 1005 te eng, hij haalde er 132, de afzonderlijke Hallfreðar saga, bij en schreef die af. Maar we vinden in het begin van brok A in 1005 méér dan in 132; dat meerdere is voor een deel zeker afkomstig uit het brein van den bewerker van 1005 — andere dergelijke plaatsen zijn: de toevoeging van de woorden: *faðir Hrafn's* in de Hrafn-Gunnlaugr episode, de opvatting van *garðr* als *stakkgarðr* in den Már-overval —; maar een deel van dat meerdere moet zeker stammen uit een derde bron van 1005: een schriftelijke Hallfreðar saga van het slag van S¹ — een andere dergelijke plaats is de Már-overval strophe; ook dáár hebben we den invloed meenen te bespeuren van een andere zelfstandige Hallfreðar saga, en wel een schriftelijke. Voordat ik de sporen van die derde bron aanwijs, wil ik eerst spreken over de talrijke vergissingen, die de bewerker van 1005 hier begaan heeft. Om te beginnen, vinden we in 1005 — — wéér een bewijs van 1005's afhankelijkheid van 132 — de woorden terug: *þvíat þeir vóru þá yfir Noregi*. In het vorig hoofdstuk heb ik getracht aan te toonen, dat deze woorden niet in S¹

thuis hoorden — in S² vinden we er dan ook niets van —, maar dat het invoegen van deze een van de vele fouten van den bewerker van 132 uitmaakte. We treffen ze aan in 1005 in dezen vorm: *er þá réðu Noregi*. Maar er zijn veel erger dingen: F I 300. 26 en 34, waar Galti de *móðurbróðir* van de jongens Óttarr en Ávaldi genoemd wordt en waar Galti tot de jongens spreekt, speciaal tot Óttarr, als waren ze beiden zijn *frændr*; 1005 vergeet hier, dat Óttarr en Ávaldi geen *bræðr*, maar *fóstbræðr* zijn. F I 301. 2, waar Galti niet alleen den grondeigendom van de jongens verkoopt — dit klinkt geloofwaardig, ook S¹ en S² vertellen het — maar ook hun *kvikfé*; deze runderen en schapen zullen wel door de víkingar Sokki c. s. meegenomen zijn. F I 304. 11, waar *forunnautar* een verschrijving is; ze waren, Hallfreðr en zijn gevolg, met hen tweeën; men vergelijkte F I 305. 13, waar *hans menn*, zooals ik in hoofdstuk I meedeelde, een fout is van de afdruckers voor *hans maðr*. F I 305. 10; Már en Gríss komen naar Ávaldi, acht te zamen, volgens 1005: S¹ en S² zijn het er over eens, dat het er maar *zeven* waren; erg is dit niet, maar later brengen 1005's opgaven van getallen ons heelemaal in de war. Als de vervolging begint, zijn het er in eens *vijftien* in 1005; in S¹ en S² zijn het er *negen*; dezen voegen er correct aan toe, dat Ávaldi voor de vervolging er *twee* bij gaf, 1005 verzuimt dit. F I 304. 37, waar *um blótmanninn* een verschrijving is voor *blótmaðr*. F I 305—306, waar de *sætt* op een voor mij althans onbegrijpelijke wijze wordt megedeeld. Ik moet op deze plaats nog even dieper in gaan. 1005 is hier op zelfstandige wijze aan het werk geweest, maar het resultaat van des bewerkers arbeid is niet gelukkig. In S¹⁻² is de gang van zaken aldus: Óttarr vraagt Gríss, of deze hem *sjálfðæmi* gunt. Gríss stemt toe. Óttarr bevrijdt nu Hallfreðr en geeft hem de reprimande. Hallfreðr is het met de berisping eens en vraagt, of zijn vader en Gríss elkaar ontmoet hebben. ¹⁾ De vader antwoordt bevestigend en vertelt, wat tot hun verzoening geleid heeft. Hallfreðr is reeds bang voor den inhoud van zijn vaders beslissing: alles, *ef Gríss fær eigi Kolfinnu*. Óttarr antwoordt: jij hebt in dezen niets te zeggen; Gríss trouwt met Kolfinna en jij gaat een tijd het land uit. Hallfreðr is dan halsstarrig en wordt door zijn grootvader niet tegengewerkt. Óttarr gebruikt dan een list ²⁾ om H. naar

¹⁾ Ik heb boven het vermoeden uitgesproken, dat deze en de volgende zin, die in S¹ aanwezig zijn en bezwaarlijk kunnen gemist worden, door den bewerker van 132 zijn overgeslagen.

²⁾ Ook hier meen ik, dat iets door den bewerker van 132 is overgeslagen. Men vergelijkte het vorige hoofdstuk.

Grímstúngur te lokken en dwingt hem zich bij zijn vaders *gerð* neer te leggen. Gríss trouwt nu Kolfinna, Óláfr heeft medelijden met zijn kleinzoon en wil hem geld verschaffen, wat hij ook doet door zijn schoonzoon er toe brengen in zijn *gerð* de bepaling op te nemen, dat Gríss Hallfreðr een zekere som moet betalen. Wat geschiedt, maar Hallfreðr wil het geld niet hebben, dankt overigens voor de belangstelling en vertrekt. Dit verhaal zit voortreffelijk in elkaar, wat men van 1005's voorstelling niet kan zeggen. We vinden wel méér gesprekken en een grooteren woordenrijkdom, maar geen klaarheid. Ook hier vraagt Óttarr *sjálfðæmi*, wat hem toegestaan wordt. Hallfreðr wordt losgelaten en krijgt de reprimande, (*hier missen we dan óók in 1005 de bewuste zinnen, evenals in 132*) en verderop leest 1005: — *ef Gríss á Kolfinnu*, wat natuurlijk geen zin geeft. Men krijgt vervolgens uit 1005 den indruk, dat dit de hoofdpunten van Óttarr's *gerð* zijn: het huwelijk van Gríss met Kolfinna en het verdwijnen van Hallfreðr. Óttarr blijft op zijn stuk staan. Hallfreðr óók, wil uitdagen en ze gaan boos uit elkaar, (*hier missen we óók in 1005 wat, evenals in 132*). Óláfr stijft H., de list van Óttarr, Hallfreðr berust, Gríss trouwt Kolfinna en Hallfreðr verdwijnt. Men ziet, dat ook in dezen 1005 132 getrouw gevolgd heeft, zooals we trouwens niet anders verwachtten. Maar op één plaats heeft 1005 zijn eigen wijsheid uitgekraamd en daardoor den tamelijk goeden zin van zijn bron verstoord. 1005 voegt toe (F I 304 35): *ok sé hun III vetr í festum* en verder (F I 306. 11—12): *ok þótti honum at því mjök hrapat ok sendi orð Óláfi þó at hann gætti svá til, at eigi yrði hólmangan*. Er is verband tusschen deze toevoegingen. Toen 1005 eenmaal de eerste woorden in zijn text had opgenomen: Kolfinna zal drie jaren met Gríss verloofd zijn, was hij ook gedwongen de later geciteerde woorden op te nemen. Immers, in zijn bron stond, dat Gríss Kolfinna onmiddellijk trouwde, wat een directe inbreuk was op de *gerð* van Óttarr, die dezen door Gríss gegund was volgens 1005. Toen hij dus deze voorstelling van zijn bron: het onmiddellijke huwelijk, opnam — want dat deed 1005 — was hij gedwongen toe te voegen: Óttarr vond dat toch wel wat gehaast en nu, nu Gríss de *sætt* gebroken heeft, mag Óttarr er op verdacht zijn, dat Hallfreðr, die zich met zooveel verzet bij de beslissing van zijn vader had neergelegd, zich zeker niet aan die *sætt* zou houden. Vandaar de toevoeging van 1005: Óttarr liet Óláfr weten, dat hij er op moest toezien, dat er geen tweekamp ontstond. Ik sprak reeds als mijn meening uit, dat de text van 1005 door deze veranderingen in dien van zijn bron 132, niet verbeterd is. Het karakter van Gríss,

zooals we het uit de saga kennen, geeft geen aanleiding te gelooven, dat hij de *sætt* zou breken, het karakter van Óttarr, dat hij zich zóó gemakkelijk in een breuk van de *sætt* zou schikken. Het invoegen van de driejarige verloving in 1005 staat natuurlijk onder invloed van de Gunlaugs- en de Bjarnar saga's, waar de driejarige verloving één der hoofdmotieven is. — De lust tot het uitspinnen van gesprekken, die 1005 hier aan den dag legt, blijkt ook nog op andere plaatsen in het begin van brok A: het gesprek van de geredde jongens Óttarr en Ávaldi met den derden hoevenaar op het eiland Ylfi (F I 300. 12), den man, die den jongens een bootje leent; het gesprek van de beide *fóstbræðr* met den schipper van de haringschuit (F I 300. 16—17); het gesprek met Galti (F I 300. 28—31); het gesprek tusschen Gríss en Ávaldi bij het zien van het vertrouwelijik samenzijn van Hallfreðr en Kolfinna (F I 304. 25—28); het gesprek tusschen Gríss en Már en tusschen Hallfreðr en zijn metgezel bij de achtervolging (F I 305. 14—19); het gesprek tusschen Óttarr en Gríss aan de Vatnsdalsá (F I 305. 28—29); het gesprek tusschen Hallfreðr en Hákon Sigurðarson te Hlaðir (F I 306. 26—29). Al deze uitbreidingen van gesprekken in 1005 openen geen nieuwe gezichtspunten. Van meer gewicht is in 1005 de wraakgeschiedenis ¹⁾ (F I 301).

Met de wraakoefening, die de *fóstbræðr* aan de booze víkingar voltrekken, staat het in de verschillende overleveringen aldus. 132: Als de jongens aan Galti hun voornemen verteld hebben, zegt deze: dat treft goed, Sokki ligt hier dichtbij met een schip, des nachts slaapt hij aan land; ik zal jullie een man meegeven, die van alles weet, Sokki zal er allerminst op verdacht zijn. Ze gaan met hen drieën, Óttarr, Ávaldi en de derde, Steinn, op weg, komen 's avonds laat aan de hoeve, waar Sokki en Sóti, zijn broer, gewoon zijn te slapen. Steinn ging alleen naar het gebouw en wist spoedig in een gesprek te komen met Sokki en Sóti, en dronk met hen des avonds, en toen ze naar bed gingen, naar boven in het *lopt*, gaf Steinn den *fóstbræðr* een teeken. Sóti en de zijnen waren in het geheel met hen zevenen, kwamen in het *lopt* en begonnen zich te ontkleeden: Óttarr en Ávaldi komen nu aan, Óttarr doodt Sokki, Ávaldi Sóti. Daarna ontkomen alle drie in de duisternis, naar het schip. — S²'s overlevering is uit dezelfde motieven opgebouwd: X breed, R beknopt, zooals overal in het begin van A. Ook hier bestaat natuurlijk de mogelijkheid, dat X (S²)'s bredere overlevering de oorspronkelijke, 132's minder

¹⁾ Dat de wraakoefening van de jongens Óttarr en Ávaldi op de moordenaars van hun vader geschied moet zijn op de Orkneyjar, behoeven we niet uit 1005 te lezen, zooals de afdruckers van 132 willen (*Vorrede* blz. X).

breede het product van den bewerker is. Bewijzen kan ik dit niet. 1005's overlevering van de wraakgeschiedenis is geheel afwijkend van die van 132, dien hij toch overigens in het begin van brok A pleegt te volgen. De hoofdtrekken van zijn voorstelling zijn deze: Zij, de jongens, zoeken de víkingar op, bemerken in een *leynivágr* vele schepen. Óttarr zegt nu: Ávaldi en ik zullen alleen er op uit gaan, jullie houdt je inmiddels klaar. De jongens begeven zich onder de víkingar; men vroeg, wie ze waren. Zij zeggen: kooplui in haring; waar is jullie hoofdman Sokki? Men antwoordde: hij gaat nooit alleen op den haringkoop, is altijd met veertig anderen. Óttarr vraagt dan: hoe komt dat? waar slaapt hij? Zij antwoorden: in een *lopt*, hij heeft nog al wat op zijn kerfstok, laat licht vóór zich uit dragen en niemand in zijn buurt komen. Óttarr en Ávaldi gaan weg; verliezen den moed niet. Sokki is bang, laat de deur steeds grendelen, bewaart zelf sleutels, is wantrouwend, laat dertig man voor de deur staan. Óttarr verneemt dit, is van plan met Ávaldi onder den grond door te graven tot in de woning. Zij doen dit zonder bemerkt te worden. Óttarr en Ávaldi dooden de broeders, verdwijnen in het *jarðhús* en ont-komen. — Het komt me voor, dat er over den oorsprong van deze wonderlijke, rammelende, breedsprakige, onsaamenhangende historie geen twijfel mogelijk is; de oorsprong is in S^{1-2} de opmerking, dat Steinn, in 1005 geëlimineerd, in een gesprek geraakte met de víkingar; dat gesprek is verder uitgesponnen. Maar wat de bron van dat uitgesponnen gesprek is, durf ik nauwelijks te beslissen. Men zou verwachten iets van dien aard te lezen in de saga's der víkingar vóór de vestiging van het Haraldiaansche koningschap, ik heb er verscheidene op na gelezen, maar niets kunnen vinden. Het geheel zal wel afgeschreven zijn uit een andere Hallfreðar saga en wel hoogstwaarschijnlijk een schriftelijke, de stijl maakt althans een sterk schriftelijken indruk. Het zal diezelfde schriftelijke Hallfreðar saga zijn, waaruit 1005 de Már-strophe heeft ontnomen: een handschrift van het slag van S^1 . In dit handschrift kan de geschiedenis gekomen zijn, doordat ze uit verloren gegane saga's, die voorvallen van gelijken aard beschreven, is overgeplant.

Het slot van F is nagenoeg letterlijk uit 132 in 1005 overgegaan. Als bewijs van afhankelijkheid diene, dat 1005 ook de onmisbare opmerking, in S^2 bewaard, overslaat, dat Einarr Þórisson een verwant van Gríss was. Men weet, dat S^2 hier bekort en zèlf zich over die bekorting verontschuldigt.

2° DEEL

TEKST

[De H.S. volgens A.M. 62 fol.]

A

(F I 299—308)

- 1 A ofan verðvm dogvm hakonar adalsteinsfostra bio norðr j eyio þeiri er ylfi h. sa maðr er þorvalldr er nefnðr ok var kalladr skiliandi. hann atti þa kono er h. þorgerðr ok var hallfredar d. Gallti h. brodir hennar hann bio j sogni. þorvalldr atti n sono
 5 het annar ottar en annar þorkell silfri ok var hann eigi skilgetinn. Ingialldr h. maðr er þar bio j eyioni ylfi avalldi h. son hans. Ingialldr var vin þorvalldz. ok var ottar at fostri med Ingialldi voro þeir ottar ok avalldi miðg iafn gamlir ok gerðvz þeir bratt fostbreðr maðr er nefnðr socki vikingr mikill ok ransmaðr hann var
 10 j vinattv vid gvnðhillði konunga modr sem morg qnnur illmenni. fyr nefnðr socki kom a einv svnri vid eyua ylfi vm nott ok geck vpp til þeiar þorvalldz tok hann hus a honum sofanda ok sotti þeinn med elldi ok vapnvm. brann þorvalldr þar inni med xii mann ¹⁾ en socki sendi sina menn ²⁾ til ingialldz at gera honum slikt illvirki.
 15 þeir foro er sendir voro ok er þeir baro elld at þe Ingialldz var hann þess varr ok leitadi vtgongv ok er hennar var eigi kostr geck hann til sveinanna ottarz ok avallda ok leiddi þa til lavndyra einna. bad hann þa þar vtganga at hialpa ser a þann hatt at leita ser til skogar med reykinvm. Ingialldr s. þeim çrin efni til selld at
 20 hefna þessa þa er þeir meyti þeir sogðvz fvllan vilia til hafa. skildv þeir ingialldr sva. Sidan foro vikingar brott af eyionni ok reytv þar adr hveitna. Ingialldr brennr ok hans menn. en sveinarnir komvz vndan vikingvm ok hittv bonda einn þann er þa flvti til megin landz. En þar sem þeir komo at la vid land sildar feria ein
 25 sv er gengit hafði, nordan or uagvm Sveinarnir komo ser j þionostv feriomannana ok flvtvz svdr med landi. En er komo a sogn se sogðvz þeir a land vilia. þat var þeim til reidv. þeir komo at kuellði dags til þess þeiar er gallti atti firi at rada. þeir gengv þar inn ok dvlðvz

ⁿ
 1) d. w. z. m.

2) d. w. z. m n.

- 1 *ok settvz vtarliga j halm ok letv litid vm sig. Gallti geck til þeira ok spurdi hverir þeir veri. en þeir sögdv honum satt. ok er gallti vissi ętt þeira tok hann vid þeim sęmiliga ok leiddi þa til sętis hia ser. voro sveinarnir þar hiá honum vii vetr edr viii vel halldnir.*
- 5 *Sidan selr Gallti iardir þeira ok kavpir þeim með skip ok þann varning er. þar heyrir til. h. m. þa eitt hvert sinn til þeira. Sva er hattad. s. h. at ek hefi bvna brott ferd yckra hedan. Vil ek at þit siglit til englandz ok kavpiz þar vm þviat ek fe varla halldit yckr her vel hedan af sakir þess at socki vikingr sa madr er inni*
- 10 *brendi bada fedr yckra er mikill vin gunnh. konunga modr ok sona hennar er nv rikia her j noregi þviat ek hygg at þeim þicki vppreistar ván ef þau vita at þit erot a lifi. Sveinarnir hofdv rad frenda sinna ok foro til englandz. þeir voro j siglingvm iij svmur ok fengv avd fiar. foro sidan til orkneyia ok hofdv þar sem anars*
- 15 *stadar godar sęmdir af rikvm monnvm. Sidan keyptv þeir ser islandz far ok sammeltvz a þat at sigla til þess landz en leita adr at hefna fedra sinna. foro þeir sidan til noregs ok sögdv þeir Gallta sina radagerd. Gall. s. þeim at socki ok soti brodir hans lagv þadan skamt a einv skipi feck hann þeim fylgdar mann sa var kvnr*
- 20 *vikingvm sa var nefndr steinn foro þeir . . . Þar þa til skips sins ok lögdv vt vm ackeri Sidan rero þeir iij saman ottar avalldi ok steinn inn til landz ok gengv vpp til þeiar þess er vikingar drvckv. þeir fostbb. stodv j leyri nočkuro en steinn geck til vikinga ok kom ser skiott j tal vid þa. gengv þeir j svefnlopt sitt. En steinn*
- 25 *gerdi þeim fostbb. visbending at koma þar. þa bar ok sva til at þeir komo a j þei er vikingar gengv vpp. hlvpv þeir þa inn j loptid. lagdi ottar sverdi socka sva at j gegnvm geck. en avalldi hio af sota þiohnappana ok fengv þeir bredr badir bana. en fostbb. foro brott ok leto nattmyrkr hlifa ser komo þeir a skip sitt. neyttv*
- 30 *byriar ok sigldv a haf. var þat mal manna at þeir hefdi skorvliga hefnt fedra sinna. En er gunnh. spurđ drap þeira bredra. sagdi hon þat illa vera er þeir menn yrđi henne eigi firi avgvm er þessa brędr hofdv drepit. en veit ek hverir gert hafa. s. hon ok verdr nv þo sva at standa. þeim ottari byriadi vel. komo þeir vid island*
- 35 *j blöndv os. ottar keypti land j grims tvngvm ok reisti þar bvstad. aualldi reisti þar anzan sinn bvstad. sem h. at. knivki hann feck hilldar d. eyvindar sörkvis s. hon h. Kolfinna hon var ven ok oflati mikill ottar bad aldisar d. Olafs at havkagili. ok feck hana með mikinn fiarhlvt. þav Ottar ok aldís gatv son er nefndr er hallfredr*
- 40 *hann var kalladr eptir modr fodr sinvm. Anar son ottars h. gallti.*

1) Hier staan drie onduidelijke teekens.

1 Valgerdr h. d. ottars. hon var kuenna fridvz. Olaftr fostradi hallfred
 d. son sinn hallfredr var snemmendis mikill vexti karlmánzligr at
 allri skapan dökkr a hár ok nockv skolbrvnn nefliotr ok þo vel
 framan andlitz sköpin. hann þotti þotti þegar margbreytinn a vnga
 5 alldri snemma hann var skalld ok miög nid skarr ecki var hann
 vinsell þegar hann var xx vetra lagdi hann hvgr a kolfinnv d.
 avallda skeggs. en avallda mislikadi þat miög at hann glapti d.
 hans. helldr baud hann at gipta honvm konona. hallfredr villdi eigi
 kvénaz. avall. for at finna má vin sinn son iqvndar hals er þa
 10 bio a masstöðvm ok sagdi avalldi honum þetta vandredi. redv þeir
 þat af at gipta kolfinnv þeim manni er griss h. ok var semings s.
 hann bio at geitaskardi j langa dal hallfredr let ser ogetid at gjafordi
 kolfinnv. gerdvz þar dylgior miklar sva at þeir griss ok hallfredr
 þordvz vard hallfredr handtekinn ok bvndiinn en f. hans leysti hann
 15 ok feck sialfdemi af grisi at gera einn vm mal þeira hallfredar sv
 var giörd ottars at griss skilldi eiga kolfinnv en giallda halft c.
 silfrs hallfredr skilldi fara vtan. honum mislikadi miög þessi giörd
 f. sins vard þo sva at vera. sem ottar villdi. hallfredr sigldi vm
 sumarit eptir. greiddiz hans for vel kom hann vid noreg. þa red
 20 noregi hakon j. sigurdar son. hallfredr sotti bratt a fvnd j. Geck
 hann a fvnd hans. ok kvaddi hann. j. tok þvi vel ok spurdi hverr
 hann veri. hallfredr nefndi sig ok kvaz vera islendzkr madr er
 eyrendi mitt þat hingat herra s. hann at ek hefi ort kvædi vm ydr
 ok villda ek fa hliod at flytia. j. s. likligr ertv til at vera madr
 25 hofdingja diarfr ok skal hlyda kvædi þinv. hallfredr flvtti skörvliga
 kvædit ok var þat drapa. j. þackadi honum ok gaf honum klædi
 god ok mikla öxi silfr rekna ok bavd honum med ser at vera vm
 vetrinn þat þa hallfredr. En vm svmarit eptir sigldi hann til islandz
 þa hafdi fadir hans skipt vm bustadi var hann þa kominn svdr j
 30 norðr ar dal. Sv var sök til þess at Ingolfr fagri son þorsteins
 vatz dæla goda hafdi glapit valgerdi d. hans. ok ort vm hana man
 savngs drapv. þat mislikadi ottari miög. sagdi hann þorsteini ok bad
 hann leyfis at stefna Ingolfi. Þorsteinn lofadi ok sagdi þo medallagi
 radligt. En er iqvll son þorsteins heyrdi þat bratt hann reidr vid
 35 ok þvi for eigi fram stefnan stefnan þorsteinn bavd at gera vm malit.
 en ottar iatadi þvi. gerdi þorsteinn af Ingolfi halft c. silfrs. En
 ottar skilldi gera bygd brott or vatz dal ok þat for fram þo at
 ottari þetti ser misbodit ok þvi fann hallfredr f. sinn j norðr ár
 dal. þa hann kom vt sem fyr er sagt. var hallfredr þa j siglingvm
 40 nockur svmur ok kom alldri firi nordan land gerdiz hann þa avdigr
 ok keypti kavpskip.

A einv svMRI er hallfredr for af islandi la hann vid agdanes ok

- 1 er hann hitti menn at mali var honum sagt at hofdingia skipti var
ordit j noregi. var hakon j. davdr en til rikis kominn olafr t. s.
þat var ok sagt med at olafr havd ollvm kristni þetta þotti hallfredi
allt saman tidendi mikil. Vrdv skip veriar a þat sattir at þeir skilldv
5 heita til a godin at þeim gefi byr at sigla brott fra noregi nockur
til heidinna landa sva var heitid stofnat at þeir skilldi gefa frey nu
salld miql ef þeim gefi til sviþiodar en þor edr odni ef þa beri
aptr til islandz. sidan lagv þeir þar lengi ok gaf þeim eigi j brottv.
vrdv þa vm sidir at sigla inn a fiordinn. logdv þeir þa til hafnar
10 þeirar er h. fladki ok nadv þeir eigi sialfir leginv. þviat lagv firi
langskip morg. Vm nottina gerdi storm vedrs af hafi en þeir lagv
a svðinv. hofdv þeir strengia ravn mikla ok ackeri. þa var alidin
nottin ok skamma stvnd myrkt. En þegar er lysti af degi mælti
einn af langskipa monnum. þessir menn a kavpskipinv ¹⁾ ero komnir
15 haskasamliga þviat þeir liggia þar sem vedrit stendr mest ok dvgvm
til vel at hialpa þeim. gengv þa x. menn ok xx. a eitt skip ok revv
til þeira Einn þeira sat ok styrdi sa var j olpv grænzi ok mikill
vexti. þeir komo at kavpskipinv. þa m. sa er styrdi til kavpmannana.
þer erot ecki vel staddir þviat stormr er á en er firi ohreint ok
20 skerjott ok skulom yer greida ferd ydra. hallfredr m. hvat heitir
þv. hann s. Ek heiti nv ackeris fracki. En j þvi er þeir tolodvz
þetta vid þa geck j svndr einn ackeris strengr. Olpv madrinn
fleygdi ser vtbyrdis þegar ok gat gripit j nidr drøttunvm strenginu
ok bar vpp j skipit þa er strengrinn brast kvad hallfredr þetta.
25 Fervm festar varar fer se . . . ²⁾a at snørru svord tekr helldr at
herda hvar er ackeris fracki Olpv madrinn var þa kominn vpp á
skip sitt ok s. sva. Einn j olpv grænzi ek feck dreng til strengia
þann er hnackmidvm hnyckir her er ackeris fracki. Ef þv villt þat
vita s. hann. voro þa dregin vpp grvufirin rero þessir firi skipinv
30 ok flvttv þa j gott legi. En eigi vissv kavpmenn hverr þessi var
olpv madrinn Var þeim þa sagt litlu sidar at þar háfði verit Olafr
konungr var konungr þa kominn at nordan en hann hafði etlad nordr
a haloga land sem adr er sagt lagdi konungr þa skipvm sinvm til
35 sveitir sinar hallfredr hellt ok skipi sinv til nidar oss.

¹⁾ kavp-] is in margine toegevoegd.

²⁾ Onleesbare ruimte van ongeveer drie letters.

B

(F I 316—317)

- 1 *Olafur konungr* geck einn dag vti *vm* strēti en *noekurir menn* gengv i moti *honum*. sa fagnadi *konungi* er fyrstr geck *konungr* spurdi *hann* at nafni. *hann* nefndiz *hallfredr konungr* m. ertv skalldit. h. s. kann ek at yrkia. *konungr* m. þv mvzt vilia trva á sannan
- 5 gvd en kasta forneskio *ok* illvm atrvnadi þv ert. *madr sköroligr ok* einardligr *ok* er þer *eigi* einsett at þiona lengr fianda. *hallfredr* s. Vel getr þv *vm* talad *konungr* en *eigi* mvn ek lata kavplavst skiraz. *konungr* m. hvat er til mēlt þat sagdi *hallfredr* at þv siafr veitir mer gvdsifiar af engvm odrvm vil ek þat embętti þiggia. *konungr*
- 10 sagdi at *hann* vill þat til vinna var *hallfredr* þa skidr *ok* allir hans skipveriar. hellt *olafur konungr* *hallfredi* vndir skirn þess getr *hallfredr* i einv kvędi er *hann* orti *vm* *Olaf konung*. Hlavl ek þann er ęztr var einna ek sanna þat manna. vndir nidbyrði nordan nordr gvdfędr vordinn. Sidan er *hallfredr* var skidr feck *konungr* *hann* i
- 15 hendr modrbędrvm sinvm *karlhęfda ok* iosteini at þeir skilldi kenna *honum* credo *ok* pater noster tokv þa *ok* trv brandr or orvi *ok* þeir bredr ss. brediarskeggia *ok* allir islendingar þeir sem þar voro.

C

(F I 326—332)

- Hallfredr* skalld Ottars s. var med *Olafi konungi*. *hann* geck einn dag firi *konung* *ok* bad *hann* hlyda kvędi þvi er *hann* hafdi ort
- 20 *vm* *hann*. *konungr* kvaz *eigi* vilia hlyda kvedi hans. þa m. *hallfredr* þvi mvztv rada herra en tyna mvn ek þa þeim fredvm er þv hefir latid kenna mer ef þv villt *eigi* hlyda kvędin. þviat ecki erv þav fredi skalldligri en kvędit. þa m. *konungr* vandřędaskalld ertv vid at eiga *ok* skal hlyda kvędi þinv. *hallfredr* flvtti kvędit skorvliga
- 25 var þat drapa en er lokit var kvędin mēlti *konungr* þetta er gott kvedi *ok* vel ort. Villtv nv geraz minn *madr ok* vera med ¹⁾ mer. *hann* s. ek var fyr hird*madr hakonar* j. nv mvn ek ecki geraz þer handgęnginn *ok* ongvm odrvm hofdingia nema þv heitir mer þvi at

¹⁾ *Hierna is honum doorgestreept.*

1 mig hendi enga þa hluti er þv segir mik þer afhendan ok rekir
mik fra þer konungr s. þannig er bragd a þer at þv mvnt fass
svifaz ok lata þer mart soma ganga ok sǫgur helldr fra lyndi þinv
at mer þickir eigi ǫrvent at þv farir nockurvm þeim hlutvm fram
5 er ek vil firi engan mvn sǣma. hallfredr s. þar . . . ¹⁾ ek skiott rad
til dreptv mik þa konungr s. vist ertv vandreda skalld en minn
madr skaltv þo vera. en er samt vidrnefnit s. h. hvat gefr þu mer
at nafnfesti ef ek skal vandredaskalld heita. konungr s. se ek at
þetta villtv eiga kenningar nafn ok þigg af mer sverd helldr fritt
10 en vandi mikill mvn þer a þickia þviat engi skal vmgerd fylgia ok
vardveit sva III nǣtr ok III daga at engvm verdi mein at. þa q.
hallfredr veit ek at var skeyti vidlendr konungr sendi navktan brand
af nockvi nv at syrur mer dyra verda hiollt firi herdi hǫfvm gramr
kera framdan skavglvngvm þa ek skialga skravtlig konungs navti.
15 vel gat hallfredr vardveitt sverdit. hallfredr lastadi ecki godin þo at
adrir menn hallmǣlti þeim. kvad ecki þurfa at amǣla þeim þo at
menn villdi eigi trva a þav. hann q. þetta einn tima sva at konungr
heyrdi Fyr var hitt er herra hlidskialfar gat ek sialfan skipt er a
gvnna giptv gedskiota vel blota. konungr m. þetta er allilla kvedit
20 ok er yfirbota vert hallfredr q. ǫll hefir ǣtt at hyllis odins skipad
liodvm. allgilda mvn alldar idiv varra nidia en travdr þviat vel
vidris valldhugnadi skalldi legg ek afrvm er friggjar fion þviat kristi
þionvm. konungr m. hellzti mikinn hvg leggr þv á at lofa godin ok
er þat illa virdanda firi þer. þa q. hallfredr en visv Meir skyli freyr
25 ok freyia fiard leit ek af dvl niardar likniz gravm vid grimni gramr
ok þor in rammi krist vil ek allrar astar ervmk leid sonar reidi
vallda fregt vnd folldar fedr einn ok gvd kvedia. konungr s. slikt
er vel kvedit ok betra en eigi ok yrk enn adra visv. hallfredr q.
Sa er med sygna rǣsi sidr at blot ero kvediot verdvm flest at fordaz
30 forn halldin skavp norna. lata allir ytar odins ǣtt firi roda verd ek
ok neidr fra niardar

Ottar h. madr vplendzkr at ǣtt. Kalfr h. brodir hans. þeir voro
hirdmenn Olafs konungs en ecki vinsǣlir vid alþydv. þeir ofvndv
hallfred skalld. þotti hann hafa of mikinn gang af konungi. En
35 hallfredr villdi ecki vegia firi þeim. Vard þat eitt kveld vid dryck
at slo i deilv mikla med þeim. var konungr vid staddr ok bar hann
helldr i hag þeim ottari rǣdvna. þviat hann sa at Ottari mundi eigi
endaz at þrǣta vid hallfred ok er konungr var brott genginn voro
þeir at endrnyia sina deilv. ok vm sidir slo i kappmǣli med þeim.
40 sagdi hallfredr at Ottar mundi ser litt einhlitr ef þeir ǣttiz illt vid.

¹⁾ *Nauwelijks leesbaar: kann?*

1 lavk *sva þvi mali at hallfredr hliop vpp ok hio til Ottars med oxinni*
hakonar navt j. ok veitti honum bana sár. Kalfr brodir hans ok
menn med honum toko hallfred ok settv þeir fiotra a fętr honum ok
byndv hendr hans voro þat lög at þann mann skilldi drepa er
 5 *mann*¹⁾ *vęgi i konungs herbergi. Sidan foro þeir til konungs ok sęgdv*
honum vigit ottars. kvadv mega sia mega hvat manna hallfredr var
mvn hann sva ętla at velia hirdina sagdi Kalfr ok er eigi vist hvart
hann hlifir hofdinu ef hann kemr i fęri vm. Regdi K. ok hans
felagar hallfred a alla vega sem mest þar til er konungr bad þa
 10 *drępa hann vm daginn eptir. K. vard vid þat gladr. vardveittv*
þeir hallfred i iarnvm vm nottina. en leiddv hann vt vm morgininn
ok ętlv dv at drepa hann. þa m. hallfredr er sa davdr er ek vann
a þeir sęgdv sva vera. hallfredr m. þa mvn ydr makligt þickia at
ek deya en hvar er olufr konungr hvat mvn þig þat varda s. k.
 15 *dęmt hefir hann þig nv til davda. hallfredr m. Ef nockvrir menn*
er her nęr staddir þeir er ek hefir vel til gert. þa lavni þeir mer
þat sva at þeir lati leida mik þar nęr sem konungrinn er vil ek
þacka honum hirdvist. þa kom þat fram er męlt er at hverr a ser
vin med ovinvm voro þeir menn þar er vid kęnv dvz at hallfredr
 20 *hafdi til gods vid gert ok leiddv hann þadan skamt fra þvi sem*
konungr var vti staddr ok hirdbiskvp hans sigurdr. En er hallfredr
kom nęr þeim þa m. hann til konungs. Minniz þer herra at þer
hafit þvi mer heitid at segia þier mik alldri ydr afhendnan ok
verdit eigi heitrofi vid mik ella mvn skemri verda var samvist en
 25 *ek villdi at veri. Sa er annar hlutr til at telia at þv ert gvdfadir*
minn. biskvp m. firi gvds sakir herra latid maninn niota slikra
hluta sva stora ok godra. konungr s. sva skal vera herra biskvp sem
þer beidit ok bad hann leysa skiott var þa sva gert ok likadi kalfi
allþvngt. hallfredr var en med hirdinni var konungr þo fęri til hans
 30 *en adr en þo bętti hann þetta vig firi hallfred. þat var einn dag*
at hallfredr stod firi konungi at hann fell til fota konungi sa hann
at hann felldi tár ok spurdi hvat honum þotti sva mikit. hallfredr
s. Nęr fellr mer konungs reidin ok henne villda ek af mer koma.
konungr s. sva skal vera. þv skalt fara sendifor mina ok skulv vid
 35 *sattir ef þv kemr ferdinni ęda hvart attv sverdit er ek gaf þer. a*
ek vist s. hallfredr ok hefir þat ecki sidan i vmgerd komit en þo
hefir engvm manni mein at þvi ordit. konungr męlti þat samir at
vandręda skalldit eigi ok vandręda gripinn. edr mvntv kvnna at
yrkia visv sva at þv nefnir sverd i hverio visv ordi. hallfredr s. vid
 40 *mvn ek leita ef þer vilid ok allt til vinna at koma af mer ydvarri*

¹⁾ *Hierna is skilldi drepa doorgestreept.*

- 1 reidi. þa q. hann. Eitt er sverd þat er sverda sverd avdgan mik gerdi firi svip niqrdvm sverda sverd ott mvn nv verda mvn at vansverd at verda verdr em ek þriggia sverda iardar mens atyrði vmgiord at þvi sverdi. konungr þackadi honum visvna ok kvad honum
- 5 mikla iþrott at skalldskap sinvm ok gaf honum þa vmgiordina at sverdinu miog vandada ok mælti Nv skvlym vid vera sattir ok þo at þig henndi viti at þv komir eigi til bordz edr kirchio sem adrir menn edr annat slikt þa skal þer vpp gefa framar en flestvm odrvm. hann þackadi konungi mikiliga sinn blidskap.
- 10 Einn dag litlv sidar bar sva til at konungr spurdi hvar hallfredr skalld veri. Kalfr s. hann mvn nv hafa vanda sinn ok blota a lavn er þat til marks at hann hefir i pvngi sinvm likneski þors gert af tønn. ok ertv konungr miog dvlinn at honum ok fër þv hann eigi sannreyndan. konungr let hann þegar kalla til sin ok er hann kom
- 15 mælti konungr. Ertv hallfredr sanur at þvi at þv hefir likneski þors i pvngi þinvm ok blotir. hann s. eigi er ek þessa herra valldr er her skiot ravn til. skal nv i stad ransaka pvng minn hefir ek her ecki vndanbragd matt hafa þo at ek villdi þviat mig vardi ecki þessa atburdar var þa rannsaka ok fannz engi hlutr sa vitvm hans at
- 20 til þess veri likligr sem kalfr hafdi sagt a hann. þa mælti hallfredr til kalfs þetta er sannliga davda rog skal þer ok þetta at hordv verda. ef ek nai sva til þin sem ek villda. þv hafdir en fyrr tekitt mik med valldi ok vart en bvinn at veita mer bana. var þa nockur sok til en nv engi nema lygi þin ok rog. konungr m. eigi er yckr
- 25 saman vert Nv skal kalfr fara til bva sina mvn hann þa ecki regia þic edr adra menn firi mer. En þv hallfredr. s. konungr skalt fara sendifor mina a vpplynd til þess mannz er h. þorleifr inn spaki þessi þorleifr er d. son þorleifs horda kara s. þorleifr vill eigi vid trv taka. Nv skaltv drepa hann edr blinda. skal ek leggja til ferdar
- 30 þessar med þer giptv ok hamingiv hafdv ok med þer sva marga menn sem likar. En sennt hefi ek menn fyri til þorleifs ok hafa þeir engv aleid komit vid hann. þvi er ek villda hallfredr s. eigi syniz mer þessi ferd riflig en giarna fara hvert þer vilit senda mik. Vil ek at iosteinn modrbrodur ydvar fari med mer ok beckio navtar
- 35 minir þeir sem ek kys til sva at ver sem saman ein ok xx. Sidan var bvin þeira. ridv þeir þar til er þeir komo i skog einn skamt fra þe þorleifs þar stigr þeir af hestvm sinvm þa m. hallfredr Nv skal ek ganga til þeiar en þer skvlot bida min til ins þridia dags ef þess þarf En þer farit brott leid ydra ef ek kem eigi aprt vm
- 40 þat. Josteiunn bavd at fara med honum en hallfredr villdi eigi þat. hann tok stafkarls gervi ok breytti sem mest asionv sinni. hann let leggja lit i avgv ser ok sneri vt hvormvm ok let rida kolvm ok

- 1 leiri i andlit ser. hann gerdi ser mikit skegg ok let lima vid havkv ser ok kialka var hann þa med ǫllv okenziligr ok gamalligr. lagdi hann a bak ser einn neþra bagga langvaxin ok var þar i sverdit konungs navtr. geck hallfredr sea bvinn heim abçinn snemma dags.
- 5 þorleifr var þvi vanr sem miog var fornmanna hatttr at sitia ǫngvm vti a havgi einvm eigi langt fra beþvm ok ser þat nv i moti hallfredi er hann kom at havginvm for hann helldr vesaliga ok stvmradi miog. hafdi karl þrong mikla ok hrçkti i skeggit reingdi þo at oskygn veri ef hann seï nockut manna vti. En er hann kom at havgunvm
- 10 heilsadi þ. honum ok spurdi hverr veri. hann s. Ek er fatçkr madr gamall sem siá ma hrvmr af vasi ok nv mest af kvldvm er ek hefi rekiz vti askogvm i allan vetr vard ek firi monnum olafs konungs snemma a havsti nordr i þrandheimi var çk ferdr konungi ok villdi hann briota mig til kristni. En ek hliopvmz a brott leyniliga ok
- 15 drap ek adr einn konungs mann. Nv hefir mik angrat sidan frost er ek hefir farit hvldv hçfði en ek mundi en bratt hressaz ef mer veri vid hivkat. hefir ek þvi hellzt hingat farit at mer er sagt at þv ser godr drengr ok morgvm hialpar madr þeim çr þin þurfa villda ek bidia at þv veittir mer asia nockura. þ. s. eigi veit ek
- 20 hvat af þvi verdr en þo muntv hafa verit vida ok vera madr frodr ef þv ert gamall. hefir þv ok tvngv bragd ecki omivkligt tok hann þa at spyria hann margs vm landa skipan ok çrnefni. Karl leysti or leysti or ǫllo þvi frodliga sem hann spurdi. þorleifr m. Var noçkut sa madr med Olafi konungi er hallfredr h. sa madr dreymir
- 25 mig opt en þo er þat omerkiligt. en koma mvnv her konungs menn brat. karl s. heyrð hefi ek getid hans hallfredar ok sialldan at godv. hafda ek þess ok fvllar ravnir at hann var þar var hann einn af þeim monnum er mik ferdv konungi i þessv stvmradi karl vpp a havginn til hans þorleifr m. eigi veit ek hvat manna þv er edr hvat
- 30 þv segir en eigi verdr mer þv allitill firi avgvm çtlar hann þa vpp at standa en h. þreif til hans ok keyrði vndir sig þviat hann var miklv styrkari þeir vlltv ofan firi havginn ok var hallfredr efri hann setti þegar hçl i avga þorleifs ok hleypti vt or hçfði þa m. þorleifr Nv kemr þat fram er mer hefir lengi otti at verit at þer h. en
- 35 eigi ertv nv einn at þviat konungs gefan fylgir þer. Ek þickivmz vita at þetta mvn konungs bodskapr at þv blindir mik edr drepir En nv vil ek bidia at þv gefir mer annat avgat en ek gef þer knif ok bellti ok er hvartveggia gersimi en koma þer at lidi ef sea berr til þviat vera kann at einn tima þurfir þv fvlltings manna. h. s.
- 40 þat geri ek firi engan mvn at þiggia af þer gïafir edr godgripi til þess at briota konungs bodskap her vm helldr vil ek þat taka a mik kavplavst at gefa þer annat avgat. þorleifr þackadi honum

- 1 avga giofina. ok skildv at þvi for hallfredr til sinna manna i skoginn ok vard þar fagna fvndr med þeim en þorleifr geck heim til þeiar sins ok sagdi engvm manni averkan fyr en hallfredr var allr i brottv. þeir h. ridv leid sina ok komo þar vm farinn veg er kalfr atti
- 5 bv. hann var vti a akri at sa korni sinv. þa m. h. Nv berr vel til ok skal drepa kalf illinenni. Josteinn s. giör eigi sva at blanda ogiptv vid avdv. h. s. eigi skiptir þa at havgvn til godr dreingr meiddr en ver latim manskrëfv þessa lifa ok eigi nenni ek þvi at marka hann eigi at minnzta kosti hliop hann þa af baki ok greip kalf
- 10 höndvm ok stack or honum annat avgat. Kalfr þoldi illa meizlin ok bar sig litt. Nv synir þv en a þer greyskapinn. s. hallfredr var ok þess van at mikil mundi skilia hreysti ok drengskap med yckr þorleifi spaka. Ridv þeir h. leid sina þar til er þeir fvndv konung hann fagnadi þeim ok spurdi tidinda. h. sagdi at hann hefdi blinnda
- 15 þorleif. konungr m. þa hefir þv vel syst ok syn mer avgv hans. h. tok avgat kalfs ok synndi honum. Konungr m. hvi fektv slikt avga mvntv nv hafa fleira gert en ek bavd þer þviat þorleifr hefir ecki att þetta avga. h. syndi honum þa annat avgat. konungr m. þetta er avga þorleifs ok seg nv satt hvat þv hefir gert. h. s. þa at hann
- 20 hafdi blinndat þorleif ödrv avga en stvngit annat or Kalfi. konungr s. þa hefir þv en eigi betr kalfir gort mitt eyrenndi ok mvntv vilia fara i annat sinn ok fëra mer avgat þorleifs þat er eptir er eigi vil ek þat s. hallfredr at reña þorleif þvi avganv er ek gaf honum adr en fara mvn ek til kalfs ok blinda hann med ollv edr drepa.
- 25 þviat ek hefi eigi meir en halflavnad honum þat er hann stangadi mik spiotz oddvm ok rak mik til bana bvndinn sem þiof En þat er sannaz at segia at ek gerda þvi ecki meira at honum at mer pickir til enkis vera at eiga vid mannleysi þat. Konungr kvad. þa standa skilldv. var hallfredr þa med konungi i godri sëmd.

D E

(F I 340—346)

- 30 Ein dag vm varit er hallfredr v. sk. var firi konungi m. hann. Leyfi villda ek af ydr hafa herra at siglar i svmar kavpferd svdr til haleyrar. Konungr m. eigi skal þat bana þer. en þo segir mer sva hvgr vm at eigi mvntv ofvsari aprtr koma til min en þv fer nv brott ok mart mvn lida yfir hagi þina. hallfredr s. til þess verdr
- 35 nv at hëtta. Ólafr konungr gaf honum at skilnadi tygilknif ok m.

1 þenna knif skalltv iafnliga við þig hafa ok ma sva at beraz at þer
 verdi at honum gagan med gvds vilia. h. þackadi konungi giöfina.
 Eptir þat bioz h. ok sigldi til danmerkr sem hann hafdi çtlat. hann
 hafdi spvnr af sigvallda j. at hann var hofdingi mikill. hallfredr
 5 kom a fvnd hans ok kvezt hafa ort vm hann kvçdi. j. s. hvi mvn
 oss þat eigi vel semiligt er olafr konungr letr ser vel lika. hallfredr
 ferdi kvçdit þat var flockr. j. þackadi honum ok gaf honum gvllhring
 þann er va halfa mork ok bavd honum med ser at vera. h. s. hafit
 þock firi bodit herra en ek a eyrendi til svipodar ok verd ek þo
 10 fyrst at vanda aptr til noregs. þa er ek verd lidvgr. j. bad hann
 sva gera sem hann villdi at alidnv svnr sigldi h. svnzau at vikinni
 ok fekk storm vedrs brvto þeir skipit avstan fiardar ok tyndv fe
 çllo. for hallfredr þadan til konunga hellv ok dvaldiz þar. Sva bar
 at ein d. er h. gec vti at madr gec i mot honum kvaddi hvar
 15 anan ok spvrdvz at nafni hann nefndiz avdgils gavzkr madr ok at
 kominn vestan af englandi skortir mik eigi avd edr ertv hallfredr v.
 sk. hann q. sva vera. avdgils m. Ek hefir spurt at þv hefir verit
 i skipbroti ok ert ordinn miog avreigi. Nv mvn ek sla kavpi við
 þig at þv farir avstr i gavtland med mer til vetr vistar en ek skal
 20 gefa þer x merkr silfrs til fylgdar þviat mer er sagt at fylgd þin
 se kavpandi en vegrinn ohreinn ok setiaz af þvi margir aptr þeir
 er fara villdv. h. sagdiz þenna kost vilia. Eptir þat biogguz þeir
 ok höfdv klyfiad v hesta ok ein lavsan foro sidan avstr a skogin
 II saman ok ein dag sa þeir at madr for moti þeim sa var mikill
 25 ok styrkligr þeir spurdv hverr hann vçri. hann s. Ek h. avnundr
 ok em sçnskr at çtt ok avstan at kominn edr hvert çtli þit at fara
 þeir s. honum avnundr m. vandfert er miog er avstr sçkir askoginn
 þeim er okvnuigt er vm verdr ok at þvi svnum at eigi greidiz vel
 vegrin þeim er med fe fara en þo vard ek við engan haska varr
 30 ok er þat eigi mark þviat mer ero allar leidir kvnar ok veik ek
 fra þar er spellvirkia þeli ero vavn at vera. Nv mvn ek snva aptr
 med yckr ef þit uilit gefa mer leigv. Avdgils s. litid er mer vm þat.
 hallfredr var heldr eggjandi at hann tçki við honum ok vard þat
 ok hafdi XII avra silfrs i leigv hallfredr var þa sem þroska mestr
 35 mikill vexti rammr at afli ok skiotr til aredis. Avdgils var við
 alldr ok eigi miog sterkr foro nv ok voro III saman. Avnundr for
 firi vm d. ok komo at sçlv husi nockuro vm qvellidit. þa m. hallfredr
 Nu mvnv ver eiga þrenn verk firi hondvm. skal avnundr vida til
 elldibranda oss þv hefir çxi micla en avdgils skal gera elld en ek
 40 mvn taka vatn Avnundr s. þat mvn bezt at vida heim otçpiliga þviat
 her kvnna opt menn at koma ok þurfa elldz við. h. q. þat vel mekt.
 avdgils m. helldr vil ek sçkia vatnit en þv h. gerir elldinn. latvm

- 1 *sva þa s. h. avdgils for nu at sekia vatnit en avnundr at koma at vidinvm en hallfredr slo i elldi ok tendradiz eigi skiott þoti honum þeir verda ok helldr seinir heim til hussins. h. hafdi leyst af ser belltid ok kastad a hals ser var þar vid sami tygilknifr er olafr*
- 5 *konungr hafdi gefit honum sem fyr var sagt ok la knifrin aptr a bak h. en hann lagdiz at nidr at kveikia elldinn þa kom avnundr inn med uidinn ok kastadi honum nidr en hann snaradi at h. sem hardaz med reidda oxu ok hio til hans tveim hondvm vm þvert bakit kom oxin i knifinn ok skeindiz hann litt tveim megin a brygg*
- 10 *lvudvnm er oxar hyrurnar namv. en i þvi er hann heyrdi at oxin reid at honum feck hann þat fanga rad at hann greip it nedra til fotanna avnundi. het h. þa a gud ok m. dvgi þv herra krístr at eigi stigi sia mann fiandi yfir mic ef þv ert sva mattvgr sem olafr konungr lanar drottinn minn segir. ok med gvds miskun ok*
- 15 *gipt olafs t. s. er iafnan stod yfir honum þa gat hann rezt vpp med avnund ok ferdi hann nidr fall sva mikít at hann var i oviti ok hravt oxin or hendi honum. hallfredr bra litlv saxi er hann var gydr med vndir klædv. vitkadiz avnundr þa h. spurdi hvart hann hefdi drepit avdgils. hann sagdi sva vera. h. lagdi saxinv igegnvm*
- 20 *hann. dro hann sidan vt ok byrgdi husit etladi hann þa at taka a sig nadir en þess gerdiz varla kost. þviat avnundr bravzt ahurdina fast en hallfredr stod firi innann. geck þvi alt til dags. vm morgininn fann hann avdgils davdan vid brvnminn tók hann af honum knif ok bellti ok voro þat godir gripir sidan grof hann avdgils. Sa hallfredr*
- 25 *þa at avnundr hafdi verit spellvirki ok drepit menn til fiar var hus þat miog sva fvlft af fe ok allzkonar varningi þa q. hallfredr v. Ol ek þar er alldri vela avdgidanda villdag hyriar natt a hvini hrafvins fe mvnv mvn ek til gods vid grenni gvmars sva sem ek kvna er fvrskerdir ferdi fiortala mig þiorva. Sidan for h. avstr*
- 30 *a fiallit ok vard eigi greidfert þviat hann kvni illa leidir ok at kveldi eins dags heyrdi hann vid hogg fram askoginn firi sig. reid hann þangat eptir þvi nest fann hann riodr i skoginvm ok var þar madr firi ok felldi vid þessi madr var mikill ok þrekligr ravdskeggiadr ok skolbrvnn ok helldr illmannligr sa heilsadi honum. h.*
- 35 *sagdi til sin ok spurdi i mot hvrr hann veri. Ek heiti biorn s. hann by ek her firi avstan skoginn fardv til gistingar med mer. Ek a husakynni god ok ma ek vel vardveita varning þinn. hallfredr þa bod hans ok for med honum h. var þar okvnnigt vm bygdin en noekut þickir honum bondi grvnsamligr. syndiz hallfredi fekrokar*
- 40 *i avgvn hans. þiorn var albeinn vid hann vm qvllidit la bondi ok hvsfreyia i lokhvilo. þar voro. II rekiør i ok var hallfredi skipa i adra en er þav hofdv nidr lagiz. þa var skotid aptr lokhvilo hvrdvnni*

- 1 *ok sett a hespa firi framan. h. grvnadi biorn þa meir hann hafdi ecki farit af klæðvnm stod hann vpp vid fota þilit ok bra sverdinu konungs navt i þvi bili lagdi biorn i rvmit en h. hio hann bana hogg husfreyia hliop vpp epandi ok het hon k. heima menn bad þa*
- 5 *dvga til at hõndla þenna glepa man er drepit hafdi bonda hennar saklavsan standa men þegar vpp ok var kveykt lios ok lokit vpp hvilvgolfinu. h. bioz til varnar en husfreyia bar klædi a vapn hans ok vard hann handtekinn ok fiotradr. sidan sendir husfreyia þeim manni ord er h. vbbi ok var kalladr blotvbbi villdi hon taka rad*
- 10 *af honum hvat gera skilldi vid þenna vtlenda mann er drepit hafdi bonda hennar. En hann lagdi þat til at hann veri leiddr a þing ok þar dæmt vm hann af ollvm bygdar monnum brodir blotvbba h. þorar. hann var avdigr maðr ok red mestv i þvi heradi. d. þorars h. ingibiorg hon var vit kona ok inn mesti kvenskorvng. þa konv*
- 15 *hafdi avdgils att. Nv var fvndr stefndr kom þorar þar ok blotvbbi. þar kom ok ingibiorg d. þorars var sidan talad vm þessi mal kom þat hellzt asamt med þeim at glepa maðr þessi inn vtlendi mundi hafdr til blota. þa mælti ingibiorg. mvm eigi rad at hafa mal ok tidenda sogn af manni þessvm er vm langan veg er a komin adr*
- 20 *hann se til davda dæmðr fvllkomi. þorar s. þat mvm en lysaz sem iafnan at þv ert vitrari en þeir allir er her ero saman komnir gack þv nv til hans ok vit hvat manna hann se edr hvat hann kann at segia hon geck til þar er hallfredr var bvndinn hardliga ok spurdi hvern hann veri. h. nefndi sig ok kvaz islendzkr maðr ertv hallfredr*
- 25 *v. skald s. hon sva er s. hann. Ingibiorg m. hvat dro þig til kristinn mann ok hirdmann olafs konungs at rekaz hingat i heidni vara einn saman. hann hof þa vpp sogv alla ok s. henne vm ferdir sinar fra þvi er hann sigldi vm svmarit til danmarkar ok allt þar til er hann tok gisting at b. nv firi skipti ockr b. s. hann er sva*
- 30 *sem vita ma at ek drap hann ok þo eigi fyr en hann veitti mer svikligt tilrædi. En ef þv ert sv ingibiorg sem ek çtla ok avdgils sagdi mer at veri husfreyia hans þa hefi ek her nv ecki annat til vitnis at saga min er son en knifr ok belti er ek tok af avdgils davdvm. þviat alla adra hans peninga þa er ek for med tok biorn i sina*
- 35 *vardveizlv vm qvelldit er ek kom til hans. syndi hallfredr henne þa gripina ok kom avdgils firi litid at hafa mic dyrt keypt til ferda med ser ef ek skilldi eigi hefna hans en þo fiorrada vid mic hallfredr q. þa v. Sva hefk hermila barma hnigballdr i gny skiallda bavg ervm svipt at sveigi sárliunz rekit minna at lof hnvgginn liggia let*
- 40 *ek svnnr i dyn gvnnar ek vm hefnda sva ockar avdgils bana davdan Ingibiorg kvaz gerla kenna þessa gripi er avdgils hafdi att spurdi hon vandliga hversv farit hafdi med þeim avnundi hallfredr q. Ek*

- 1 bra ellda stöckvi avlna skeids af reidi lagda ek henndr at hvndi hvzdgediadvn vndir stenndr en sa sa sendir sidan hlackar þat skida bal ravd ek yggjar ela iels vid þiod avelvm. Ingibiorg m. Siá mvn vera son saga þviat biorn hefir lengi vm grvn bvit skaltv fyrst fara
- 5 heim med mer en sidan skal ek reyna sannsögli þina nv for h. med henne ok var hann þrekadr miog af hardri knvskan ok böndvm en Ingibiorg let skiott nęra hann. Ingibiorg ok þorar f. hennar foro til þęjar þess er biorn hafdi att ok tok Ingibiorg þat fe allt til sin. þviat þav avdgils attv ecki barn. Sidan sendv þav menn a fiallit ok
- 10 reyndv þat sannynndi allt er hallfredr hafdi sagt var þa flvtt þat allt til bygda er avnundr hafdi saman dregit var þat þa samþykt af ęllv bygdarfolki ok dęmt eptir lögvm þęira at hallfredr ętti fe þat allt er hann hafdi drengiliga til vnnit var þat micill avdr. hallfredr var med Ingibiorgv vel halldinn ok helldv landzmenn
- 15 bratt mikit tal af honum. Ingibiorg var þędi vitr ok vęn. hallfredr vakti bonord sitt vid hana ok bavdz henne til bonda hon s. eigi verdr sed firi allri virding þar vm þv ert madr skidr ok vtlendr en her ero blot micil ok mvnv menn ecki þola at þv halldir þann sid sem þv hefir. en i annan stad eigi vist at þer dvgi vel ef þv
- 20 fellir nidr þann atrvnad en likligr ertv til godrar forystv. Nv fardv a fvnd f. mins ok leita vid hann vm þetta. hallfredr gerdi sva ok kom allt asamt med þeim. lavk þvi sva at hallfredr feck ingibiargar.
- Hallfredr var ii vetr avstr i gavtlandi hann for a fvndr olafs svia konungs ok flvtti honum drapv er hann hafdi ort vm hann ok
- 25 þa af honum godar giafir. En sidara vetrin er h. var a gavtlandi var þat eina nott at honum syndiz olafir konungr t. s. i svefni reidvligr ok m. illa gerir þv er þv kastar miog sva kristni þinni nv er þat radligr a fara a minn fvnd med lid þitt ok endrþęta trv þina. h. andvarpadi miog er hann vaknadi. Ingibiorg spur. hvat
- 30 hann hefdi dreymt h. s. henne hvat firi hann hafdi borit edr hvart mvntv vilia fara med mer a fvnd olafs konungs. a ek þer mikit gott at lavna. Nv metta ek þvi hellz lavna þer þinnu goda at leida þig til sannrar trvar. hon s. sliks var van at þig mvndi þangat heimta ok ek skil at sa sidr er miclo betri ok vil ek firi vist fara
- 35 med þer. þav attv s. er h. avdgils hon var þa ok med barni. Vm varit bioggvz þav avstan ok foro avdgils med þeim ok komo norðr i þrandheim vm havstid a fvnd olafs konungs konungr tok vel vid h. ok asakadi hann þo nękut vm þat er hann hafdi sva lengi verit med heidnym monnum ok fęngit heidinnar kono. feck konungr
- 40 til prest at setia honum skriptir ok geck h. gladr vndir þat. litlv sidar feddi kona hans sveinbarn ok gaf hallfredr þeim sveini nafn sitt ok var kalladr h. vngi. Eptir þat var Ingibiorg skird ok ss.

1 *hennar badir. Sidan m. konungr til hallfredar en skaltv þęta framar*
 vid gvd vil ek at þv yrkir vppreistar drapv en hafir *eigi til onytz*
 eins þa iprott er gvd hefir þer gefit hallfredr s. sig þat giarna
 vilia ok allt annat þat er hann mętti gera eptir vilia olafs konungs
 5 tok hann þa at yrkia vppreistar drapv ok er þat it bezta kvędi
 var hallfredr med konungi vm vetrinn i godri virding. þann vetr
 andadiz Ingibięrg kona hans ok þotti honum at henne micill skadi.

G

(F I 499—500 en 533—536)

sem þv vakir. þv ctlar ogott rad firi þer at beriaz vid gris at sva
 illvm mala efnum sem þv hefir En hann hefir þess gvd bedit at sa
 10 yekar skuli sigraz a ędrvm sem rettara hefir at męla. nv hafdv rad
 mitt at þvi at þv tak med þęckvm at eigi verdi holmgangan ok þęt
 helldr fe þat er þv est sakadr vid hann ok hird eigi þo at þer se
 hallmęlt at þv hrediz En a morgin er þv vaknar gack þa vt a hollt
 þat er her er skamt fra þingstędinni þar sem gavtv mętaz mvntv
 15 þa sia menn rida hafdv tal vid þa ok kann vera at þa þicki þer
 annat meira vert en holmgangan vid gris. hallfredr vaknar ok
 hvgsar hvat firi hann hafdi borit. hann sagdi dravminn einum bvdar
 manni sinvm. sa s. hrein þv nv grisinn. ok veri þer betra at hafa
 sęzt vid hann fyr þa er hann m. vel til. En nv mvn virt af ovinum
 20 þinum at þv þorir eigi at þv þorir eigi at beriaz. h. m. virdi þat
 nv hverr sem vill. hafva skal ek rad olafs konungs þav mvnv mer
 bezt dvga sem fyr kan vera at nv komi þat fram er hann m. adr
 vid skildvm at mer þicki bratt betra at hafa verit med honum en her
 a islandi. Vm morgininn geck hallfredr vt a hollt gętv nockura ok
 25 sa menn rida i litklędvum. hann spurdi þa tidenda. En þeir sęgdv
 fall olafs konungs t. s. honum bra mięg vid þessa sęgn. Geck hann
 þegar apr þingit ok sagdi tidendin lagdiz sidan nidr i rvm sitt
 med miclum harmi. þa m. menu griss at hallfredr yrði litill af þesso.
 G.S. þat er ecki a þa leid minna soma hafda ek af micla gardz
 30 konungi en hallfredr af olafi konungi ok þottv mer þav tizenði mest er
 ek fretta frafall stolkonungsins ok veit sa einn er missir sins lanar
 drottins hversv heit uerdr hęfdingia astin. Nv þickir mer gott er
 ek skal eigi beriaz vid konungs giptvna sem hallfredi mvn nv fylgia.
 nv var þat talad i fyrstv at þorkell mundi gera vm mal ockr ok þvi
 35 vil ek enn iatta. hallfredr iatti þvi. þorkell s. þat er gerd min at firi

1 vig gallta komi vig einars þoris. s. ok þar med heimsokn. vid kolfinnv
 firi manna mvn. En firi oþocka visur er h. hefir ort vm G. skal
 hann gefa honum ein hvern godan grip. þa q. hallfredr v. Avds hef
 ek illrar tidar alldrengiliga fengit mic hefir giöllnv gvlli gramr ok
 5 j. vm fraundan ef glapskvldir giallda gialfr teigs ok hefk eigi mork
 firi minnztan verka mat uisvm skal ek grisi þorkell bad hann þa
 hefta verkanvm ok legg nv fram grip nockurn vid gris þo at eigi
 se af konungs navtvm. hann let til hringinn sigvallda navt ok
 skildv þeir at þvi. Reid hallfredr fyrst af þinginv svdr vm heidi ok
 10 dvaldiz at bvi sinv vm hvid vid litla gledi Sidan feck hann bvit i
 hendr valgerdi systr sinni. En hann reid norðr til skagaf. ok bio skip
 sitt j kolbeins ár osi for hann þat sama svmar vtan ok vard sidbvinu
 kom hann vid fereyiar ok for þegar avstr til noregs. hann kom vtan
 at sogni vm vetr natta skeid. þa spurdi hann af nyio þav tidendi
 15 er adr hofdv gerz vm svmarit firi orti hann þa þegar drapv vm olaf
 konung sva þotti hallfredi micill skadi vm olaf konung at hann vndi
 engv ok etladi þa at hallda skipi sinv svdr til danmerkr edr avstr
 til sviþiodar þeir lagv j einvm leyni vagi ok gerdv litt vart vid
 sig En þo spurdi hallfredr at eirikr j. hakonar s. var þadan eigi
 20 langt a land vpp Giordi hann ser þa þat i hvg at hann mundi
 drepa j. þo at hann veri þegar drepinn. ok næstv nott eptir þessa
 hvgsan dreymdi hann at olaf konungr kemti at honum ok m. þetta
 er onytt er þv etlaz nv firi at drepa j. yrktv helldr vm hann
 drapv. Eptir vm morgininn geck hallfredr einn fra skipi a land
 25 vpp ok aþann þę er eirikr j. var firi hann geck þegar at stofu
 þeiri er j. var firi ok drack hallfredr var skiott kendr af monnum
 ok þegar handtekinn ok ferdr j. j. s. at hann skilldi drepa firi
 meiding þorleifs spaka vinar sins ok bad fiotra hann sem skiotaz
 ok leida vt. En er fioturrinn var borinn at hallfredi greip hann
 30 til ok kipti fiotrinvm or hõndvm þeim er a hann vildv leggja.
 hallfredr hof vpp fioturinn ok lavst i havfud einum þeira sva at sa
 hafdi þegar bana. j. bad þa drepa hann sem skiotaz at hann gerdi
 eigi fleira illt. Þa stod vpp madr gamall er adr hafdi setid abeckinn
 kendi h. at þar var þorleifr inn spaki. hann gec firi j. ok bad
 35 hann gefa h. grid. Eirikr s. þat er hoti omakligaz at þv bidir
 honum grida edr mantv þat eigi er hann meiddi þig sva at hann
 stack or þer avgat. þorleifr m. hallfredr atti þa kost at drepa mic
 ef hann villdi en hann gaf mer lifit ok þar med annat avgat moti
 bodskap olafs konungs ok lagdi sig sva i heftv firi mic. Nv vil ek
 40 herra at hallfredr hafi lif firi min ord. j. bad sva vera sem hann
 vill þorleifr tok þa hallfred a sitt valld ok m. Villtv nv h. at ek
 dema milli yckar j. þat vil ek giarna. s. h. þa skaltv yrkia kvędi

- 1 *vm j. s. þorleifr ok haf bvit a þriggia náttu fresti. h. s. sva vera skilldv. ok er iij netr voro lidnar þa ferdi hallfredr eiriki j. kvædit. j. lavnadi honum vel kvædit. En ecki vil ek þic med mer hafa. s. j. sakir olafs konungs þorleifr bauð honum þa til sin þat þa hallfredr*
- 5 *var hann þann vetr med þorleifi vid litid yndi en þo veitti hann honum allvel Vm svmarit eptir bio h. skip sitt ok for vt til islandz var hann i forvm vm hrid ok vard alldri gladr sva þotti honum mikit frafall ok hvarki nam hann yndi a islandi ne i noregi hann for avstr i svidipiod at vitia avdgils s. sins ok fiar þess er hann*
- 10 *atti þar þviat þa var andadr þorar magr hans. Þa var hallfredr halfertvgr er hann for at sækia fe sitt til islandz ok etladi þa at stadfestaz i sviavelli ok var i for med honum þorvalldr brodir hans ok hallfredr s. hans þeir höfðv vtivist harda firi stormvm ok afavllvm h. ios at sinvm hlvtu ok var þo sivkr miog ok eitt sinn er*
- 15 *hann geck fra avstri þa settiz hann a beiti asiunn ok i þvi lavst afall hann nidr i skipit ok beitiásinn a hann ofan þa m. þorvardr er þer brodir meint vid ordit. hann q. v. hnavð vid hiarta sidv hreggblasinn mer asi miog hefir ydr at oðro aflaz baro skaffi mar skotar minum kneri miog em ek vatr af nakvi mvnat or þvegin eira*
- 20 *alldan sinv skalldi. þorvalldr þottiz sia sottar far hans ok leiddi hann apr a skipit ok bio vm hann ok spurdi hversv honum segdi hvgr vm sottarfar sitt. hann q. Grvnd mvn hvitri hendi hördvks vm bra mivka fiiod gat fremdar iodi fiolerrit mer þera ef davdan mic meidar mordhegs skulv leggja adr var ek vngv*
- 25 *fiiodi vt vm bord at svtvm. þa m. h. vid hallfred son sinn. þer vil ek gefa frendi sverdit konungs navt en adra gripri þa er Olafr konungr gaf mer skal leggja i kistv med mer ef ek ondvmz her a skipinv þa q. hann. Ek munda nv anndaz vngr var ek hardr i tvngv sonn ef salv minni sorglavst vissag borgit veit ek at vctki*
- 30 *of sytig valldi gud hvart alldri davdr verdr hverr i hördv helviti skal slita. A þeim sama degi anndadiz hallfredr ok var lagdr i kistv ok gripir hans med honum konungs navtar sem honum var firi sagt skickia hringr ok hialmr. Sidan var kistvnni skotid firi bord kistan kom a land i eyionni helgv i svdreyivm ok fvndv þionostv sveinar*
- 35 *abota þess er þar red firi þeir brvtv kistvna ok stalv feno en soktv lik h. i fen eitt En abotatan dreymdi a nectv nott at olafr konungr t. s. kom at honum ok var reidvligr ok m. þv att illa þionostv sveina. þeir hafa brotid skip skalldz mins ok stolit fe hans en bvndit stein vid hals honum ok drek i fen. Nv hafit sannar sogur af þeim*
- 40 *ella mvn ydr henda hver vndr. Sidan hvarf konungr fra honum en aboti vakadi let hann taka sveinana en þeir gengv þegar vid þvi er aþa var borit. var þeim þa sv sok vpp gefin. lik h. fannz ok*

- 1 var virðvliga grafit at þeiri kirkio kalekr var gior af hringinvm en alltara kledi af gvdvefiar skickionni kertistíkr or hialminvm. þeir þorvalldr toko island vm havstid ok voro a ottarsstodvm vm vetrinn. Sidan for þorvalldr vtan en hallfredr setti by saman a ottarsstodvm
- 5 ok var hann ok kalladr uandredaskalld sem f. hans vard hann gofvr madr ok er mart manna fra honum komit.
-

VERBETERINGEN.

Op blz. 19 plaats 47 leze men : bjugguz

Op blz. 32 plaats 2 leze men : lítlu

Op blz. 32 plaats 13 leze men : hlýða
